magazin istoric

Apare din
aprilie 1967

MARTIE
2025

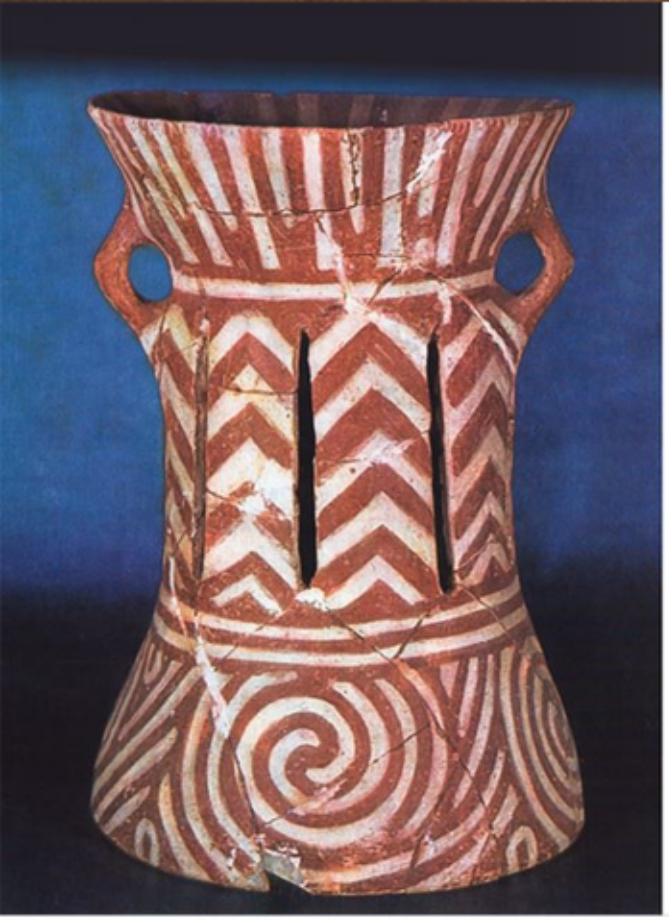

magazin istoric

Anul LIX – serie nouă – nr. 3 (696)
martie 2025

www.magazinistoric.ro
e-mail: mistoric@gmail.com; mistoric1967@yahoo.com
Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

1 Giuliano de Medici (1479 – 1516), fratele mai mic al Papei Leon X, a fost numit de acesta în fruntea armatei papale. Planurile Papei de a-i croi un viitor strălucit au fost curmate de moartea prematură a lui Giuliano. Tablou de Rafael, aflat la Metropolitan Museum of Art, din New York

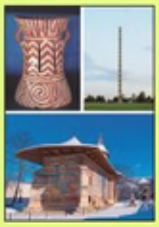

2 În galeria realizărilor culturale ale umanității avem și noi cu ce ne mândri. Iată doar trei exemple: suport de vas Cucuteni, în formă de horă; Coloana lui Constantin Brâncuși; biserica Mănăstirii Voroneț

3 Locuitorii din Basel fraternizează cu Franța în jurul unui Arbore al Libertății, 22 ianuarie 1798 (gravură color); bătălia de la Neuenegg, din 5 martie 1798, contra unei armate franceze, a fost câștigată de locuitorii cantonului Berna (gravură color de François Aloys Müller), dar în aceeași zi ei au pierdut o altă bătălie, la Grauholz, și au fost obligați să predea orașul francezilor

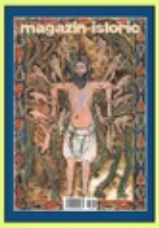

4 Miniatură din *Codex Altenberger*, codicele de legi al primarului Sibiului Thomas Altenberger, o compoziție genealogică simbolică, de inspirație bizantină, care ilustrează cu ajutorul unui arbore genealogic care iese din trupul lui Ieseu originea lui Hristos

Revistă editată de
FUNDAȚIA CULTURALĂ MAGAZIN ISTORIC

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȚEANU
(1932 – 1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician
IOAN-AUREL POP,
academician
VICTOR SPINEI,
IOAN BOLOVAN
membru corespondent al Academiei Române

Redactor-șef
Dorin Matei

Consilier editorial
Florentina Dolghin

Redactori:
Andrei Oprea,
Alexandru Pițigoi,
Theo Stănescu-Stanciu

Corectura
Georgeta Apreotesei

Machetare
Monica Șerban

Difuzare
Gheorghiță Puiu Anghel

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin, camerele M364 și M366, cutia poștală 45, cod 050711, sector 5, Telefon: 021 312 68 77, 0755 290 606

CNI CORESI
Tipărita la CNI CORESI SA

SUMAR martie 2025

4 Fățărnicia mai marilor zilei
I. COLAN

5 Historia magistra vitae?
I.-A. POP

11 Adevărata misiune a maiorului Ilie
T. PĂCURARU

16 Locotenență domnească dorește domnitor
Culisele aducerii lui Carol I
D. NOVEANU

AVANPREMIERĂ EDITORIALĂ

21 Negocieri cu lecțiile trecutului învățate
S. RĂDULESCU, D. PREDA

EXCLUSIVITATE

25 Cum au „fraternizat“ soldații lui Napoleon Elveția
D.C.E. ENGELBERTS

EVENIMENT

30 Reuniune a sinologilor la Sofia
A.E. BUDURA, P.-S. TOMA

33 Recurs la istorie, într-o lume în metamorfozare
Școli de gândire în politica externă a României
M.E. IONESCU

38 Din devenirea Sibiului
R.C. POP

43 Chiriași cu forța
Traiul la comun în comunism
P. POPESCU KITCHENER

45 Iatroistorici, o definiție
M. MIHAILIDE

50 Pe vremuri oamenii își trimiteau scrisori
G. FILITTI

54 Pavăza moștenirii noastre
Institutul Național al Patrimoniului
R. ZIDARU

59 În oglinda aliatului
Generalul Dietrich von Choltitz despre armata română
C.M. FLORIAN

65 O istorie pe lună

POVEȘTILE BUCUREȘTIULUI

66 Frații Lazaru din Ioannina
D. LUPU

AȘA VĂ PLACE ISTORIA?

70 A fost sau n-a fost complot contra Papei?
A. DARIE

INVITAȚIE LA BIBLIOTECA ACADEMIEI

75 Concerte Arthur Rubinstein la București
E. TEODORESCU

77 Inaugurare cu... sughițuri
A. OPREA

86 Cu Brusilov la... Blosdorf
A.-S. IONESCU

HOOVER INSTITUTION

93 Corespondență din exil

RUBRICI

64 Pentru biblioteca dumneavoastră

83 În București, acum 50 ani

91 Telex

24; 94; 95 Blitz... Concurs; Rebus; Dialog

UN MOFT

ION COLAN

La ce să ne mai furăm căciula!

Tu n-auzi, nu simţi că vorba bună sună a gol în casă pustie? Nu te-a izbit şi pe tine făţarnicul gând al tuturor, intenţiile ascunse ale celor care-ţi vorbesc zilnic? Nu te-au prostit destul şi pe tine cu inepuizabilele lor „idei mari", dedesubtul cărora colcăie interesul celui mai nerușinat și tăinuit egoism?

Tu nu-ţi dai seama că degeaba ne străduim, prietene? Suntem prea tineri să înţelegem că zădarnică ne e munca asta, iar, dacă totuşi, din când în când, tot înţelegem ceva, ni-e ruşine s-o mărturisim în public. E prea devreme. Peste câţiva ani, da. Atunci vom face şi noi parte dintr-un partid de guvernământ, ori de ticăloşie, vom vâna şi noi, cu aceleaşi mijloace, o preşedinţie de onoare într-un comitet, un loc într-un consiliu de administraţie cu statute turceşti, vom da şi noi iama în avutul public, din Găetan [„Dar Fane Găetan?/ A necinstit opt fete curate, într-un an./ Şi-au luat şi el răsplata şi cin' l-a ajutat./ O fi, la dumneavoastră, şi ăsta un păcat?", Tudor Arghezi, *Pătru al Catrinei – n. red.*] vom face prototipul „omului manierat", [...] şi, mai ştii... ajunşi deputaţi cu votul cerşit, smuls, furat ori cumpărat din mâna bătătorită a mereu înşelatului nostru alegător-ţăran, ne vom reduce şi noi activitatea de *aleşi ai naţiunii* la încasarea diurnelor pentru orele de căscat în Cameră, fericiţi că am apucat în gură o ţâţă din ugerul lăptosului buget al ţării.

Vom fura şi noi, prietene, şi, ca mâine, vom prinde pântec de vlădică sătul şi îndopat ca o gâscă din pravoslavnicele bunătăţuri ale dreptcredincioşilor.

Vom minţi şi noi, prietene, şi vom înşela, consolându-ne şi noi, ca Radu Cosmin, cu oftata formulă: *Aşa e viaţa!*

Tu nu vezi că moralitatea – nu cea din cărţi – nu e decât un cuvânt inventat de ei pentru proşti şi naivi?

Ia pe oricine din mai marii zilei şi întreabă-i despre principiile morale şi vei vedea ce frumos îţi vorbesc despre binele public, despre altruism, despre cultură, ca... din carte. Controlează-le apoi veniturile şi vei rămâne cu ochii îndobitociţi de mirare şi de revoltă. Coboară-te apoi mai jos şi cercetează cum s-a ales cutare deputat, ca să te convingi că „vrednicul fiu" al acestui ţinut, cu poza imbecilă reprodusă în ziare, cu articole scrise de el sau plătite, e rudă cu un fost sau viitor ministru, e prieten cel puţin cu unul din cei mari, că în preajma alegerilor a alergat ca un bezmetic, din comună în comună, a ţinut discursuri, spunându-le ţăranilor „Fraţilor" [...], le-a dat de băut, convingându-i, între două păhărele, că el e cel uns, că a tulburat odihna morţilor, chemându-i disperat la vot, când voturile celor vii nu-i ajungeau, că a furat urnele, miluind pe paznicii lor şi că, în sfârşit, a fost ales cu *majoritate covârşitoare*. [...]

Coboară-te mai jos şi întreabă pe diferiţii conducători cum au ajuns să ocupe însemnatele funcţiuni pe care le deţin? Crezi tu că meritul i-a ridicat acolo? [...]

Nu, prietene, eu sunt vindecat de boala de care suferream până acum. Ca ei, şi poate şi mai rău, vom deveni şi noi. Când ei, ei cei mari, cei tari, cei bogaţi, cei îndestulaţi în toate, cei care ar putea să facă atâta bine, ei sunt aşa, ticăloşi vom ajunge şi noi. [...]

Suntem rupţi în bisericuţe politice, dezbinaţi şi nu avem puterea morală să ne unim nici când e vorba de realizarea unei opere trainice pentru viitorime. [...]

Ne lipseşte cultura? Moft! Avem şi prea multă.

(*Gazeta Transilvaniei*, Braşov, nr. 107, 14 octombrie 1928)

NOUA OFENSIVĂ CONTRA ISTORIEI ȘI GEOGRAFIEI

Academician I.-A. POP
(Președintele Academiei Române)

Nu încetez să mă uit cu tristețe la scena politică din România de dinainte de 1989, dar – din păcate! – și la cea de după 1989. Sute de miniștri ne-au vegheat în acești ultimi 35 spre 36 de ani, dintre care câteva zeci la Educație, și s-a ales praful. Grija pentru reformarea școlii a fost în prim-plan, mereu, dar reformarea a cuprins, de cele mai multe ori, forma, și nu conținutul, aparența, și nu esența.

Au fost și tentative mai sănătoase de vreo două-trei ori, înăbușite însă în fașă și repede uitate. Vă dau un exemplu de „reformare": înlocuirea celor trei trimestre (de aceea numele le începea cu „trei") și trei vacanțe cu cinci module și cinci vacanțe, plus „săptămâna verde", „școala altfel" etc. De când e lumea erau „vacanța mare", „vacanța de Crăciun" și „vacanța de Paști" și toate mergeau relativ bine. Nici măcar regimul cel odios nu s-a atins de această structură. Acum, marii „experți", după ce au constatat că avem analfabetism de toate felurile și abandon școlar de speriat, au găsit cauza în vacanțele prea puține și în mediile încheiate de trei ori pe an. Tot ei au mai inventat o cauză: „structura închistată" a materiei, cu română, matematică, fizică, biologie, chimie, istorie și geografie, cu discipline adică prăfuite, învechite, nepotrivite erei digitalizării, și cu nume care vin de pe vremea lui Platon, Aristotel, Cicero și Caesar, adică din greacă și latină. Ce nenorocire! Să trăim noi așa de ancorați în trecut! Și au venit avalanșe de propuneri de „schimbare", ba chiar de „revoluționare" a școlii, prin noi discipline (materii) care să ancoreze școala în actualitate și în viitor: educație sexuală, sanitară, bancară, digitală, antreprenorială, de protecția mediului, de circulație pe drumurile publice, pentru nutriție sănătoasă, ba chiar și vestimentară, numerologică, de chiromanție etc. Chivernisitorii școlii, un fel de „toboșari ai vremurilor noi", cei mai mulți fără experiență în învățământul preuniversitar, au găsit repede soluția: reducerea numărului de ore destinate disciplinelor „clasice" și introducerea câte unei pseudo-discipline (de câte o oră pe săptămână) precum cele enumerate mai sus. Primele afectate au fost, ca de obicei, „umanioarele" și științele sociale, dar nu numai ele. Ce atâta română, istorie, latină, geografie? Doar trăim în epoca globalizării și a digitalizării, care presupun omogenizarea planetei și care au toate cunoștințele stocate în baze de date sigure, ușor accesibile pentru oricine. Așa că școala ar fi menită să-i învețe pe copii și

Elevii au un orar foarte încărcat, cară o grămadă de „materiale ajutătoare", ...

adolescenți doar strictul necesar legat de digitalizare, un pic de matematică, fizică, chimie, biologie (s-a redus și în cazul lor numărul de ore, dar nu prea mult, fiindcă ar fi fost strigător la cer și fiindcă s-ar fi revoltat părinții). Restul de ore urmează să fie destinat deprinderilor practice, abilităților, regulilor de viață individuală și publică.

În această ecuație, educația prin istorie devenise o povară de nesuportat pentru „progresiști" și neomarxiști. De la un timp, au mai apărut și „anulatorii culturii", și „treziții", și alți feluriți răzbunători față de ororile trecutului, reale sau imaginare. Așa că, „istoria" trebuia pedepsită drastic. Mai era și motivul foarte gălăgios și foarte greu de combătut: istoria servise în perioada finală a lui Ceaușescu pentru „naționalismul comunist", pentru preamărirea poporului român, pentru transformarea lui într-un neam glorios, unic, imaculat și mereu învingător, iar pe lider îl făcuse „geniul Carpaților". Toate acestea i-au amăgit pe mulți, iar pe unii i-au transformat în inamici înverșunați ai științei (formei de cunoaștere) și disciplinei numite istorie. Cauza nu era disciplina numită istorie, ci patronii ei de atunci. Ofensiva aceasta s-a legat mai întâi de nume: ce să mai caute „Istoria românilor" sau „Istoria României" în „curiculă" (cum s-a ordonat să se cheme planurile de învățământ)? Doar românii nu au fost niciodată glorioși, nu au făcut nimic în istorie, au fost lași și nu au construit, inventat, creat opere și capodopere! În consecință, trebuind noi să fim globali și globaliști, numele de „român" și „România" s-au șters aproape total din manuale. De altminteri, nici numele de „limba română" nu le-a plăcut unora și au creat manuale numite „limbă și comunicare", ca și cum adjectivul „română" le suna prost.

S-au făcut și manuale alternative de istorie, unele mai năstrușnice decât altele. Nu mai zice nimeni că istoria este unică și unitară, dar pentru elevi trebuie stabilit un manual-standard, cam cum se face la română cu limba literară. Avem graiuri berechet și patru dialecte, dar la școală se studiază limba literară. Așa și cu istoria. Însă la istorie a biruit relativismul și s-a erodat încrederea în adevărul istoric (relativ și parțial cum este el). A venit apoi asaltul asupra numărului de ore, care erau câte două (doar rar, la clasele de specialitate, erau câte trei) pe săptămână la gimnaziu și la liceu. S-a intrat repede cu barosul și a rămas doar câte o oră pe săptămână la aproape toate clasele și profilurile. Or, cu o oră pe săptămână nu se poate face carte, pentru că nu este timp de asimilare temeinică. La unele profiluri și specialități, numite „practice", s-a scos de tot istoria, ca să nu mai tulbure mințile gingașe ale elevilor, concentrați pe deprinderi de viață, nu pe „teorie".

Un alt asalt a fost cel îndreptat spre conținuturi. Istoria se făcea în trecut organizat, didactic, după cum sunau cerințele învățării unei discipline diacronice, cu evenimente petrecute în spațiu și timp. Prin urmare, specificul istoriei ca știință și disciplină școlară este că ea are sens numai dacă este învățată „din cele mai vechi timpuri până astăzi", pe spații și în locuri anume. Global nu prea se poate, pentru că lumea nu se lasă cuprinsă pieptiș, în integralitatea ei, de nicio minte omenească. Astfel stând lucrurile, elevii învățau la început, în școala primară, câteva elemente de istorie și geografie locală: care sunt formele de relief, cine sunt românii, ce este România, cum este împărțită țara numită România, ce are specific regiunea mea etc. Limbajul manualelor era adaptat vârstei, iar învățătorii

... dar nu e loc decât pentru o oră de istorie și învață mai întâi despre Ludovic al XIV-lea (1643 – 1715)...

erau instruiți să vorbească simplu, pe înțelesul copiilor de 9 – 10 ani. În gimnaziu, se învățau în ordine istoria antică (în clasa a V-a), cea medievală (în clasa a VI-a), cea modernă și contemporană (în clasa a VII-a) și cea a României (în clasa a VIII-a). Primele istorii enumerate mai sus (din clasele a V-a, a VI-a și a VII-a) erau „istorii universale", adică se refereau la trecutul Europei și la elemente din trecutul Asiei, Americii, Africii. Așadar, abia 25% din studiul istoriei în gimnaziu se referea la români, restul fiind dedicat civilizației Orientului, lumii greco-romane, Evului Mediu occidental, Renașterii, Reformei, lumii moderne, revoluțiilor etc. În clasele de liceu se repeta această structură (schemă), dar la nivel mai înalt, cu unități de învățare noi, adecvate vârstei și capacității de cunoaștere a adolescenților. Istoria României din clasele terminale a VIII-a și a XII-a însemna o integrare a trecutului nostru în trecutul european și universal. Altfel spus, după ce elevii aveau habar de evoluția lumii de la asiro-babilonieni și egipteni până la americanii contemporani, puteau integra istoria noastră în cea a lumii fără dificultate. Când se ajungea la umanismul nostru, la iluminism, romantism, liberalism, la Revoluția de la 1848, la Unirea din 1859, la Constituție, la independență etc., toate erau clare, fiindcă se vedea că avuseserăm și noi aceeași evoluție ca alții, trecuserăm prin aceleași procese istorice, eram oameni între oameni și popor între popoare. Nu eram nici doar eroi, dar nici numai lași, nu eram nici imaculați, dar nici acoperiți de noroi, nu eram nici numai originali, dar nici exclusiv imitatori.

Această structură aparent repetitivă a materiei respecta natura intrinsecă a disciplinei, respecta diacronia, concretețea materiei istorice și specificul psihologic al învățării. Din timp în timp, se puteau face sinteze, fixări și mai ales recapitulări. Ce s-a întâmplat între timp, pas cu pas? Mai întâi, s-a desființat diacronia. Istoria se studiază azi, de cele mai multe ori, la întâmplare, după structuri inventate. Elevii nu mai știu aproape nimic despre Antichitate și despre Evul Mediu și Renaștere. Dacă îi întrebi ce este o ogivă se consideră jigniți. Toată civilizația pare inventată în Epoca Modernă și mai ales în secolele al XX-lea și al XXI-lea. Trecutul mai îndepărtat trebuie făcut odios, neimportant, populat de oameni gregari și inculți, iar trecutul mai apropiat și recent trebuie calificat sau etichetat în funcție de împrejurări. Elevii nu mai trebuie să cunoască trecutul în deplinătatea lui (atât cât se poate) și nu mai trebuie să știe că trecutul înseamnă viață și că viața – de oriunde și de oricând – trebuie iubită, și nu disprețuită. Ei nu mai trebuie să judece cu mintea lor, în cunoștință de cauză, ci să fie „îndrumați în mod constructiv", ca să iubească și să urască la comandă. Istoria este fragmentată intenționat pe istorii de popoare și populații (istoria

... și peste două săptămâni despre Süleyman Legiuitorul (1520 – 1566)

maghiarilor, slavilor, germanilor, evreilor etc.) și pe „bucăți" din ea (Comunism, Holocaust, minorități etc.). Istoria universală (cum se zicea odată) și istoria românilor sunt aproape eradicate. În fine, materia a fost în așa fel ordonată, încât pare sociologie și politologie, și nu istorie, în ciuda faptului că manualele se cheamă invariabil „Istorie" (și nu istoria antică, medievală, modernă etc., precum odinioară). Concret, nu se mai studiază spații și timpuri (așa cum cere natura intrinsecă a disciplinei), ci teme mari (de exemplu, regimuri politice în istorie, războiul în istorie, religia și rolul ei, structurile sociale, revoluțiile etc.). Astfel, elevii pot învăța despre revoluțiile de la 1848 înainte de a ști ceva despre Napoleon, pot ajunge la Al Doilea Război Mondial și apoi să se întoarcă la religia egiptenilor vechi etc. În plus, la o oră pe săptămână, nici nu mai putea fi vorba despre recapitulare și fixare. În trecut, „pedagogii depășiți" constataseră că „repetiția este mama învățăturii" și că dacă studiai Antichitatea la 11 – 12 ani și o reluai cu alți ochi la 14 – 15 ani, aveai șansa să știi și pentru restul vieții, să ai nivelul de cultură generală adecvat, să cunoști. Cu alte cuvinte, dacă auzeai despre Constituțiile noastre, de la 1866 încoace, nu se putea să nu vezi că rădăcinile lor veneau de la Atena și de la Roma antică, că Polibius și alții definiseră bine regimurile politice, cu variantele lor pozitive (de exemplu, monarhia, democrația) și negative (de exemplu, tirania și anarhia). Dar asta era prea mult. Elevii nu mai trebuia să gândească singuri, cu mintea lor, care se cuvenea să rămână „virgină", „tabula rasa".

Acum, „specialiștii" Ministerului Educației au ajuns la părerea că și aceste firave și selectate cunoștințe erau prea mult și au scos istoria și geografia – cele două cenușărese ale materiilor școlare – din „trunchiul comun" (cu posibilitatea puțin probabilă ca școala să poată repara vag această nedreptate). Fiindcă este vorba aici despre o mare nedreptate, dar și despre iresponsabilitate. Eu știu bine că nu toate „materiile" propuse acum (și unele introduse în școală deja) au loc (că doar ziua și săptămâna nu sunt gumilastic, nu se pot dilata), dar de ce să ne legăm de istorie și de geografie mereu, de ce să le introducem în Patul lui Procust tocmai acum când putem circula în Europa și în lume, când putem vedea muzee și monumente, când putem admira cu ochii proprii piramidele și Via Appia? Oare este așa de inutil sau primejdios ca elevii să recunoască un monument romanic ori unul bizantin, să se uite cu ochi avizat la un tablou al Renașterii, să știe cum a apărut și ce a vrut Martin Luther? Oare este periculos sau inutil ca elevii să mai învețe de împăratul Traian, de dacoromani, de slavi, de Basarab și de Ștefan cel Mare? Cum am putut ajunge așa de troglodiți în acest secol al XXI-lea?

În loc să ne străduim să avem profesori cât mai buni de istorie și geografie, să creăm conținuturi atractive, să folosim metode cât mai adecvate învățării, să facem din temele aride subiecte de vis, să stârnim curiozitatea copiilor și adolescenților, ne dăm de ceasul morții să tăiem și ce mai este din istorie și geografie. Se vede că este amenințată din nou și limba latină. Îmi amintesc cât ne-am chinuit acum câțiva ani – unii dintre noi, în frunte, pe atunci, cu Solomon Marcus – să salvăm limba latină. Ajunsesem să observ că pe

Mănăstirile din nordul Moldovei se numără printre minunile culturale ale lumii; Mănăstirea Suceviița

ChatGPT îi scutește pe elevi să mai gândească; le face proiectele fără efort

prima pagină din Word, când deschizi computerul, aproape 80% dintre cuvintele de bază scrise acolo (format, copy, painter, times, roman, normal, file, replace, select, delete, editing, object, select, title, emphasis, paragraph, italic, case, insert, design, page, references, review, view, document și multe altele) sunt de origine latină sau din moștenirea greco-latină. Noi am rămas singurul popor din vechea romanitate orientală, singura ortodoxie latină din lume, singurul popor neolatin care purtăm în numele de „român" amintirea Romei. Nu am reușit atunci decât să salvăm latina la clasa a VII-a, câte o oră pe săptămână, deși materia nu este adecvată la o vârstă așa de fragedă. Gramatica limbii latine este ca geometria în matematică, adică te învață logica limbilor, pentru că multe limbi și-au făcut gramaticile lor după modelul latinei. Sigur că latina nu-ți oferă neapărat deprinderi practice, nu te învață ce să faci dacă intri într-o bancă, nu te învață cum să accesezi un cont, cum să eviți o sarcină nedorită, cum să mergi la medic periodic sau cum să mănânci sănătos, dar te învață infinit mai mult.

Sunt revoltat când aud că școala nu mai trebuie să-i învețe pe elevi teorie, ci practică. Ba școala trebuie să-i învețe pe elevi teorie, ca ei să aibă la maturitate cultura generală necesară. Practica vine ușor, la fața locului, când ești pus în situație. Nu am de ce să învăț în școală să fiu antreprenor, deși e bine să știu ce înseamnă un antreprenor. Altminteri ne facem cu toții manageri și nu mai muncește nimeni. Teama de multe cunoștințe acumulate de elevi este iarăși ridicolă. Se spunea odată că cine stăpânește cunoștințele necesare – cât mai multe – stăpânește lumea. Azi nu mai este de ajuns așa ceva. Azi lumea este stăpânită de cei care mânuiesc cunoștințele, care le transmit tendențios și care ne prostesc pe mulți, fiindcă am devenit doar instrumente. Cunoștințele sunt stocate în aparate speciale și ni se spune că este destul să știm să accesăm aceste aparate. Fals! Accesarea nu ne face deștepți și nici capabili de decizii bune. Deștepți sunt aceia care au cunoștințele stocate în creierul lor, care, aflați în fața unei decizii, compară datele din mintea lor și știu să reacționeze „în cunoștință de cauză", cum se zicea odată. Până să ia deciziile aparatele în locul nostru mai este și nici nu este bine să lăsăm aparatele să decidă totul. Omul inteligent, se spune, este cel care știe să se adapteze bine și repede la provocările vieții. Inteligența presupune, prin urmare, memorie. Un om care-și pierde memoria este pierdut, bolnav iremediabil. Dar un popor? Nu înțeleg ce am avea noi de câștigat, ca români, dacă ne-am uita istoria, adică viața noastră din trecut, viața părinților, a bunicilor și străbunicilor. Cum și de ce să ne fie rușine de numele nostru și de istoria noastră? Academia Română a atras mereu atenția asupra acestor erori, prin memorii și prin propuneri, dar trendul a continuat. Am fost auziți, uneori la modul foarte politicos, dar nu ascultați.

De aceea cred că intelectualii lucizi trebuie să reacționeze în mod rațional și să explice aceste lucruri, să oprească noua ofensivă. Mai cred că cei mai mulți dintre cei care au inițiat aceste măsuri și care le aprobă nu știu exact ce fac, nu vor să distrugă ceva intenționat și nu-și dau seama de consecințe. Firește, sunt și unii care au în minte scopuri malefice, care servesc cauze străine de interesele poporului român și care veghează mereu. Există și din aceia pentru care românii sunt ca un ghimpe

„Cei care nu studiază istoria sunt condamnați să o repete; totuși, cei care studiază istoria sunt condamnați să asiste neputincioși, în vreme ce toți ceilalți o repetă"

aici, în centrul geografic al Europei și în partea de sud-est a Europei instituționale. Topirea românilor într-o masă amorfă – care nici nu este definită încă, așa cum nu este încă acceptată juridic noțiunea de „cetățenie europeană" – nu este posibilă (deocamdată), fiindcă popoarele nu sunt produsul unor decizii luate de guverne și parlamente, ci s-au născut organic, de-a lungul timpului, prin acumulări succesive. De aceea, ele nu pot fi distruse prin decrete, legi, hotărâri. Istoria există în școală ca să se învețe aceste lucruri, chiar dacă ele nu plac unora.

Uniunea Europeană este deocamdată o punere împreună a statelor (națiunilor), dar ar trebui să fie un concert al națiunilor, un fel de „republică a patriilor", cum s-a zis de la Renaștere încoace. Pentru reușita proiectului, devine esențială cunoașterea popoarelor (națiunilor) componente, în diversitatea lor. Or, ca să-l cunosc și să-l respect pe „celălalt", de lângă mine, trebuie să mă cunosc bine pe mine însumi. Nu există alteritate fără identitate. De aceea, istoria, geografia, limba latină – ce să mai spun de limba română! – sunt benefice, nu strică nimic, nu tulbură mințile, nu mai nasc naționaliști, șovini, xenofobi, cum ar crede și predica unii.

Haideți să ne adunăm mințile și să fim raționali! Toate cele propuse ca discipline noi și care par că ne copleșesc sunt, de fapt, conținuturi sau unități de învățare. Ele pot și trebuie – cele mai multe, nu și cele aberante – introduse în materiile care sunt, care există. Criza școlii nu vine din faptul că elevii nu fac educație sexuală (ca materie cu note), să zicem, ci din această uitare de sine, din măsurile îndreptate contra școlii sănătoase, din noile directive ale „corectitudinii politice", ajunse la forme distructive pentru viitorul țării. Iar cei care se sperie de identitatea românească – câtă mai există ea – greșesc. Felul nostru de a fi există și trebuie trimis mai departe, învățat prin educația din familie și din școală și făcut cunoscut și altora. Numai așa va putea exista Europa, prin români, prin polonezi, unguri, francezi, germani, lituanieni etc.

Prin digitalizare comunicăm ușor, prin limba engleză ne înțelegem cu toții, prin hamburgeri, șaorma și chebab ne bucurăm gastronomic, prin vestimentație ne confundăm unii cu alții, adică ne omogenizăm, dar nu dispărem. Istoria românilor, geografia României, limba și literatura română, folclorul autentic și chiar mititeii nu deranjează cu nimic ordinea lumii, dimpotrivă, ne învață să fim și să rămânem români, să cunoaștem și să respectăm alte popoare, pe care să le privim și primim frumos. De aceea, istoria trebuie lăsată la toate clasele în trunchiul comun, cu câte două ore pe săptămână (în care să intre și materiile noi, precum comunismul, dictaturile de extremă dreaptă, tragediile și discriminările etc.). Trebuie studiată prioritar istoria universală, după care, la final de ciclu, să se poată studia istoria românilor, cu numele ei corect. Istoria trebuie păstrată și la examene și concursuri de admitere, pentru că nu este nicio rușine să știm cine suntem pe lumea asta. Doar așa ne respectăm pe noi și îi respectăm pe confrații noștri europeni, dobândind demnitate. ■

MISIUNEA MAIORULUI ILIE

TUDOR PĂCURARU

La 28 august 1968 – în plină criză mondială provocată de invadarea Cehoslovaciei de trupe ale Tratatului de la Varșovia, acțiune la care România nu a luat parte (Magazin istoric**, nr. 7 – 9/1998) – secretarul de Stat Dean Rusk i-a comunicat ambasadorului sovietic la Washington, Anatoli Dobrînin, că S.U.A. aveau informații despre concentrări de trupe sovietice la frontiera cu România, indiciu al unei invazii iminente. „În numele întregii omeniri – a spus Rusk – vă rugăm să nu faceți aceasta, deoarece urmările sunt greu de prevăzut. Nu scăpați din lesă câinii războiului!“ Ce l-a determinat pe Dean Rusk să ia apărarea României? Și de ce Kremlinul a urmat acest îndemn? Dacă n-ar fi făcut-o, care ar fi fost urmările?**

Ajuns la putere în 1953, noul lider sovietic Nikita Hrușciov a lansat o serie de proiecte de modernizare a agriculturii sovietice, principalul fiind Campania Pământurilor Desțelenite, care își propunea să extindă suprafața cultivată cu 42.000 ha. Aceste proiecte au eșuat, astfel încât din 1960 U.R.S.S. a fost nevoită să importe cantități masive de grâu, porumb, șroturi de soia și carne, pentru a-și hrăni populația.

În fotografiile propagandei oficiale, modernizarea agriculturii inițiată de Hrușciov era un mare succes

AURUL, GRÂUL ȘI PETROLUL

În 1960, U.R.S.S. a importat 585.000 t de grâu. În 1963 a importat de 16 ori pe-atât: 9,7 milioane t grâu.

Cum comerțul exterior al U.R.S.S. reprezenta numai 3% din schimburile comerciale globale, Moscova nu avea disponibilitățile valutare necesare pentru a cumpăra asemenea cantități de grâne. Ca urmare, Uniunea Sovietică a plătit importurile de alimente în aur. Exportul de aur a evoluat de la 35 t în 1953 (1,3% din rezerva de aur) la 500 t în 1965 (19,5% din rezervă). Numai în anii 1963 – 1965, U.R.S.S. a fost nevoită să vândă 1.410 t aur: echivalentul a 216 miliarde USD actuali, 70% din stocul metalic existent la 31 decembrie 1962 (Schoppe, Siegfried G., *Myth and reality of the soviet gold policy* – Mit și realitate în politica sovietică a aurului –, vol. 13, Verlag Weltarchiv, Hamburg, 1978). Deși Uniunea Sovietică era un mare producător de aur, vânzările și consumul intern depășeau producția cu 16,5 t/lună. Dacă lucrurile continuau în același mod, U.R.S.S. urma să dea faliment în primăvara anului 1969.

Încă din 1960, Guvernul sovietic concepuse un plan de redresare a situației: creșterea producției de petrol și a exporturilor de țiței și rafinate, vizând în principal piața vest-europeană, al cărei consum creștea în acea perioadă cu 15% pe an. Dacă în 1961 în U.R.S.S. activau deja 1.168 echipe de explorare geologică, în 1965 numărul acestora crescuse cu 40%. Iar dacă în 1961 producția de petrol era deja de 3,32 milioane barili/zi, până în 1970 era prevăzut să crească cu... 235%. În condițiile în care economia sovietică se baza pe cărbune, numai 19% din necesarul de energie fiind asigurat de petrol, disponibilitățile de export urma să crească masiv după finalizarea oleoductului Volgograd – Novorosiisk/Tuapse, cu o capacitate de 420 mii barili/zi, și a oleoductului Irkutsk (Siberia) – Nahodka (coasta Pacificului), cu o capacitate de 320 mii barili/zi. Numai în 1964, în pofida dificultăților de plată, U.R.S.S. a importat din Germania, Italia și Suedia 1 milion t de conductă de 40 inchi din oțel special pentru aceste oleoducte. Iar între 1958 și 1965, flota de nave petroliere a crescut cu 400%, de la 819 mii tdw la 3.500 mii tdw.

Gamal Abdel Nasser

În aceeași perioadă, 1958 – 1965, exporturile de petrol sovietic erau planificate să crească cu 54%: de la 235 mii barili/zi la 1.020 mii barili/zi. Inițial, în perioada 1958 – 1960, U.R.S.S. a reușit să crească exporturile sale petroliere spre Occident în medie cu 17,4% pe an. Dar în 1961 – 1964, exporturile sovietice s-au plafonat, crescând cu numai 8,8%/an, deși piața europeană a petrolului creștea, precum am văzut, cu 15% pe an. În 1964, petrolul sovietic reprezenta doar 6% din consumul Europei Occidentale. Kremlinul a considerat că această situație se datora marilor companii petroliere occidentale care, pentru a nu pierde din piață, îngrădeau exporturile sovietice. Iar Moscova a planificat măsuri de ripostă.

Colonelul Gheorghios Papadopulos (în centrul imaginii)

TOVARĂȘUL NASSER

Piețele occidentale trebuia obligate să accepte mai mult petrol sovietic. Pentru aceasta, încă din 1964 Moscova a pregătit un nou conflict între Israel, Siria și Egipt, speculând dorința de revanșă a președintelui egiptean Gamal Abdel Nasser. Se urmărea blocarea Canalului de Suez și provocarea unei crize petroliere în Europa Occidentală, care astfel nu mai avea să refuze petrolul sovietic.

În noiembrie 1964, mareșalul Abdel Hakim Amer, vicepreședintele Egiptului, a vizitat Moscova pentru a primi titlul de Erou al U.R.S.S. și pentru a semna Tratatul militar bilateral, în baza căruia sovieticii au livrat egiptenilor, până în martie 1967, 1.100 de tancuri, 1.000 de transportoare blindate, 1.400 piese de artilerie, 440 de avioane de vânătoare, 76 de bombardiere, 15 submarine, 4 distrugătoare, 31 vedete torpiloare, 18 vedete purtătoare de rachete și 34 de divizioane de rachete antiaeriene (Raport CIA nr. RR IR-67/9, martie 1967, https://www.cia.gov/readingroom/docs/DOC_0000496350.pdf). Cantități similare de armament sovietic au fost furnizate Siriei.

Sponsorizând astfel proiectul lui Nasser de ștergere de pe hartă a statului Israel, Kremlinul conta că, în contrapartidă, liderul egiptean va declara

Tancuri în fața Parlamentului din Atena

embargou petrolier contra Occidentului (pentru a-l „pedepsi" pentru sprijinul acordat israelienilor) și va fi în postura de a exercita presiuni asupra Arabiei Saudite (cu care se afla în război prin intermediari, în Yemenul de Nord) ca să se ralieze la respectivul embargou antieuropean. Punctul slab al planului era ruta de aprovizionare a armatei egiptene: transporturile de armament greu plecau din porturile sovietice de la Marea Neagră, traversau Strâmtorile și Marea Egee, pentru a ajunge la Alexandria. În caz de război era de așteptat ca Turcia, membră NATO, să închidă Strâmtorile, iar Flota 6 a S.U.A. să închidă accesul spre Egipt.

În aceste condiții, atenția Kremlinului s-a deplasat spre Grecia, stat membru NATO, care în 1966 – 1967 trecea printr-o profundă criză politică. Erau prevăzute alegeri anticipate pentru data de 28 mai 1967, iar favorită în sondaje era Uniunea de Centru, formațiune politică pe care CIA o considera infiltrată de KKE, Partidul Comunist Grec.

În martie 1967, U.R.S.S. a început să transfere în Mediterana, pentru prima dată, unități de luptă ale Flotei de Nord și Flotei Mării Negre: 30 de nave, printre care și un „spărgător de gheață" (!). Iar în aprilie, noul lider sovietic Brejnev a cerut retragerea Flotei 6 a S.U.A. din Mediterana. Instantaneu, segmentele de stânga din Uniunea de Centru au lansat ideea desființării imediate a tuturor bazelor americane din Grecia, ieșirea țării din NATO și interzicerea accesului US Navy în porturile grecești. În evaluarea CIA, dacă americanii ar fi refuzat să plece, guvernul prosovietic urma să ceară ajutor militar sovietic, după modelul lui Nasser. Grecia ar fi pus la dispoziția flotei ruse porturile Salonic și Alexandropolis, legate feroviar de Bulgaria și protejate de două flote aeriene sovietice.

Evenimentele s-au precipitat. Cu o lună înainte de alegeri, în noaptea de 20 spre 21 aprilie 1967, armata a dat o lovitură de stat la Atena. Junta militară care a preluat puterea, așa-numită a „Coloneilor Negri", era condusă de colonelul Gheorghios Papadopulos – format de C.I.A. („Beretele Verzi") – și care, din 1953 până în 1964, fusese salariatul americanilor. Era considerat șeful „rețelei speciale" din Grecia, adică șeful mișcării de partizani care ar fi trebuit să acționeze dacă Grecia era ocupată de trupele Tratatului de la Varșovia. Lovitura de stat a „Coloneilor Negri" fusese pregătită cu ani înainte, în eventualitatea unei ofensive comuniste asupra Greciei. În acea noapte, comandourile Brigăzii 1 Parașutiști „El Alamein" au descins la câteva sute de adrese din Atena și principalele orașe, arestând pe toți conducătorii Partidului Comunist. Știau precis pe cine caută, veniseră cu listele alcătuite de Serviciul Central de Informații, KYP. Au fost operate circa 10.000 de arestări. În următoarele trei zile, au arestat – tot pe bază de liste – pe aproape toți membrii KKP, peste 27.000. Dintre aceștia, 6.188 au fost trimiși în închisori sau în lagăre, precum insula-pușcărie Gyaros.

Mareșalul Ivan Iakubovski

CERTITUDINEA CIA

Lovitura de stat din Grecia a dat peste cap planurile sovietice privind Orientul Apropiat. Sovieticii n-au fost deloc mulțumiți și, așa cum povestea ulterior colonelul Tudorache, atașatul militar român la Atena, după numai câteva zile, în mai 1967, contraspionajul grecesc – ASFALIA – a arestat doi ofițeri ai GRU, care desfășurau activități de recunoaștere la aeroportul Tatoï și trecătoarea de la Litochoros. Cei doi ofițeri GRU, la interogatoriu, au declarat că pregăteau desantarea Diviziei 102 aero-asalt de gardă (care s-a ilustrat la Kiev în 2022) și a Brigăzii 38 Spețnaz (care s-a remarcat în decembrie '89, în România). Și chiar atunci Uniunea Sovietică a anunțat că în august 1967 urma să aibă loc în sudul Bulgariei „Aplicația Rodopi": trupele conduse de mareșalul sovietic Iakubovski se concentrau deja în raionul Plovdiv, la est de Blagoevgrad, pe valea Mestei și Mariței. Acolo, în imediata vecinătate a graniței grecești, se afla și Armata 2 bulgară, inclusiv Regimentul 2 rachete sol-sol (9M21B, cu capacitate nucleară), două brigăzi de tancuri și trei regimente mecanizate. Oare sovieticii pregăteau un atac asupra nordului Greciei?

În primăvara anului 1967, Vasile Ilie a sosit la Atena cu soția și fiica, sub acoperirea de secretar de ambasadă. De fapt, era maior în serviciul român de informații externe. Probabil n-a trecut mai mult de o zi-două până să fie filat de ASFALIA. Contraspionajul grecesc a ajuns la niște concluzii, astfel încât curând i-a plasat ofițerului român și un informator. Ca pentru români, un informator nu prea costisitor, dar bine poziționat: angajat la Scaramanga, cel mai mare șantier naval din Mediterana de Est și principala bază de reparații a Flotei 6 americane. Azi o fotografie luată pe furiș, mâine o schiță cam stângace, poimâine câteva file NATO Restricted – povestea a început să se înfiripeze. Și în primăvara lui 1967, agentul dublu și-a anunțat controlorul român că poate să-i faciliteze accesul în baza de submarine. Ofițerul a marșat, însă pe chei îl așteptau cei de la KYP. Supus o noapte întreagă unui interogatoriu vecin cu tortura, s-a dovedit că ofițerul român nu știe nimic despre pregătirea unei invazii în nordul Greciei.

La 5 iunie 1967 trupele israeliene au declanșat Războiul de Șase Zile

În planurile Tratatului de la Varșovia, România era pivotul cuceririi Balcanilor: în caz de război, prin Dobrogea urma să treacă spre frontiera greacă trupele districtelor militare Kiev și Odesa. Având în vedere poziția sa în rezidentură, dar și rolul strategic al României, ofițerul român trebuia să fi știut ce se pregătește. L-au capturat, l-au stors ca pe o lămâie și au obținut dovada că românii nu sunt implicați în pregătirea transformării „Aplicației Rodopi" în război „de eliberare a Greciei". La 18 mai 1967, imediat după interogarea maiorului Vasile Ilie, președintele Johnson a fost informat de CIA că, „cu certitudine", sovieticii nu luaseră încă decizia de a interveni în conflictul arabo-israelian: „Sirienii par a se minți pe ei înșiși că sovieticii le vor veni în ajutor în eventualitatea unui atac israelian. Ei spun că ajutorul sovietic «va atinge nivelul unei intervenții militare». Aparent, Moscova a dat unele asigurări vagi în sensul că-i va sprijini, dar noi considerăm că un angajament de natura celui la care se gândesc sirienii e foarte improbabil" (*The President's Daily Brief*, 18 may 1967, CIA-RPD-79T00936A005200010015-3). Putem considera că ultimele cuvinte sunt și expresia informațiilor obținute ca urmare a sacrificării „pionului" Vasile Ilie și care au determinat atacul preventiv israelian din 5 iunie 1967.

În urma Războiului de Șase Zile, Egiptul a ieșit înfrânt din confruntarea cu Israel: a blocat

Canalul de Suez, dar nu a mai putut să amenințe Emiratele și Arabia Saudită, pentru a bloca cu totul exportul de petrol spre Europa. Exportul de țiței din Golf a continuat, doar ruta s-a schimbat: pe la Capul Bunei Speranțe. Iar sovieticii nu au reușit să ocupe o poziție predominantă pe piața petrolieră occidentală. Dar, pentru a nu repeta isprava, li s-a făcut loc pe piața europeană: în 1967 a început să furnizeze conducta de gaze Yamal. Lungă de 4.500 km, aducea gaz natural de la zăcămintele din Siberia (Medveje, Urengoi și Iamburg) și până în Slovacia, unde conducta se bifurca, o ramură aprovizionând Cehia, Germania, Franța și Elveția, iar cealaltă, Austria, Ungaria, Italia și Iugoslavia. Ca urmare a exporturilor de țiței și gaz, Uniunea Sovietică nu a mai fost nevoită să-și vândă rezervele de aur: până în 1971 a mai vândut numai 25 t.

Avion F-102A dotat cu rachete nucleare aer-aer AIM-26A Nuclear Falcon

ÎN SPATELE SCENEI

Era limpede: misiunea maiorului Ilie la baza de submarine Scaramanga eșuase. Dar, în mod ciudat, la 23 august 1967 maiorul Vasile Ilie a fost avansat în grad și decorat, împreună cu șeful deconspirat al rezidenței de la Atena, colonelul Gheorghe Aurel. Motivul: ancheta a stabilit că ofițerul român „nu trădase" – adică nu dezvăluise americanilor mai mult decât „ce trebuia". Iar în mod paradoxal relațiile dintre Statele Unite și România Socialistă au înregistrat un puternic curs ascendent, care a culminat în august 1969 cu vizita președintelui Nixon la București. Deci, ce s-a întâmplat de fapt pe cheiul bazei navale Scaramanga? Ce trebuia dezvăluit americanilor?

Maiorul Vasile Ilie a fost trimis în gura lupului cu două misiuni. La vedere, trebuia să culeagă informații militare. În secret, trebuia să dovedească NATO că România nu e parte a vreunui plan de invadare a Greciei. A ratat misiunea de acoperire, ceea ce i-a permis să îndeplinească misiunea sa reală – de aceea a fost avansat și decorat.

Pentru Statele Unite, asta a schimbat cu totul datele problemei. Începând din vara anului 1967, S.U.A. au înțeles că au un interes vital în menținerea integrității și suveranității statului român. Orice încălcare a granițelor României, orice revenire a trupelor sovietice în România ar fi constituit, la Washington, semnalul că începe al treilea război mondial. Iar ca jocul să fie luat în serios, la Tanagra, orășel din Grecia centrală, a fost formată Escadrila 124 a Forțelor Aeriene Grecești, dotată cu 26 avioane F-102A. Avioanele erau gestionate de militarii greci, dar cele 52 rachete nucleare aer-aer AIM-26A Nuclear Falcon erau în grija U.S. Air Force. Fiecare dintre aceste arme, cu o putere de numai 250 t echivalent TNT, era capabilă să transforme instantaneu în fiare vechi un întreg regiment de bombardiere sau de avioane de transport desant.

În august 1968, când armata sovietică a intrat cu tancurile în Praga, NATO a obținut date și informații că sovieticii pregătesc o lovitură similară împotriva României. Autoritățile de la București au fost discret avertizate de Marea Britanie. În plus, secretarul de Stat Dean Rusk a avut o întâlnire cu ambasadorul sovietic Anatoli Dobrînin și s-a exprimat extrem de explicit: o intrare a trupelor sovietice în România ar prefața un atac asupra Greciei, stat NATO, ceea ce ar duce la un nou război mondial. Kremlinul s-a conformat și tancurile rusești ne-au ocolit. Asta și avertismentul Chinei ne-au salvat în 1968.

Indirect, misiunea de spionaj a maiorului Ilie a avut efecte mult mai ample. A consolidat relația de încredere româno-americană, ceea ce a permis României să contribuie la încheierea războiului din Vietnam, să mijlocească ameliorarea relațiilor Statelor Unite cu China și cu Frontul de Eliberare a Palestinei – evoluții diplomatice cu ecouri profunde asupra istoriei secolului 20.

Un ultim aspect, semnificativ și el: după 1990, fiica ofițerului a fost, ani mulți, angajată a Ambasadei Statelor Unite la București. Din întâmplare, desigur. ■

PE SCENA ȘI ÎN CULISELE ADUCERII PRINCIPELUI CAROL I

Ion C. Brătianu în anul 1848

Dr. DAN NOVEANU

În iunie 1865, conservatorii și liberalii radicali, sub coordonarea lui Ion C. Brătianu, au semnat un document, Legământ, **numit de unii și „monstruoasa coaliție", în care se obligau să folosească orice mijloace pentru a-l determina pe Alexandru Ioan Cuza să abdice, iar pe tronul vacant să aleagă un principe dintr-una dintre familiile domnitoare din Occident.**

Până la momentul respectiv, I.C. Brătianu reușise să strângă în opoziție oameni precum Ion Ghica, C.A. Rosetti, Candiano-Popescu, Anastasie Panu, Dumitru Brătianu, Gr. Brâncoveanu, C. Brăiloiu, D. Ghica, Gh. Știrbey, dar și nume care-i vor deveni peste puțin timp adversari politici de neîmpăcat, precum Alexandru Lahovary.

Fiind acuzați că au instigat la revoltă, la 3/15 august 1865, pe negustorii din Piața Unirii de azi, atunci Piața 24 Ianuarie, I.C. Brătianu, C.A. Rosetti, Eugeniu Carada, Nicolae Golescu și C.N. Brăiloiu au executat mai puțin de o lună de arest, dar în condiții dintre cele mai umilitoare, la cazarma pompierilor de la Mihai-Vodă.

Eugeniu Carada

I.C. Brătianu a fost eliberat (amnistiat de Cuza de ziua numelui său, 30 august, Sf. Alexandru), împreună cu C.A. Rosetti și Eugeniu Carada. Cu puțin peste două luni înainte de detronarea lui Cuza (10/11 februarie 1866), Brătianu a părăsit țara, luând drumul Franței, în primele zile din decembrie 1865, împreună cu comilitonul Carada, al cărui rol a fost mereu de confident de taină, benefic sfătuitor al marelui om politic, și de Alexandru Paleologu (1824 – 1866), cu misiunea de a sonda părerea cancelariilor Marilor Puteri în privința persoanei care i-ar putea urma lui Cuza la tron. Opinia privind persoana principelui străin, cu care plecaseră la drum, oscila între nepotul de frate al lui Napoleon I, Napoléon-Joseph-Charles Bonaparte, văr cu Napoleon al III-lea, și contele de Flandra. Au trecut în Ardeal pe la Câineni, Sibiu, urmând drumul prin Arad, Viena, până în landul german Saarland.

DOAMNE CU RELAȚII ÎN SFERELE PUTERII

Au întrerupt călătoria în apropierea graniței cu Franța, la 15 decembrie. Aici, conform autorilor Constant Răutu și Gr. Romașcanu, Carada, pare-se, s-ar fi oprit o zi la Mainz, iar Brătianu a mers mai departe, până la Vaudrevanges (Wallerfangen), comună situată aproape pe granița cu Franța, pentru a-l întâlni pe Nicolas Adolphe de Galhau, o mai veche cunoștință, cu care păstra relații epistolare constante. Dar cine era acesta?

Nicolas Adolphe de Galhau (Niederhoffen, 1814 – Wallerfangen, 1889) a fost un om politic german, membru al Parlamentului unit prusian din mai 1848, membru al Camerei Reprezentanților Prusiei între 1861 și 1863 și primar în Wallerfangen, din 1851, până la moarte. Grupul de studenți români de la Paris, între care foarte posibil și Ion C. Brătianu, pare că au făcut cunoștință cu el prin soția acestuia, născută Villeroy, cu relații în sferele puterii franceze, în timpul studiilor făcute la Paris. Sabina Cantacuzino afirma că I.C. Brătianu l-a cunoscut la băile de la Ems, în 1844, și au rămas prieteni toată viața, iar românul, un invitat special al familiei Galhau. Ambele variante pot fi adevărate, fiind posibil ca ei să se fi revăzut la Ems. Cert este că Brătianu a fost ajutat material de politicianul german în perioada exilului, când era în jenantă lipsă materială. În 1840 de Galhau se căsătorise cu vara sa, Sophie-Leonie Elisabeth Villeroy (1821 – 1885), ambii fiind nepoții lui Nicolas Villeroy (1759 – 1843) și veri primari, fondator al unei fabrici de ceramică celebră și azi. Apropierea celor două tinere familii (Villeroy de Galhau și Cornu) s-a realizat și mai lesne date fiind calitățile de excelentă germanistă ale doamnei Cornu. Fundația umanitară fondată de Nicolas Adolphe Galhau, „Sofia", numită astfel după soția sa, există și azi.

Napoléon-Joseph-Charles Bonaparte, portret de Jean-Hippolyte Flandrin, din anul 1860

Prin urmare, acest de Galhau era prieten cu doamna Hortense Cornu, soția pictorului Sébastien Cornu, stabilită la Paris din 1836, dar și cu baroneasa Charlotte Ozélie de Franque. Aceasta era, la rândul ei, prietenă intimă a familiei de Hohenzollern-Sigmaringen, dar totodată și prietenă din copilărie a doamnei Mathilda Drouyn de Lhuys, soția ministrului de Externe a Franței la momentul respectiv.

Dar să oferim, în măsura posibilului, chiar anticipând puțin intrarea în scenă a personajelor și cronologia evenimentelor, date despre aceste nobile și dezinteresate doamne, personaje-cheie, din umbra culiselor, în ducerea la bun sfârșit a misiunii asumate de marele om politic.

Filip, conte de Flandra

RUDE, PRIETENE, CONFIDENTE

Hortense Cornu (8 aprilie 1809 – 14 mai 1875; *Magazin istoric*, nr. 9 – 11/1998; 1/1999) a fost fina împăratului Napoleon al III-lea, atunci în vârstă de un an, și a mamei sale, regina Hortense de Beauharnais, căsătorită cu fratele lui Napoleon I, Louis Bonaparte. Regina Hortense era fiica din prima căsătorie a împărătesei Josephina, prima consoartă a lui Napoleon I. Cât de vechi și de trainice erau relațiile dintre doamna Cornu și principele Carol? Aflăm de la Sorin Cristescu: Hortense Lacroix, devenită Cornu (*Magazin istoric*, nr. 9/1998), a crescut împreună cu viitorul Napoleon al III-lea, până ce acesta a intrat la colegiul din Augsburg, iar ea la pension. Stephanie de Beauharnais (1789 – 1860), fină și fiică adoptivă a fostei împărătese Josephina a Franței,

Sophie-Leonie Elisabeth Villeroy și Nicolas Adolphe de Galhau

devenită soția marelui duce de Baden, era vară cu Hortense de Beauharnais adică cu mama viitorului Napoleon al III-lea.

Fiica lui Stephanie, Josephine de Baden (1813 – 1900), era colegă de pension cu Hortense (Cornu). Această Josephine s-a căsătorit cu prințul Karl Anton de Hohenzollern-Sigmaringen și au devenit părinții inclusiv ai viitorului rege al României. Karl Anton de Hohenzollern-Sigmaringen (1811 – 1885) a fost prim-ministru al Prusiei și șef al Casei de Hohenzollern-Sigmaringen. Era fiul lui Antoinette Murat (1793 – 1847), nepoată de frate a mareșalului lui Napoleon I, Joachim Murat, și a lui Karl von Hohenzollern-Sigmaringen (1785 – 1853). Antoinette, bunica principelui Carol, și Karl și-au cumpărat o reședință în apropiere de Arenenberg (Elveția), reședința de exil a lui Hortense de Beauharnais, mama lui Napoleon al III-lea (*Magazin istoric*, nr. 1/2022), acesta venind deseori în vizită la Sigmaringen, aflat la 80 km depărtare, unde amfitrioana amenajase o „mică Franță". La reședința familiei von Baden, Hortense Cornu îl întâlnește adesea pe micul Carol, pe care îl apela cu diminutivul german „Karlchen", iar soțul ei i-a făcut portretul (1843). Relațiile se păstrează, astfel că două decenii mai târziu (1863), doamna Cornu a devenit confidenta exclusivă a poveștii de iubire a lui Carol cu Anna Murat (1841 – 1924).

Charlotte-Ozélie, baroană de Francq(ue) (1820 – 1890), era născută contesă de Saint Remy. A devenit soția baronului Felix Adolphe de Francq (care a trăit între 1817 – 1860, iar după 7 iulie 1872 s-a aflat la Paris). A moștenit castelul din Ramersdorf în 1861, la moartea tatălui ei vitreg, prințul Joseph zu Salm-Reifferscheidt-Dyck. Era prietenă din copilărie – ambele născute în 1820 și colege de școală – cu Mathilda Drouyn de Lhuys, soția ministrului de Externe al Franței. Acesta tocmai fusese desemnat președinte al Conferinței de la Paris a Marilor Puteri, unde unica temă în dezbatere era problema vacanței tronului Principatelor Române, după abdicarea lui Cuza. Édouard Drouyn de Lhuys și-a încheiat mandatul prin demisie, în septembrie 1866.

Karl Anton de Hohenzollern-Sigmaringen

Legăturile dintre baroana de Francq și Casa de Hohenzollern-Sigmaringen datau de câteva decenii, debutând cu prietenia dintre bunica soțului ei, scriitoarea de succes Constance Marie de Théis (1767 – 1845), devenită contesă de Salm-Dyck, cu Thèrèse de Mecklenbourg-Strelitz, prințesă de Thurn und Taxis, cumnată a regelui Prusiei, Friedrich Wilhelm al III-lea (1797 – 1840), acesta fiind căsătorit din 1793 cu Louise de Mecklenbourg-Strelitz. Cele două s-au cunoscut în 1818 și au păstrat legături strânse.

OAMENI DE LEGĂTURĂ

Eugeniu Carada și-a continuat drumul a doua zi, de la Mainz la Wallerfangen, de unde și Carada și Brătianu au plecat mai departe. Sosiți la Paris la 17 decembrie, se cazează inițial la „amicul" Hallegrain, un pantofar de lux, probabil în cartierul Halelor, unde maeștrii pantofari aveau o stradă a lor, apoi, după cum reiese din corespondență, la Hotelul „de Castille".

Cel mai probabil, Brătianu nu și-a ascuns intențiile față de prietenul și confidentul Paul Bataillard (1816 – 1894), filoromân câștigat demult de cauza luptei de propășire a Principatelor Române prin aducerea pe tron a unui prinț străin. Cu acesta reia obiceiul de a se întâlni,

Mathilda Drouyn de Lhuys

Édouard Drouyn de Lhuys

sfătui și, în fond, complota în fiecare zi de joi. Li se alătură personalități precum Ulbach și Ubicini (1818 – 1884). Fapt important și util: Paul Bataillard se afla în relații apropiate cu doamna Cornu, lucru dovedit de corespondența dintre ei. Firesc, Bataillard nu-i va fi refuzat lui Ion C. Brătianu scrisoarea de recomandare către doamna Cornu, astfel deschizându-li-se celor doi mesageri români posibilități suplimentare de contactare a anturajului imperial.

Alt aspect deloc de neglijat era faptul că ne aflăm în anii în care doamna Cornu patrona un salon literar frecventat, pe lângă lingvistul orientalist, filosoful și scriitorul Ernest Renan, de scriitoarea franceză George Sand, Alexandre Dumas-tatăl, Gustave Flaubert, autorul *Doamnei Bovary*, și ziaristul, romancierul și dramaturgul cu reale simpatii pentru români, Louis Ulbach, dar și filoromânul militant Jean Henry Abdolonyme Ubicini, publicist cu state vechi de luptă pentru cauza românilor (*Magazin istoric*, nr. 5 – 7/1989). Soțul amfitrioanei picta portrete vedetelor literare ale momentului. Ubicini, cu care ne vom reîntâlni, abia scosese de sub tipar *Principatele Unite în fața Conferinței din martie 1866*, precum și *Les origines de l'histoire roumaine*, iar prezența

Hortense Cornu, portret de Sébastien Cornu

lui și la „joile" de la domiciliul lui Bataillard făceau din el un neprețuit și pe deplin de încredere om de legătură cu doamna Cornu.

Să pomenim că Eugeniu Carada fusese la studii la Paris între 1863 și 1865, timp în care activase în lumea politică și jurnalistică, pregătind astfel terenul pentru activitatea lui Ion C. Brătianu. Frecventase redacțiile revistelor *L'homme libre*, *Le Siècle*, *La semaine financière*, pentru care scrie știri primite din România, cunoaște pe Victor Hugo. Brătianu, având întrucâtva drumul netezit de Carada, de Bataillard și de Galhau, a intrat în legătură cu anturajul lui Napoleon al III-lea. Se punea problema, întâi de toate, a obținerii consimțământului împăratului francez pentru detronarea lui Cuza. De presupus că acceptul a venit la scurt timp după ce împăratul a citit, la 2/14 februarie, scrisoarea adresată lui de Cuza, în care își exprima dorința de a abdica. Se pare că în primele luni ale lui 1866, „împăratul ar fi propus candidaturile generalilor francezi Bourbaki și Ladmirault, propuneri neacceptate de aceștia, dar nici de români, propușii nefăcând parte din vreuna din casele domnitoare europene", scria I. Bălăceanu, în *Amintiri*.

Celor doi le-a folosit, nu încape îndoială, calitatea de membri ai masoneriei, Brătianu fiind inițiat încă din 1846 și fost maestru al Lojei „Trandafirul Perfectei Tăceri". Poartă corespondență cu Drouyn de Lhuys, atestată la 14 februarie și 24 martie, adică după abdicarea lui Cuza. A găsit în Guvernul imperial doi membri care arătau oarecare simpatie și înțelegere pentru cauza română: ministrul francez de Externe, Drouyn de Lhouys, și soția acestuia, Mathilda, și ministrul de Instrucție (1863 – 1869), Victor Duruy (1811 – 1894), istoric, care era și colaborator, alături de doamna Cornu, la *Viața lui Iuliu Cezar*, la care lucra împăratul.

Condițiile în care s-a cunoscut cu Ion C. Brătianu nu mai trebuie explicate, când aflăm că a fost elevul și, o vreme, secretarul lui Jules Michelet. Ion C. Brătianu lua în calcul, spre exemplu, inclusiv faptul că în 1860 Duruy a efectuat o călătorie pe Dunăre și a ajuns la București, unde s-a revăzut cu fostul său elev de la Liceul „Henri IV", fostul domnitor Gheorghe Bibescu. Brătianu mai era preocupat și de încrengătura de relații, inclusiv de familie, ale celor trei frați, Grigore Basarab Brâncoveanu (1827 – 1886), Nicolae Bibescu (1832 – 1890) și George Bibescu (1834 – 1902), cu persoane din anturajul împăratului, precum principele Ney și mareșalul Randon, atunci ministru de Război al Franței. Fiul lui George Bibescu, Nicolae, era ofițer francez și căsătorit (1860) cu Marie-Louise Hélène Ney d'Elchingen (1842 – 1898), nepoata de fiu a lui Michel Ney (1769 – 1815), prinț de Moscova, mareșal al lui Napoleon I, și fiica lui Michel Louis Félix Ney, al II-lea, duce d'Elchingen (1804 – 1854), erou al Războiului Crimeii. Anumite cercuri luau în considerare candidatura lui la tronul Principatelor, altele pe a lui Grigore Basarab Brâncoveanu, tendințe pe care Brătianu trebuia să știe să le combată. Alt fiu al fostului domnitor de la 1848 al Valahiei, George Bibescu, tot ofițer francez, nutrea și el vise de domnie, mai ales că percepea perfect că tronul lui Cuza se clatină. Chiar a reușit să facă să i se publice, prin 1862, un articol în care i se făcea propagandă, avându-l coordonator pe Victor Duruy, acesta ulterior „întors" de distinsa doamnă Cornu și de mai convingătorul Ion C. Brătianu.

Activitatea din culise de la Paris a celor hotărâți să aducă pe tronul Principatelor un conducător străin nu era defel favorizată de prezența în capitala Franței a lui Ioan Alecsandri, fratele marelui poet, care era trimis diplomatic special al lui Cuza.

CENZURĂ SEVERĂ

Câteva detalii ne apropie mai mult de unul dintre personajele-cheie ale momentului: Édouard Drouyn de Lhuys, viconte (1805 – 1881), a fost diplomat și om politic francez, parlamentar, de mai multe ori ministru de Externe (1848 –1849, 1851, iulie 1852 – mai 1855 și 1862 – 1866). S-a căsătorit (1850) cu Marie Mathilda Julie Hermine de Saint-Cricq (Strasbourg, Alsacia, 1820 – Paris, 1899), verișoară de gradul al II-lea, fiica lui Jules Charles François de Saint-Cricq (1796 – 1871) și a lui Hermine Elisabeth Drouyn de Lhuys (1802 – 1859). Familia Saint-Cricq aparținea de mai multe secole aristocrației franceze, ceea ce le-a deschis larg ușile celor mai de elită saloane ale vremii. Nu trecuseră nici nouă ani de când – în iulie 1857 – Brătianu și ceilalți pașoptiști primiseră de la Căimăcămie permisiunea de a reveni în Valahia, deci n-apucaseră să uite de consfătuirile de joi seara.

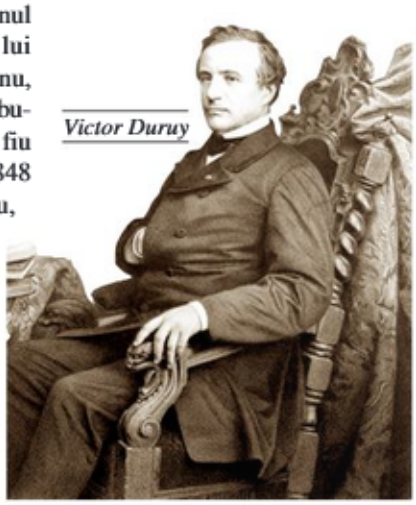
Victor Duruy

Cei din Paris nu puteau ține legătura cu complotiștii din țară din cauza cenzurii severe a comunicațiilor telegrafice și poștale, dovadă și faptul că telegrama cu vestea abdicării lui Cuza l-a găsit pe Brătianu la Nisa, în vizită la fostul domn, Barbu Știrbei, unchiul de frate al celor trei tineri frați amintiți. Telegrama o primește Carada, care rămăsese la Paris (11 februarie). După cum notează și Bălăceanu în *Memoriile* sale: „În ziua în care luase puterea la București, Guvernul provizoriu proclamase, puțin la întâmplare, pe contele de Flandra ca domn al României".

Abia după îndepărtarea lui Cuza, C.A. Rosetti telegrafiază fără restricții, la 15 februarie, în numele guvernului nou format, lui Ion Brătianu și Eugeniu Carada, să rămână încă vreo câteva zile, deoarece vor fi însărcinți să facă parte din deputațiunea care urma să pornească spre comitele de Flandra. După abdicarea lui Cuza, Brătianu nu reușea să obțină audiență la împăratul Napoleon III. Eugeniu Carada, oarecum surprinzător, a plecat spre țară la finele lui februarie. În jurul datei de 17 februarie/1 martie ajungea la Paris Ioan Bălăceanu, noul agent al Principatelor la Paris.

(Va urma)

AVANPREMIERĂ EDITORIALĂ

Timp de doi ani după izbucnirea Primului Război Mondial, România, care avea semnat cu Puterile Centrale un tratat de alianță încă din 1883, a rămas într-o neutralitate „cu arma la picior". Aveam frați sub stăpânirea și a Puterilor Centrale (Transilvania, Banat, Bucovina), și sub stăpânirea Rusiei (Basarabia), ceea ce îngreuna alegerea taberei. Presiuni făceau și unii și ceilalți pentru a ne alătura efortului lor de război.

După război, un tânăr diplomat, Savel Rădulescu – viitor colaborator apropiat al lui Nicolae Titulescu –, a elaborat o documentată analiză a negocierilor purtate cu ambele tabere în cei doi ani de neutralitate. Am pregătit textul inedit pentru tipar. Apare la Editura Cavallioti, cu titlul Acțiunea diplomatică a României în anii neutralității 1914 – 1916 **și o prefață de prof.univ.dr. Adrian Năstase.**

Prezentăm cititorilor revistei un fragment privind greutățile întâmpinate în negocierile cu Rusia, singurul membru al Antantei cu care aveam graniță comună și de care depindeam pentru a primi ajutorul militar atât de necesar.

Dumitru PREDA

NEGOCIERI SUB SEMNUL MEMORIEI ISTORICE

SAVEL RĂDULESCU

Savel Rădulescu (în centrul imaginii)

După declararea războiului mondial, Aliații [îndeosebi Franța – D.P.] doreau și susțineau cu toată căldura intrarea României alături de Antantă. Iată însă ce spunea Sazonov [ministrul rus de Externe – D.P.]: „Negocațiunile cu România, care reveneau mai cu seamă Guvernului rusesc, nu înaintau decât cu încetul și nu au fost deloc fructuoase. De la începutul lor, Guvernul român, reprezentat prin d-l Brătianu, a adoptat o poziție echivocă. Refuzând să ia partea Puterilor Centrale, în contradicție cu insistențele regelui Carol, care credea cu convingere în triumful Germaniei, România a făcut proba unei lipse de franchețe, lăsând mult timp Puterile Aliate în incertitudine asupra poziționii pe care o va adopta. Totuși, ea nu refuza a negocia cu Petrogradul asupra prețului ce i-ar putea propune Rusia pentru ruperea sa definitivă cu Puterile Centrale".

Tot ce spune Sazonov în acest aliniat sunt exagerațiuni, iată proba: 1) Rusia își atribuise ei singure dreptul de a conduce tratativele cu România, pe care ea ar fi dorit să le ducă tot cu imperativul de la 1876, dar România din 1914 – 1916 nu mai era cea din 1876, când cu tratativele de la Livadia [Crimeea, din 29 – 30 septembrie 1876, negocieri privind condițiile în care putea trece armata imperială rusă pe teritoriul românesc, spre Dunăre, pentru a ataca Imperiul Otoman – *D.P.*].

2) După asasinarea arhiducelui Ferdinand la Sarajevo, la 15/28 iunie 1914, războiul mondial începuse la 15/28 iulie 1914, prin declararea de război a Austro-Ungariei contra Serbiei, la 18/31 iulie a Germaniei contra Rusiei, la 20 iulie/2 august a Germaniei contra Franței. Or, Sazonov cunoștea foarte bine conținutul Tratatului de alianță a României cu Puterile Centrale, mai cunoștea un lucru absolut sigur, căci o spunea singur, anume că în întrevederea de la 19 mai/1 iunie 1914 [de fapt, 1/14 iunie – *D.P.*] (55 zile înainte de declararea războiului) la Constanța a țarului Nicolae II cu regele Carol I, la afirmațiunea lui Sazonov că „Rusia nu se gândește la război pentru motive de liniște internă, dar că Rusia nu ar putea admite agresiunea Austro-Ungariei contra Serbiei“, la aceasta, regele Carol I a răspuns: „În acest caz, România nu va mai avea nicio obligațiune“, adică România nu va mai intra alături de Puterile Centrale, dacă ele vor fi ofensive; or la 15/28 iunie 1914 ele atacă Serbia și Franța, deci România nu putea urma altă linie de conduită decât aceea pe care regele Carol I o indicase țarului Rusiei și lui Sazonov, cu aproape două luni mai înainte.

Serghei Sazonov, ministrul de Externe rus

După izbucnirea războiului mondial, regele Carol I pusese chestiunea în fața Consiliului de Coroană din 21 iulie/3 august 1914. El iscălise la 1883 un tratat; acum conștiința lui trebuia descărcată. Hotărârea Consiliului de Coroană i-a dat acea descărcare și el, desigur, că a primit-o nu cu o satisfacțiune aparentă care să o manifesteze în fața tuturor, ci cu o satisfacțiune lăuntrică, intimă sufletească.

3) După Consiliul de Coroană din 21 iulie 1914, de la Sinaia, România – sub inspirația regelui Carol –, începe imediat tratativele cu Antanta, respectiv cu Rusia, dar faptul că „tratativele nu înaintau decât cu încetul“, a cui este vina? Putea oare România să nu pue condițiunile sale? Putea ea oare ca să uite propria sa istorie națională? Să uite tratativele din 1876, să uite intrarea rușilor pe teritoriul României la 8 aprilie 1877? Să uite ajutorul dat rușilor la Plevna? Să uite că prin Tratatul de la San Stefano [tratatul preliminar de pace care a încheiat războiul ruso-otoman din 1877 – 1878; a fost urmat de tratatul final de pace de la Berlin – *D.P.*] i se luase Basarabia de Sud? Putea să uite că dacă a protestat contra acestei răpiri a fost amenințată cu dezarmarea și ocuparea teritoriului? Dacă rușii și, respectiv, Sazonov se făceau în 1914 a uita toate acestea, România nu trebuia și nu putea uita nimic din lecțiile trecutului.

4) Sazonov spune că tratativele „nu au fost deloc fructuoase“. Pentru cine fructuoase? Pentru Rusia? Desigur că dacă România ar fi avut memoria scurtă, dacă oamenii de stat români s-ar fi aruncat cu mâinile legate în brațele Rusiei, dacă ei nu ar fi pus condițiuni și lua siguranțele necesare, atunci desigur că Sazonov nu ar mai fi spus că tratativele „nu au fost deloc fructuoase“.

5) Că „Guvernul român, reprezentat prin d-l Brătianu, a adoptat o poziție echivocă“. Ce dorea Sazonov? Ca România să rupă deodată o alianță cu Puterile Centrale, ce dura de la 1883, deci de 31 ani, și să se arunce orbește în brațele Rusiei, fără să se gândească ce face? Fără să se gândească că intră într-un război gigantic, când nu avea nimic pregătit, nici partea politică, nici armament, nici material tehnic și când nici nu era în măsură ca să-l poată fabrica în țară. Era posibil?

6) Sazonov face o insinuație

Familia regală a României și cea imperială rusă, la Constanța

maliţioasă, când spune: România „refuzând să ia partea Puterilor Centrale". Pe acea vreme, Antanta, respectiv chiar Rusia erau bucuroase că România, bazându-se pe faptul că Puterile Centrale provocaseră războiul, pe care l-au început prin ofensivă, o determinase să rămână în neutralitate, nefiind obligată prin tratatul din 1883 ca să intre alături de Puterile Centrale, dacă acestea vor face un război ofensiv. În aceeași situaţie se găsea și Italia. Acum Sazonov face o imputare României că „a refuzat să ia partea Puterilor Centrale". Ce ar fi fost în 1914 dacă intra în război Italia contra Franţei și România contra Rusiei? Care era rezultatul războiului mondial? Se poate cu siguranţă afirma că războiul era sfârșit chiar în 1914 și sfârșit cu zdrobirea Franţei și a Rusiei.

7) Dar unde Sazonov se înșela grav este acolo unde – după ce spune că România „refuzând să ia partea Puterilor Centrale" – adaugă: „în contradicţie cu insistenţele regelui Carol, care credea cu convingere în triumful Germaniei".

Regele Carol, ca și toată lumea, cunoștea pregătirea militară a Germaniei și lipsa de pregătire a Antantei.

Infanteriști germani la Marna

Până la Bătălia de la Marna, septembrie 1914, toată lumea credea că Germania va învinge; după Marna, însuși regele Carol a spus că „Germania a pierdut războiul"; aceasta era de altfel și convingerea tuturor cunoscătorilor în materie de artă militară. Victoria franco-britanică de la Marna, în afara succesului militar, care a distrus legenda invincibilităţii germane, a deschis speranţe largi tuturor naţionalităţilor din mozaicul austro-ungar, respectiv și românilor.

8) Sazonov spune: „România a făcut proba unei lipse de franchețe lăsând mult timp Puterile Aliate în incertitudine asupra poziţiunii pe care o va adopta". Aici, Sazonov ocolește adevărul, căci la 18 septembrie/1 octombrie 1914 se întâmplă un fapt hotărâtor, anume că regele Carol I dă consimţământul încheierii unei convenţiuni cu Rusia, în care se specifică categoric în răspunsul dat Rusiei de Guvernul român că: „România se angajează, de partea ei, să păstreze o neutralitate amicală faţă de Rusia, până în minutul când dânsa va ocupa părţile din Monarhia Austro-Ungară locuite de români".

Vasăzică, la 18 septembrie 1914 regele Carol hotărâse intrarea României alături de Antantă. Răspunsul României nu lăsa deci „Puterile Aliate în incertitudine asupra poziţiunii pe care o va adopta", după cum în mod tendenţios afirmă Sazonov. Chestiunea însă era de a încheia un tratat iscălit și de celelalte Puteri din Antantă, în care să se specifice toate punctele, să nu se lase nimic obscur și la liberul arbitru al interpretării rusești. România își reamintea perfect de bine de 1877, de 1878, de San Stefano, de răpirea Basarabiei, ea voia garanţii nu numai din partea Rusiei, ci și din

partea tuturor membrilor Antantei. Prin urmare, de la 18 septembrie/1 octombrie 1914 Rusia și respectiv Antanta știau perfect de bine că regele Carol și România își fixaseră poziția alături de ea.

Dacă, după moartea regelui Carol la 27 septembrie/10 octombrie 1914, tratativele nu au progresat și nu au ajuns repede la încheierea tratatului și convenţiunii militare cu toţi membrii Antantei, vina nu este a României, ci a Rusiei, care a voit și în 1914 – 1916 să joace rolul imperativului absurd din 1877/78. Sazonov spune că „de la începutul convorbirilor a avut impresiunea că ezitaţiunile României erau datorite incertitudinei sale asupra viitorului". Convorbirile au început îndată după declararea războiului mondial, adică îndată după 15/28 iulie 1914, după ce Austro-Ungaria a declarat război Serbiei, iar la16[/29] septembrie 1914 România comunică în scris Rusiei „că va intra în război alături de Antantă". Or, de la 18 septembrie 1914 orișicine știa că războiul mondial de-abia începuse și, după 63 de zile de la începerea lui, România declară oficial și în scris Rusiei „că va intra alături de Antantă"; până atunci [ea] „se angajează să păstreze o neutralitate amicală faţă de Rusia, până în minutul când dânsa va ocupa părţile din Monarhia Austro-Ungară locuite de români".

Vasăzică, ce înseamnă această declaraţie categorică? Cum poate Sazonov să tragă concluzia că „ezitaţiunile României erau datorite incertitudinei sale asupra viitorului"? România a făcut cu dată certă, de 18 septembrie [/1 octombrie] 1914, o declaraţie categorică, Antanta era prevenită, totul depindea acum nu de voinţa României, ci de buna-credinţă și sinceritatea Rusiei, dacă ea ar fi dat garanţiile necesare, contrasemnate de Anglia [Marea Britanie] și Franţa, România intra în război, chiar în starea de nepregătire în care se afla. Sazonov afirmă că „această stare de spirit (a nesiguranţei României) complica negociaţiunile și obosea Cabinetele Antantei". România făcuse declaraţia categorică din 18 septembrie 1914, urma acum a se face tratative și încheia tratatul politic și convenţia militară.

(Va urma)

BLITZ... CONCURS

Trimiteţi, până la 10 aprilie 2025, prin poștă, e-mail sau Facebook, răspunsul la această întrebare (cu menţiunea **Pentru concurs**) și adresa dumneavoastră și puteţi câștiga un abonament pe un an la revista **Magazin istoric**.

– Soldaţii cărei naţiuni, prezenţi la Stalingrad, i s-au părut generalului von Choltitz cei mai afectaţi de clima ce-i „paraliza complet"?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din ianuarie 2025 este:

„Antonio di Brisello"

Premiul de un abonament pe un an la revista *Magazin istoric* a fost câștigat de **doamna Kiss Elisabeth**, din **Târgu Mureș**, jud. **Mureș**.

Abonamentul se efectuează începând cu luna iulie 2025.

Nu luăm în considerare răspunsurile trimise pe Facebook și pe e-mail fără numele celui care trimite și care nu indică adresa.

Adresa noastră: **Magazin istoric, Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin, camerele M364 și M366, cutia poștală 45, cod 050711, sector 5, București**

E-mail-ul nostru: **mistoric@gmail.com**

EXCLUSIVITATE

Istoria Elveției (Magazin istoric, nr. 1/1977; 8/1978), puțin cunoscută la noi, prezintă o serie de particularități. Este una dintre cele mai vechi republici, cu o existență neîntreruptă din 1291, când a fost fondată, și până astăzi. Atunci, în 1291, trei cantoane – Uri, Schwyz și Unterwalden – s-au unit, formând nucleul vechii Confederații Elvețiene, în cadrul Sfântului Imperiu German, bucurându-se de o autonomie sporită.

La jumătatea secolului al XIV-lea, celor trei cantoane li s-au mai alăturat alte două, plus orașele-stat Lucerna Zürich și Berna, formând „Federația Veche".

Elvețienii și-au câștigat faima militară ca mercenari, angajați în armatele statelor din Occidentul Europei. În anul 1506, Papa Iulius al II-lea a format Garda elvețiană, care există și astăzi, asigurând paza Papei și a Statului Papal.

În timpul Reformei, o serie de cantoane au aderat la mișcarea de înnoire a Bisericii, în vreme ce altele au rămas catolice. Confederația a supraviețuit conflictelor religioase.

În timpul Războiului de 30 de ani, Confederația a rămas neutră. Mercenarii elvețieni erau prea prețioși pentru toate statele participante la conflict pentru ca izvorul lor să încapă doar în mâna unuia dintre ei. Prin Pacea westfalică, din 1648, care a pus capăt războiului, Confederația a obținut independența față de Sfântul Imperiu Roman.

Izbucnirea Revoluției franceze în 1789 a influențat decisiv istoria Confederației. Elveția de astăzi este într-o oarecare măsură creația lui Napoleon.

Impactul Revoluției franceze și modificările suferite de cantoanele elvețiene sunt prezentate în articolul care urmează. Autorul a fost între 1985 și 1999 secretar general al Comitetului de bibliografie al Comisiei Internaționale de Istorie Militară. Contactul cu domnia sa ne-a fost mediat de domnul dr. Dumitru Preda, căruia îi mulțumim și pe această cale.

FRANCEZII ȘI REPUBLICA HELVETICĂ

DERCK C.E. ENGELBERTS
(Elveția)

● Un partener dificil ● Tratatul de la Campo Formio îi decide soarta ● Berna a capitulat până la prânz ● Un ultimatum pe care nici măcar nu îl citesc ● „Zilele groazei" din Stans

La 5 martie 1798, trupele franceze au intrat pe teritoriul Elveției. Confederația Cantoanelor (denumită și Ancien Régime, Vechiul Regim) nu s-a putut apăra. În acea vreme, Elveția era un conglomerat pestriț. Privită în ansamblu din exterior, este o adunare a unei multitudini de state. Acestea includ: 13 cantoane, dintre care șase așa-numite „democratice" sau Landsgemeinde **și șapte cantoane-orașe; teritorii supuse cantoanelor (în special orașe); aliați precum Geneva, Cantonul Grisonilor, Neuchâtel, St. Gallen și Valais; teritorii supuse aliaților.**

Intrarea trupelor franceze în Berna

Acest conglomerat de state este un partener dificil pentru străini. Neutre, prea complexe și inconstante în politica externă, regimurile oligarhice ale orașelor primesc și mulți emigranți. Cantoanele catolice democratice procedează la fel în cazul preoților, dușmani ai Revoluției.

Era nevoie de o schimbare pentru a prelua controlul asupra lor, încât să se asigure centrul graniței de est a Franței cu un singur stat, aliat. Soarta Vechii Confederații a fost pecetluită între marile puteri prin articolul 6 secret al Tratatului de la Campo Formio, încheiat la 17 octombrie 1797 între Franța și Austria, în urma campaniei italiene victorioase a lui Napoleon. Austria recunoștea că Elveția făcea parte din zona de influență franceză. La 12 decembrie 1797, o divizie franceză a fost detașată din Armata Italiei și îndreptată spre Versoix, unde a ajuns între 14 și 24 ianuarie 1798. La 28 decembrie, Directoratul a pus pe locuitorii din cantonul Vaud sub protecția Franței.

Elveția a cunoscut perioade de tulburări sociale și politice în secolele al XVI-lea, al XVII-lea și al XVIII-lea. Revoltele afectează în principal mediul rural al cantoanelor-orașe. Evenimentele Revoluției franceze au relansat unele dintre aceste mișcări. Toate aceste „teritorii supuse" își doresc un drept egal de participare la conducerea statului.

Tulburările sunt mai puternice în apropierea Franței și în cercurile urbane educate, dar care sunt excluse din cercul foarte restrâns al puterii, din motive de vârstă sau statut social. O mișcare ireversibilă debutează la sfârșitul anului 1797 și începutul lui 1798.

Patru cantoane, Basel (20 ianuarie), Lucerna (31 ianuarie), Zürich (5 februarie) și Schaffhausen (6 februarie) au desființat Vechiul Regim, fără nici cea mai mică intervenție militară, nici internă pentru a se opune răsturnării regimului, nici străină pentru a o facilita. Ele proclamă noi constituții, care sunt mai în concordanță cu noul spirit. Schimbarea se desfășoară pașnic, chiar dacă ici-colo un sediu al puterii locale este jefuit și incendiat și câțiva membri ai clasei conducătoare au fost „busculați".

Punând în operă planul său de acțiune pentru Elveția, Franța masează puțin sub 10.000 de soldați în Pays de Gex (regiune istorică, situată între Munții Jura și Lacul Leman) pentru a „proteja" pe locuitorii din Vaud. La 24 ianuarie, un „Comitet de reuniune" a proclamat „Republica Léman", fără luptă. A doua zi, „puternicii, magnificii și suveranii stăpâni" ai Bernei le-au ordonat vechilor autorități să se retragă în ținuturile germanofone. Schimbarea de regim s-a produs sub presiunea trupelor franceze masate la graniță.

Primiți ca eliberatori, francezii au intrat în Lausanne la 28 ianuarie. În aceeași zi, 28 ianuarie, de la Paris, Directoratul a detașat din armata de la Mainz un corp de 16.000 de oameni, „Divizia Erguël". Urmează să ocupe poziții la granițele cantoanelor Solothurn și Berna, deschizând astfel un potențial „front de nord". La 11 februarie, Solothurn își modifică organizarea. Milițiile au fost puse pe picior de luptă pentru a apăra teritoriul cantonului împotriva oricărei tentative de invazie.

Pe „frontul de sud“, generalul francez Guillaume Marie Anne, conte de Brune, comandă toate trupele plasate „la hotarele Helveției“. Negocierile menite să câștige timp cu Berna, aparent menite să schimbe regimul, au durat o lună. Acest lucru a permis subordonatului lui Brune, Schauenburg, să avanseze prin teritoriul francez către Moutier (pentru a acționa împotriva Solothurn) și Bienne (pentru a acționa împotriva Bernei și Solothurn).

Ofensiva a fost lansată la 2 martie. Solothurn capitulează în fața lui Schauenburg. Fribourg, un oraș-canton care nu și-a schimbat regimul, s-a predat lui Brune și a trebuit să aboleasca Vechiul Regim. La 3 martie, un „Guvern Popular Provizoriu“ a fost instituit la Berna, în timp ce francezii pregăteau atacul. Declanșat la 5 martie 1798, Berna a capitulat la prânz. Invazia nu a răsturnat regimul, doar a sprijinit o schimbare care nu ar fi avut loc în absența ei.

În ținuturile care depindeau de Berna, francezii au fost primiți ca eliberatori. Ei au creat după cantonul Léman pe cele din Aargau și Baden. La 4 aprilie, în Elveția nu mai existau teritorii supuse cantoanelor, toate fostele teritorii supuse având o formă de statut egal cu fostele cantoane. Elvețienii puteau crede că nu mai erau amenințați de vreo nouă intervenție.

Dar alta era voința Parisului. Directoratul nu s-a mulțumit cu un număr de cantoane modernizate, ci dorea să impună elvețienilor o formă de stat unitară, puternic inspirată de Franța.

Guillaume Marie Anne, conte de Brune

Aceasta va fi „Republica Helvetică una și indivizibilă“, proclamată la Aarau, la 12 aprilie, de deputații din zece cantoane. Acest nou stat trebuie să creeze de la zero o administrație, o monetă, legislație, forțe de ordine și să obțină resurse financiare. Prea diferit, nu poate reutiliza vreuna dintre structurile anterioare.

În fața rezistenței care se manifestă, francezii sunt singura forță de care dispune noul regim. Ei îi asigură securitatea, fiind parte din sistemul defensiv avansat francez împotriva Austriei, cel mai probabil inamic estic.

Cantoanele care aveau un sistem de vot ce semăna cu votul universal (*landsgemeinde*) resping noul regim: nu-i văd niciun rost. Potrivit acestora, au totul de pierdut, mai ales străvechile lor libertăți democratice. Catolicii se tem și pentru religia lor. Mai mult, noua organizare reduce aceste cantoane suverane fondatoare ale Elveției la simple districte administrative. Le este trimis un ultimatum, pe care nici măcar nu îl citesc. Doar o campanie militară îi putea supune. Republica Helvetică nu

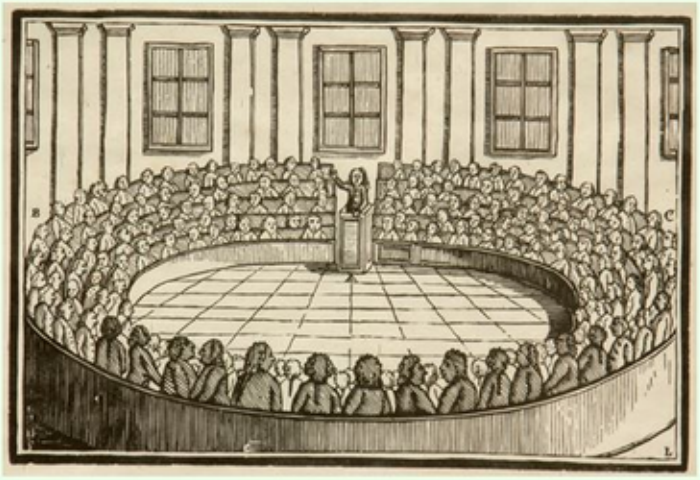

Proclamarea, la 12 aprilie 1798, a „Republicii Helvetice una și indivizibilă"

poate conta decât pe trupele franceze.

Cantoanele rebele și-au forțat guvernele să mobilizeze milițiile la 22 aprilie. Ele impun o apărare militară a întregii populații pentru păstrarea vechii ordini, forțând autoritățile, care erau mai dispuse să facă compromisuri cu noul regim.

Luptele pe multiple fronturi între 11.000 de elvețieni și aproximativ 10.000 de francezi au durat între 26 aprilie și 3 mai. Francezii s-au impus cu greu, realizându-și doar obiectivul strategic: Einsiedeln, „epicentrul contrarevoluției", potrivit lui Schauenburg. În multe puncte, insurgenții s-au opus cu succes trupelor franceze experimentate.

O capitulare onorabilă a pus capăt luptei la 3 mai. Generalul francez a acționat doar cu un mandat elvețian. Parisul a fost doar informat despre operațiunile în desfășurare, dar nu a intervenit în niciun fel. Generalul nu avea decât să se descurce, conform nevoilor strategice ale Franței din regiune.

Unii dintre foștii aliați ai elvețienilor au fost integrați în Franța: Republica Rauraciană (21 martie 1793), restul Vechii Episcopii de Basel (19 noiembrie 1797), Bienne (7 februarie 1798), Mulhouse (15 martie 1798), Geneva (15 aprilie 1798). Orașul și Principatul Episcopal Saint Gall și Valais au fost integrate în Republica Helvetică. Abația Saint Gall a fost pusă sub supraveghere militară, înainte de a fi secularizată (septembrie 1798). Valais de Jos (francofon) este independent și se alătură „Republicii Valais" (22 februarie), integrată drept canton Valais în aprilie 1798. În Valais de Sus locuitorii – vorbitori de germană – iau armele. Acolo a trebuit trimise trupe pentru a restabili ordinea republicană, între 17 și 19 mai. Trupele respective au întărit apoi Armata Italiei, la Milano.

În iulie, grizonii au respins reunirea cu Republica Helvetică, sub numele de cantonul Rhétie. La 18 octombrie, austriecii au intrat pentru a-i „proteja" împotriva presupuselor „veleități ofensive" franceze.

Cât despre Neuchâtel, principatul a rămas suveran sub domnia prințului său Frederic Wilhelm al III-lea, regele Prusiei. Nu avea să aboleasca monarhia decât la 1 martie 1848, printr-o operațiune militară, caz unic în Elveția!

În concluzie, cu excepția Fribourgului, francezii au sosit după schimbările de regim. După proclamarea Republicii Helvetice, aceste trupe au fost brațul înarmat al noului stat, care a înlocuit cele peste 20 de vechi structuri, inclusiv 13 state suverane. Cantoanele *landsgemeinde* sunt victimele acestor operațiuni, care le obligă să „se alinieze".

În bătăliile date, superioritatea profesională a francezilor a prevalat asupra impetuozității viguroase a miliților. Acest lucru se datorează rolului decisiv al ofițerilor în conducerea luptei: aproape absenți în miliții, ofițerii francezi cad alături de soldați.

Corpul Legislativ elvețian cere prin decret (12 iulie) fiecărui cetățean un „jurământ patriotic" solemn pe Constituție. Doar cantonul Nidwalden și capitala acestuia, Stans, se încăpățânează să refuze. O încercuire totală realizată de francezi, sub

Stans, 9 septembrie 1798: măcelul care a șocat opinia publică a vremii

mandatul exclusiv al Directoratului Elvețian, a dus la înfrângerea din 9 septembrie, urmată de „zilele groazei" din Stans, un măcel care a șocat opinia europeană a vremii. Francezii au pierdut într-o dimineață tot atâția soldați cât pierduseră în opt zile în timpul luptelor din primăvară. Populația din Stans a fost decimată. Au pierit peste 300 de femei, copii și bătrâni, pe lângă cei 100 de milițieni căzuți în luptă. Republica Helvetică era astfel „pacificată."

Rolul armatei în prăbușirea Vechiului Regim și instaurarea celui nou în Elveția este foarte greu de stabilit. Acest lucru se datorează formei sale speciale de organizare statală: 13 structuri au fost abolite și înlocuite cu una singură. Cu organizarea sa militară disparată, nicio coordonare nu era asigurată. Nu exista o forță structurată de aplicare a legii care să funcționeze, fostele guverne se puteau baza doar pe milițiile lor. Rareori mobilizați, milițienii erau antrenați în principal la tir. Corpul lor de ofițeri era mai mult sau mai puțin bine organizat și pregătit, în funcție de experiența dobândită cel mai adesea în serviciul extern, ca mercenari. Cunoașterea terenului și stăpânirea armelor personale erau singurele atuuri ale milițienilor. Câteva sute de soldați francezi au plătit cu viața.

La Paris s-a decis că Vechiul Regim din Elveția a permis prea multor emigrați să țească intrigi împotriva Revoluției. A fost suficient să se adune trupe relativ modeste la granițe pentru a provoca implozia Vechiului Regim elvețian. Parisul a decis crearea unei singure republici soră, înființată pe un model apropiat de Constituția anului III. Prezența trupelor sale pe pământ elvețian a permis implementarea acestui proiect.

Dorind să protejeze populația civilă, noul stat și autoritățile sale, conducerea franceză a decis să intervină cu o prezență cât mai „discretă", dar cât se poate de energică. Armata franceză a fost astfel declanșatorul, în principal indirect, al schimbărilor de regim din Elveția. Ulterior, a fost singurul garant posibil al noului regim, care nu dispunea de o forță militară proprie. Când noul regim cere simpla stabilire a listelor care să permită reactivarea vechilor miliții și formarea unei armate naționale mobilizabile, aceasta provoacă revolte. Fără francezi, Republica Helvetică nu ar fi avut nicio șansă de supraviețuire. Retragerea trupelor franceze după campaniile din 1799 și cele două bătălii de la Zürich (la 4 iunie 1799 generalul Masséna era înfrânt de austrieci; la 25 – 27 septembrie el înfrângea o armată rusă) au generat o perioadă de instabilitate, de lovituri de stat puse la cale alternativ de federaliști și cei care susțineau o autoritate centrală. Bonaparte, prin „Actul de mediație" din 1803, care a desființat Republica Helvetică, creând un stat federal, format din 19 cantoane autonome, vasal Franței a readus pacea Elveției. Dar asta este o altă poveste...

Traducere
Dorin MATEI

EVENIMENT

A DOUA CONFERINȚĂ SINO-BALCANICĂ

Dr. ANNA EVA BUDURA,
PAULA-SORINA TOMA

Standul de carte organizat de participanții români

În zilele de 7 – 9 noiembrie 2024, sinologi din China, Bulgaria, Croația, Grecia, Macedonia de Nord, România și Serbia s-au întâlnit la Sofia, capitala Bulgariei, în cadrul celei de a doua Conferințe Sino-Balcanice organizate de Asociația Sinologilor Bulgari, de Centrul Mondial al Sinologilor din cadrul Universității de Filologie și Cultură Chineză din Beijing, Universitatea „St. Kliment Ohridski" din Sofia și Ambasada Republicii Populare Chineze din Sofia.

Dezbaterile din cadrul conferinței s-au concentrat asupra temei *Dialog cultural sino-balcanic: provocări și perspective într-un context global*. Cele aproximativ 40 de comunicări ale participanților au inclus teme precum interacțiunile istorice și contemporane dintre China și Balcani, strategiile pentru promovarea dezvoltării sinologiei în învățământul secundar și universitar din Balcani și perspectivele de dezvoltare ale sinologiei din țările balcanice. Aceste dezbateri au oferit participanților prilejul de a face schimb de păreri, a prezenta rezultatele și experiența dobândite în munca de cercetare în domeniul științei sinologiei și efectuarea traducerilor, a explora noi direcții în aprofundarea cercetărilor care să ofere perspectivă și soluții provocărilor globale.

Fotografia participanților, pe scările Universității din Sofia

Președintele Asociației Sinologilor din Bulgaria, prof. Iskra Mandova, a apreciat: „Conferința noastră reprezintă o unică oportunitate pentru a cerceta conexiunile profunde care leagă culturile, economiile și societățile noastre. Lumea este interconectată și numai prin intermediul unor inițiative asemenea acesteia putem contribui la dezvoltarea respectului reciproc și ne putem împărtăși cunoștințele dobândite."

Lucrările Conferinței au fost deschise de directorul Centrului Mondial al Sinologilor, prof. univ. Xu Baofeng. Consilierul Ambasadei R.P.C. în Bulgaria, domnul Wang Ming, a afirmat că prin studierea aprofundată a limbii chineze, a culturii, istoriei și filosofiei chineze sinologii pot ajuta lumea să înțeleagă mai bine calea și modelul de dezvoltare ale Chinei, să promoveze schimburile și comunicarea

dintre culturi și, astfel, să ofere perspective și soluții schimbărilor globale ce au loc în epoca actuală.

Din partea României au participat sinologi cunoscuți, cu experiență îndelungată, cercetători, profesori și studenți, care și-au adus o contribuție meritorie la dezbaterile conferinței.

Ioan Budura a susținut, în limba chineză, comunicarea intitulată *Noul Mare Marș în traducerile efectuate din limba chineză în limba română*, în care a prezentat experiența de a-și fi însușit un bogat vocabular dobândit în cursul traducerii celor patru volume (peste 2.100 de pagini) ale lucrării președintelui Xi Jinping *Să vorbim despre buna guvernare*, pentru a înțelege un stil generos uman, concis, clar și convingător al unei limbi scrise, cu o istorie de peste 4.000 de ani, modul de gândire al unei civilizații nefracturate, în care fiecare ideogramă a păstrat vechimea și istoria sa multimilenară și capacitatea de a reda fidel ideile textului chinez, într-un mod expresiv și elegant, în limba română, oferind cititorilor români parfumul unei limbi literare antice. Asta numește sinologul Ioan Budura „Noul Mare Marș în traduceri", în care este angajat cu dăruire, pătrunzând în istoria, sensul fiecărui cuvânt și oferind sensul lor cititorilor români, o înțelegere clară a acestora.

Paula-Sorina Toma, cercetător în cadrul Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale „Ion I.C. Brătianu" al Academiei Române și director executiv al Centrului de Studii Sino-Ruse, a susținut în limba chineză, prezentarea intitulată *Provocări și perspective ale sinologiei în Balcani – studiu de caz: România.* În cadrul acesteia, a evidențiat contribuțiile remarcabile ale sinologilor români, de la deschiderea primei catedre de limbă chineză, în 1956, la Universitatea din București, până la impactul lor actual în domenii precum filologia, traducerile și studiile culturale.

Ea a subliniat că dezvoltarea sinologiei în România s-a realizat datorită unor specialiști dedicați, care, chiar și în condiții dificile, când accesul la surse de documentare, dicționare și informații era limitat, au lucrat cu o onestitate intelectuală exemplară. Aceștia au publicat cărți, traduceri și articole de referință, contribuind astfel nu doar la aprofundarea cunoașterii Chinei, ci și la formarea noilor generații de cercetători. Această moștenire academică solidă este un pilon esențial al sinologiei românești de astăzi, susținând eforturile actuale de colaborare internațională și extindere a domeniului.

Ioan Budura (în centrul imaginii), alături de alți doi sinologi, prezentând volumele românești

Prezentarea sa a accentuat necesitatea sprijinirii generațiilor tinere de cercetători prin programe de studii în China și vizite de documentare, subliniind că numai prin astfel de inițiative sinologia românească poate rămâne conectată la realitățile acestei țări. De asemenea, Paula-Sorina Toma a evidențiat că aceste eforturi trebuie să se bazeze pe fundația solidă creată de sinologii români, a căror activitate continuă să inspire și să susțină dezvoltarea acestei discipline.

Andrei Rădulescu, cercetător în cadrul Institutului de Economie Mondială al Academiei Române, a oferit o contribuție valoroasă prin prezentarea sa intitulată *Relațiile economice China-UE – evoluții recente și perspective*. Acesta a analizat cu rigurozitate dinamica relațiilor economice bilaterale dintre China și Uniunea Europeană, evidențiind implicațiile acestora asupra dezvoltării economice din regiunea balcanică.

Olga Halibei, profesoară de limbă chineză și absolventă a secției de chineză – rusă de la Universitatea din București, a analizat în prezentarea sa *Guo Moruo, personalitate emblematică în cultura și istoria chineză a secolului al XX-lea: integrarea operei sale în spațiul literar european* contribuția acestui autor la dialogul intercultural.

Ioana Alexia Antone, studentă la Facultatea de Limbi și Literaturi Străine a Universității din București, a abordat tema *De la împărăteasă la*

arhetip: ecoul feminist al lui Wu Zetian în China modernă. Prezentarea sa a evidențiat influența istorică și culturală a singurei împărătese a Chinei asupra rolurilor de gen în societatea contemporană, demonstrând interesul pentru studii de gen și interdisciplinaritate.

Imagine din sala conferinței

Alte două studente de la Facultatea de Limbi și Literaturi Străine a Universității din București, precum și cercetătoarea și jurnalista Marcela Ganea și scriitorul și politicianul Alexandru Mironov au participat la eveniment în calitate de observatori, demonstrând interesul României pentru dezvoltarea sinologiei.

Participanții români au organizat un stand de carte, expunând opere traduse sau scrise ale acestora. Contribuția românească a fost adesea menționată cu recunoștință de organizatori, cu referiri speciale la experiența primilor studenți balcanici trimiși în China și, în mod deosebit, la doamna Anna Eva Budura, acum membră a Comitetului Sfetnicilor Centrului Mondial al Sinologilor, o figură emblematică pentru sinologia românească. Doamna Anna Eva Budura a făcut parte din grupul celor cinci studenți români selectați în anul 1950 pentru a studia în China, în cadrul inițiativelor educaționale și culturale dintre România și Republica Populară Chineză, care reflectau relațiile strânse dintre cele două țări în acea perioadă (*Magazin istoric*, nr. 12/2020).

Marcela Ganea și Alexandru Mironov au contribuit activ la promovarea inițiativelor românești, prezentând celor interesați, la standul dedicat, volumul *Jurnalul Noului Drum al Mătăsii*, o lucrare care explorează conexiunile și impactul geopolitic și cultural al inițiativei *Centura și Drumul*, menționată în volum sub denumirea de *Noul Drum al Mătăsii*, descrisă ca un proiect de anvergură globală pentru umanitate.

Unul dintre aspectele remarcabile ale participării românești a fost donarea de cărți Asociației de Sinologi din Bulgaria și Centrului Mondial de Sinologie. Acest gest simbolic reflectă angajamentul României de a sprijini dezvoltarea continuă a sinologiei în regiune și de a contribui la întărirea legăturilor culturale prin facilitarea accesului la resurse academice valoroase.

Un alt aspect important evidențiat cu această ocazie a fost diversitatea delegației române, formată atât din tineri, cât și din oameni cu experiență/specialiști, ceea ce demonstrează interesul noilor generații de a continua și a dezvolta moștenirea academică lăsată de specialiștii consacrați. În plus, România s-a remarcat prin numărul mare de participanți comparativ cu alte țări, compensând astfel absența sa de la prima ediție a conferinței. ■

ALEXANDRU MACEDON ÎN 334-327 î.H.
(Biverb: 9, 6)

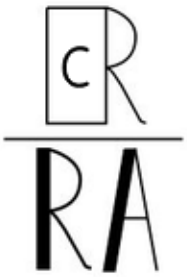

Gheorghe BRAȘOVEANU

Soluția rebusului **CĂLĂTORIILE LUI IBN BATTUTA,** din nr. 2/2025

ANATOLIA – S – LINX – IMPUT – ELD – A – BEJA – X – ROASE – BR – AZOV – IRI – Y – NANDURBAR – DHIMMI – CEM – R – C – MEDINA – IG – S – NUNTA – AFGANISTAN

Soluția jocului **ORGANE DE PRESĂ**, din nr. 2/2025

ZIARE SINDICALE
(Z–I–ARE/S–IN–D/I–CA–LE)

ALBUM ISTORIC

În ultimii ani ai secolului al XIX-lea, fotograful Pavel Moiseevici Kondrațki a realizat o colecție de instantanee în orașul Chișinău, în acea vreme parte a Imperiului Rus. Albumul l-a făcut cadou familiei imperiale. Fotografiile au zăcut în arhivele Romanovilor până în anii 1930, când Guvernul sovietic le-a vândut în străinătate. În cele din urmă au fost donate lui New York Public Library, în Statele Unite, și pot fi admirate pe website-ul instituției. Vă prezentăm o selecție din cele aproximativ 100 de fotografii ale colecției.

Panoramă a orașului Chișinău de pe dealul Râșcani

Locuința unui țăran român

Gara orașului

Ulița Nikolaevskaia, aproape de școala de fete

Magazin Istoric

Pantofar stradal

Taraf românesc. De observat faptul că autorul i-a numit români, nu moldoveni, cum erau numiți basarabenii de autoritățile țariste

MAGAZIN ISTORIC

Turn de apă ce funcționa cu ajutorul forței vântului

Într-o podgorie

Magazin Istoric

1848 – 2010

Schimbările rapide care se produc pe arena internațională ne obligă să facem un salt prin timp, propunându-vă în acest număr al revistei un text despre România și schimbările ordinii globale între 1848 – 2025, urmând ca din numărul următor să revenim la firul cronologic (Magazin istoric, nr. 4 – 12/2023; 1 – 12/2024; 1 – 2/2025).

ȘCOLI DE GÂNDIRE ÎN POLITICA EXTERNĂ A ROMÂNIEI

Dr. MIHAIL E. IONESCU

Ilustrație de Saurabh Singh

De la Pax Americana la sistemul global multipolar. **Chiar înainte de anul 2014, când Rusia a anexat Crimeea și a încercat să ocupe o parte din vechea Novorossia, au început să apară evaluări documentate care vorbeau despre sfârșitul ordinii internaționale actuale, despre faptul că liderul ei, S.U.A., a intrat în declin și se măsoară cu puterea/competiția în creștere a Chinei. În prezent au loc pe arena internațională evenimente care conturează sfârșitul ordinii unipolare** (Pax Americana). **Noul șef al diplomației americane, Marco Rubio, a declarat în Senatul S.U.A. (ianuarie 2025): „Nu este normal ca lumea să aibă doar o putere unipolară. Asta a fost o anomalie. A fost un produs al sfârșitului Războiului Rece, dar în cele din urmă trebuie să mergi înapoi la un punct în care era o lume multipolară, mai multe mari puteri în diferite părți ale planetei". Într-un interviu recent, a completat: „Acolo unde interesele noastre se aliniază, acolo aveți parteneriate și alianțe; acolo unde diferențele noastre nu sunt aliniate, acolo misiunea diplomației este de a preveni conflictele, în timp ce ne promovăm interesele naționale și înțeleg că [alții] le vor promova pe ale lor".**

Așadar, ne aflăm în perioada în care ordinea unipolară actuală, instalată după prăbușirea U.R.S.S. în 1991, este înlocuită cu una multipolară, cu alte parteneriate și alianțe, diplomație activă prevenind războaiele.

Coordonatele și reașezările geopolitice ale noii ordini globale nu sunt știute. Ce vom moșteni din vechea ordine – instituții, alianțe etc. – și ce va fi „nou"? Cine sunt marii actori care negociază noul sistem? Cum se va face

„trecerea“ la noua ordine? Știm că, istoric, astfel de „treceri“ au loc pașnic sau prin război hegemonic. Cum va fi acum?

Știri zilnice privind evoluțiile actuale sistemice confirmă că ne aflăm în acest moment istoric.

Încă din vremea post-1848 a formării României moderne, elitele conducătoare au avut a ține cont de ordinea internațională în ființă pentru a lua deciziile optime privind interesele naționale. Desigur, și în epoca dinainte de 1848 statalitatea românească a evoluat prin interacțiune cu mediul internațional, dovadă fiind, între altele, compromisul imperial cu Poarta („capitulațiile“ secolelor XV – XVI, care garantau autonomia și autoconducerea statale). Dar formarea României moderne este pentru întâia dată legată de existența unei ordini internaționale definite de reguli asumate de statele europene în cadrul a ceea ce s-a numit „sistemul Congreselor“/„concertul de putere“, formalizat la Viena, în 1815.

În opinia noastră, de cel puțin patru ori după 1848 elitele conducătoare române s-au confruntat cu situații identice celei de azi, în mega-schimbarea ordinii sistemice globale.

„Binele nu este bine când [vine] de la streini și nu vine de la nație, prin oameni[i] nației“: formula pașoptistă „prin noi înșine“. Prima experiență a fost în momentul întemeierii statalității moderne. Atunci, tânăra generație a Revoluției pan-românești de la 1848 – 1849 a angajat dezbaterea legată de înscrierea în ordinea Viena – 1815, Principatele Române nefiind parte, doar Transilvania, ca urmare a înglobării în Imperiul Austriac.

Carol II a forțat România într-o alianță cu Germania, dorind să își păstreze coroana, ...

Retrospectiv, se constată două tabere de gândire privind soluția avansată: radicală și moderată. Tabăra radicală, unde s-au distins C.A. Rosetti, Ion Brătianu sau N. Golescu, cerea acțiuni imediate, cu forțele proprii – fundamentând doctrina „prin noi înșine“, care va reveni periodic în evoluția națională –, pentru a elibera țara de ocupația militară și, mai larg, de „protecția“ Rusiei. Potrivit unui reprezentant al taberei moderate, generalul Gh. Magheru, radicalii erau „unii din Frăție, [care afirmă] că binele nu este bine când [vine] de la streini și nu vine de la nație, prin oameni[i] nației. […] D[umnealor] […] cer des partisans [în franceză, în original], că români[i] s-ar putea bate și împotrivi în contra muscalilor, a turcilor și a nemților cu ajutorul munților, de unde nu i-ar putea scoate lesne câtetrele puterile“.

Cealaltă tabără, moderată, al cărei lider informal era Ion Ghica, avea altă opinie. Ghica publicase în 1853, imediat după ocupația rusă, o carte la Paris, intitulată *Ultima ocupație rusească a Principatelor*, care argumenta un program național pe termen mediu și lung. Pe termen mediu, se considera că a lupta împotriva Rusiei reclama menținerea relațiilor tradiționale cu Poarta și alinierea la poziția membrilor occidentali ai „concertului de putere“, Anglia și Franța. Scopul imediat era „a uni cele două Principate sub un singur prinț“. Pe termen lung, moderații, întemeiați pe *Realpolitik*, propuneau refacerea Daciei străvechi, imposibil de realizat cât timp Rusia și Austria erau în „concertul de putere“. Orientarea moderată considera că realizarea României moderne reclama dibăcie diplomatică și forță armată, dar că reacția imperiilor multinaționale vecine (cele două menționate și Poarta) impune o acțiune graduală. Pe

termen lung, Ghica dezvăluia în 1853 marea strategie a făptuirii României pe care o moștenim azi, scriind: „Sunt bărbați și în Principate, precum și în celelalte țări românești, [...] care […] visează pașnic la un regat daco-român, de la Tisa și Dunăre și până la Marea Neagră, cu un prinț german ca rege. Desigur, un stat de zece milioane de locuitori, cu un teritoriu la fel de mare ca al Franței, care […] ar forma în foarte scurt timp o barieră bună între Rusia și panslavism".

Evoluția istorică învederează realizarea unui compromis între cele două tabere pașoptiste, realizându-se până în 1918: Unirea la 1859 și neutralitate sub suzeranitate otomană și garanția „concertului de putere"; independența în 1877; recunoașterea „regatului daco-român" în 1883 și unitatea lui firească în 1918. Odată cu Unirea din 1859, România modernă va fi parte a sistemului Viena 1815, fiind o primă victorie a planificării pașoptiste. Această performanță a avut loc ulterior Războiului Crimeii (1853 – 1856), care a zăgăzuit tendința hegemonică a Rusiei, generația pașoptistă vădind Europei în contextul evoluțiilor belice o atitudine și acțiune proactive.

„Ora când se pregătea o nouă hartă a Europei". A doua mare decizie în dosarul discutat a fost asumată în octombrie 1914. În contextul evenimentelor care au premers Primului Război Mondial, elita națională a părăsit *de facto* alianța secretă din 1883 cu blocul Puterilor Centrale, opus Antantei. Încă din 1912, premierul Titu Maiorescu a amorsat o orientare externă numită „politica leagănului", anume „jocul" de pendulare între cele două blocuri

... deși ministrul de Externe Grigore Gafencu (aici cu omul politic britanic Winston Churchill) s-a opus

sistemice opuse. Această conduită externă a fost generată de Austria, care practica o politică balcanică socotită la București ostilă, iar majoritatea românească din Transilvania și Bucovina era lipsită de reprezentare politică adecvată. De aici a decurs, la începutul războiului, neutralitatea și apropierea de Antanta, iar rapid această alianță, prin Rusia, a înaintat Bucureștilor o propunere de nerefuzat. În schimbul menținerii neutralității se garanta dreptul României de a-si alipi părțile românești din Imperiul Austriac, ceea ce noul premier român, Ion I.C. Brătianu, a acceptat (1 octombrie 1914). Elita română, inclusiv din Transilvania, se făcea reflexul opiniei publice naționale, convinsă că războiul mondial va produce o nouă ordine internațională. Cel care a încheiat acest tratat secret al României cu Antanta (Rusia), C. Diamandi, va scrie că stipulațiile lui au servit – prin clauza ca momentul intrării în război să fie decis la București – pentru a stăpâni opinia publică, adeptă a intervenției militare imediate în Transilvania. Un document din arhivele ruse menționează că această clauză a produs un „efect magic" asupra celor care se temeau că se puteau pierde oportunitățile României la „ora când se pregătea o nouă hartă a Europei". Probă că – așa cum a fost evident la Pacea din 1919, după tragedii imense – elitele române erau deplin conștiente de alegerea făcută și miza ei uriașă, fixând locul statului român unitar într-o nouă ordine internațională. Intrarea în război în august 1916 și evenimentele următoare au fundamentat România unită în 1918. Afirmarea ei internațională, cu deosebire în Estul și Centrul Europei, a fost, în noua ordine interbelică, „versailleză", de o vizibilitate fără precedent ca importanță sistemică.

Regele Carol II: „Primejdia de a ne ataşa de Germania este mare, […] dar, mai bine, s-o facem la ora 12-a". O nouă decizie a trebuit luată în 28 mai 1940, când ofensiva germană împotriva Franței prevestea zdrobirea ei. Regele Carol II, care a convocat atunci responsabilii din Guvern – premierul G. Tătărescu și ministrul de Externe Grigore Gafencu –, a socotit „iminentă și urgentă" schimbarea orientării externe. Potrivit jurnalului zilnic al regelui, deși primejdia cea mai mare pentru România era considerată Rusia bolșevică, „fără o atitudine binevoitoare" a Germaniei „suntem complet în aer". Carol a decis, deși Gafencu s-a pronunțat pentru continuarea neutralității asumate, reorientarea României către Reich. Decizia vădea ignorarea sau subestimarea

Am fost singura țară comunistă în care schimbarea din 1989 s-a făcut în mod violent

Pactului sovieto-german Ribbentrop – Molotov (23 august 1939; *Magazin istoric*, nr. 12/1989), monarhul căutând, întâi de toate, să-și salveze tronul. A fost o decizie cu urmări nefaste în următoarele decenii. Imediat, în iunie – iulie 1940, după ce U.R.S.S. a anexat Basarabia și Bucovina de Nord, Hitler a cerut imperativ să fie cedate teritorii vecinilor revizioniști, „altfel urmează distrugerea ei [a României]". Revolta națională l-a făcut pe Carol să abandoneze Tronul fiului său. România, grav slăbită, a traversat Al Doilea Război Mondial cu un regim de dictatură militară, condusă de I. Antonescu, a intrat în război împotriva U.R.S.S. și, deși a efectuat actul de la 23 August 1944 al „întoarcerii de fronturi", nu a putut evita statutul și poverile de „țară învinsă". Au urmat includerea României în zona de influență sovietică și comunizarea regimului social-politic intern, care a durat până în decembrie 1989.

Schimbarea sistemică din 1989 – alinierea României la Occident prin aderarea la NATO și U.E. Este cea de a patra schimbare înregistrată istoric. Dacă în alte state din „lagărul socialist" noua ordine s-a instalat pașnic („revoluții de catifea" sau alegeri), în România schimbarea a fost sângeroasă din cauza vecinătății imediate a U.R.S.S. și a complexității remarcabile – nici azi lămurită complet – a competiției între Vest și Est, după divizarea imperiului sovietic în 1991.

Noua ordine globală multipolară. Cel puțin de la criza din 2008 – 2010, dacă nu chiar mai devreme, s-a declanșat global procesul de reformatare sistemică. Evenimentele de hotar către noua succesiune sistemică au fost ocuparea Crimeii și instalarea unei linii „înghețate" de front între Rusia și Ucraina, în 2014; trecerea Chinei pe primul loc în topul global al PIB, înaintea S.U.A.; crahul retragerii S.U.A. din Afganistan, în august 2021; agresiunea Rusiei în Ucraina (februarie 2022). Trăsăturile apariției noii ordini globale sunt două, deosebite de precedentele: prima – poate avea loc fără război hegemonic (având în vedere ultimele evoluții, Europa dă semne că nu acceptă), hegemonul actual fiind cel care sfărâmă *Pax Americana* pentru a menține… *Pax Americana*; secunda – schimbarea ordinii poate evita fenomenul „Ialta 1945", adică împărțirea sferelor de influență între marii jucători după un război mondial victorios și pedepsind învinșii, mai ales prin cedări teritoriale, satelitizare sau despăgubiri împovărătoare, fiind generată, după noi criterii și în etape, o „Ialta 2025".

Ceea ce poate fi socotit determinant în această probabilă evoluție sumar schițată este rolul tehnologiei, devenită hotărâtoare în organizarea și ierarhia sistemică. „Trecerea" pașnică din 1990 către ordinea post-Război Rece, când U.R.S.S. a cedat în fața avansului tehnologic al S.U.A. în „războiul stelelor" (apărarea antirachetă globală lansată în 1984) a demonstrat această tendință, devenită azi *sine qua non*. Așadar, vectorul tehnologic prevalează

„Omuleții verzi" care au invadat Crimeea au anunțat „zorii noi"

Va conduce inteligența artificială și la așa ceva?

asupra anarhiei sistemice și rațional elimină războiul hegemonic, prin logica utilizării armelor nucleare de neantizare a umanității. Apariția rețelelor de socializare și răspândirea lor în ultimele două decade, dar și progresul exponențial al inteligenței artificiale au pecetluit tehnologia ca ordonator al viitoarei paradigme sistemice. Este depășită acum prin iraționalitate, poziția hegemonului de a răspunde militar competitorului, cursa întâietății globale fiind transferată pe tabloul tehnologiei, în principal al inteligenței artificiale. Producția de talent uman de inovație în domeniu (universități, institute de cercetare, laboratoare etc.) și posesia ori accesul la resursele necesare noilor „arme" (chip-urile omniprezente tehnologiei de azi) sunt cele două condiții esențiale ale câștigării competiției sistemice de azi. Astfel se explică ofensiva în „războiul tarifelor" lansată de Trump la venirea la Casa Albă în 2025, care țintește chiar aliați majori, anunțarea anexiunilor teritoriale (Groenlanda, Canalul Panama, teritoriul Gaza) sau retragerea sprijinului pentru instituții de gestionare a vechii ordini, multe aparținând O.N.U. Deci o „Ialta 2025", clădind o ordine globală nouă pe scheletul (state-națiune) distrus al celei unipolare, potrivit criteriului ierarhiei tehnologice pentru a salva *Pax Americana*. Nu o conferință globală ca în trecutul secular, ci în trepte succesive, după ieșirea din declin prin înțelegeri cu China și pentru a întări supremația pe detalii, precum și cu alții (Europa, Rusia), pentru funcționarea fluentă a multipolarității.

Că tehnologia este catalizatorul noii politici hegemonice se demonstrează și prin competiția acerbă în domeniul materiilor prime necesare și al talentului uman de valorificare, inclusiv vizând stăpânirea comunicațiilor globale pentru accesul la ele (Groenlanda pentru mineralele rare, la fel Ucraina, iar Panama sau Gaza pentru siguranța transporturilor proprii, cea dintâi pentru comunicația directă între Pacific și Atlantic, secunda pentru siguranța Suezului și securitatea Israelului). O statistică recentă a intensității competiției între principalele state se referă la 64 de tehnologii critice azi: IA, spațiu, energie, robotică, biotehnologie sau computerizare cuantică (*quantum computing*) etc. Conform acesteia, din 2003 până în 2007, S.U.A. aveau întâietatea în 60, iar din 2019 până în 2023, China preluase conducerea în 57, S.U.A. rămânând doar cu celelalte șapte. Hegemonul a decis să oprească acest declin și își anunță în ultima vreme, transparent, deciziile corespunzătoare (anexiuni, noi alianțe sau adversari etc.).

România și „Ialta 2025". În cazul României, înscrierea sa în sistemele internaționale succesive a fost esențial motivată în trecut prin așezarea strategică și resursele deținute. Desigur, cele trei constante geografice ale pachetului strategic național – Munții Carpați, fluviul Dunărea, mai ales gurile acestei „autostrăzi" continentale, și ieșirea la Marea Neagră – au jucat un rol major în competiția geopolitică sistemică, după 1850 până azi. În timpul Marelui Război s-au mai adăugat Strâmtorile Bosfor și Dardanele, obiect al competiției internaționale, devenită acută pe marginea abisului nuclear în timpul Războiului Rece. Barajul impus accesului în acvatoriul pontic prin Convenția de la Montreux, din 1936 (*Magazin istoric*, nr. 3 – 5/2021), pentru echilibrul de putere de aici – unde Rusiei ca mare putere i se adaugă acum și China, aici fiind și un capăt al „Noului drum al Mătăsii", dar și U.E. prin membrii riverani – este și azi în ființă. Strâmtorile sunt în atenția marilor actori comparabile cu Canalul Panama și reclamă scenarii de rute terestre (de pildă, conectând triunghiul Trieste – Gdansk – Constanța sau „coridorul N3") ori canale de ieșire optimă la alte mări (Dunăre – Adriatica) extrem de costisitoare. Aceste „noduri" esențiale geopolitice au făcut România o țară importantă în Europa (a șasea ca dimensiuni în U.E.), fiind în prim-planul atenției marilor puteri.

(Continuare în p. 82)

SIBIU. POVESTEA UNUI ORAȘ TRANSILVAN

Sibiu la începutul secolului al XV-lea, reconstituire izometrică (Sursa: Hermann Fabini, Sibiul vechi. Evoluția orașului oglindită în reprezentări grafice, *Sibiu, 1983)*

Dr. RĂZVAN C. POP
(Universitatea „Lucian Blaga" Sibiu)

Secolul al XV-lea a adus finalul vremii romantice a așezării de pe râul Cibin (Magazin istoric**, nr. 5/2021; 4/2022). La începutul secolului, orașul prospera (**Magazin istoric**, nr. 1/2025). Primea privilegii comerciale la sud de Carpați, cât și în lumea europeană occidentală. De exemplu, începând cu anul 1401, ducele Austriei Wilhelm Habsburg cel Ambițios (sau cel Prietenos) oferea o serie de privilegii comercianților sibieni. Aceștia aveau liberă trecere prin ducatul său, inclusiv prin Viena. Sibiul primea un imbold considerabil și din partea regelui Ungariei și viitor împărat al Sfântului Imperiu Roman de Națiune Germană, Sigismund de Luxemburg. El desființează prepozitura Sfântului Ladislau, tot patrimoniul ei fiind oferit orașului. Astfel, a doua poveste de la începuturile comunității, căci povestea prepoziturii a atestat așezarea, se stingea la mai bine de 200 de ani de la începuturile sale.**

În primele două decenii, Sibiul era un oraș fortificat, dar care avea și o comunitate mare extramuros, între râu și deal, locul pe care îl numim astăzi Orașul de Jos. Turnurile și porțile permiteau accesul controlat în cetate, acolo unde erau multe case din piatră, dar majoritatea din lemn. În 1417 avem prima mențiune a unei case de piatră cu acoperiș de țiglă. Cu siguranță în acel moment erau și alte case de piatră, mult mai vechi. Biserica se construia și părea că destul de repede șantierul se va finaliza. Meșteșugarii produceau haine, arme, mâncare, bijuterii, ustensile și multe altele. Comercianții ajungeau până în lumea bizantină, la Constantinopol, și până în mijlocul Europei, la Viena sau Praga.

Reconstituirea izometrică a catedralei evanghelice din Sibiu, în jurul anului 1450. (Sursa: Paul Niedermaier, Geneza orașelor medievale în Transilvania, *București, 2016)*

BASTION AL CREȘTINĂTĂȚII

Dar lumea aceasta avea să fie zdruncinată în curând. Sibienii știau de marea putere care creștea la sud de Dunăre

Reprezentarea bătăliei de la Sibiu, 1442, miniatură din Johannes Thuróczy, Chronica Hungarorum

și care absorbea lumea și țările de acolo. În curând, ei au făcut cunoștință cu teribilul pericol. În 1432 erau șocați când au aflat că o armată a turcilor otomani se îndrepta spre ei. A fost primul asediu al otomanilor asupra cetății Sibiului. Făcuseră prăpăd în comunitățile din jur. Dar zidurile au rezistat. Cinci ani mai târziu, o altă armată sau mai bine spus un alt grup armat al otomanilor s-a îndreptat spre Sibiu. De această dată, sibienii erau pregătiți. Primarul Anton Trautenberger a ieșit din cetate în fruntea armatei locale și i-a înfrânt și respins, în câmp deschis, pe otomani. Au revenit un an mai târziu, iar peste alți patru ani, o nouă armată condusă, de această dată de Mezid, beyul Vidinului, era alungată din fața zidurilor numai cu ajutorul lui Iancu de Hunedoara, voievodul Transilvaniei (*Magazin istoric*, nr. 3/2023). Forța armatei otomane creștea odată cu fiecare atac. Informațiile cunoscute până în prezent susțin că în 1442 au luptat peste 30.000 de soldați. Înfrângerea a fost una dură pentru otomani, la victoria transilvănenilor participând ca aliat și prieten al Sibiului principele Țării Românești, Vlad al II-lea Dracul (1436 – 1442; 1443 – 1447). A fost a doua bătălie de la Sibiu, după cea din 1241. Dar nu ultima.

Conștienți de pericol, sibienii vor răspunde prompt chemării regelui Ungariei sau voievodului Transilvaniei în campaniile lor antiotomane. Cel mai renumit episod s-a desfășurat în 1479, undeva lângă Orăștie, la locul numit Câmpia Pâinii. Atunci, sibienii conduși de primarul lor, Georg Hecht, au avut un rol determinant în desfășurarea bătăliei și obținerea victoriei transilvănenilor în fața otomanilor. Sibiul a scăpat de asediu, dar sibienii au fost prezenți pe câmpul de luptă, așa cum au fost și în 1493, când sibienii îi înfrângeau pe otomani la pasul Turnu Roșu. Un document al Papei Eugen al IV-lea numea Sibiul în 1438 „bastion al creștinătății". Sacrificiul locuitorilor de pe Cibin nu a trecut neremarcat.

Dar aceste asedii și campanii militare și-au spus cuvântul asupra orașului și a locuitorilor. De fiecare dată, împrejurimile cetății au fost distruse, satele săsești și cele românești au fost jefuite, arse și distruse, iar sibienii ca și alți transilvăneni au pierit. Viața se schimba, iar sibienii au luat măsuri.

CELE PATRU TURNULEȚE

La mijlocul secolului, după anul 1450, sibienii au decis să fortifice și spațiul extramuros al localității, cel de pe malul Cibinului. Activitatea nu a trecut neobservată, astfel că în 1454 regele Ladislau al V-lea al Ungariei (1453 – 1457) dona Sibiului, din propria vistierie, 40 de mărci de argint pentru opera de fortificare. Orașul de Jos era și el fortificat și sibienii, după 300 de ani, finalizau procesul de construire a uneia dintre cele mai importante urme culturale și civilizatoare pe care au lăsat-o istoriei: cetatea Sibiului. 73 de ha împrejmuite de ziduri și turnuri și cu multe porți făceau din Sibiu unul dintre cele mai întinse orașe din zona central-europeană. Doar Praga, Cracovia și Viena aveau la acel moment o suprafață mai mare.

Orașul de Jos avea zidurile ridicate pe linia străzii Funarilor spre strada Blănarilor, apoi spre străzile Rotarilor și Nicolae Teclu, cu o poartă, cea mai impunătoare poartă a orașului, cea a Ocnei, în dreptul străzii cu același nume și al

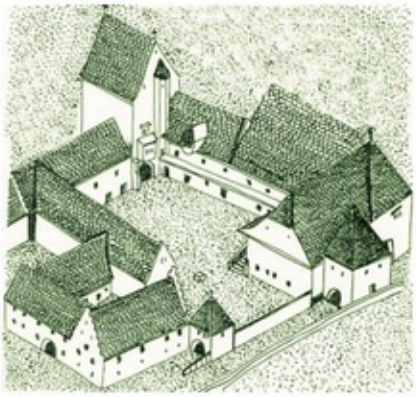

Casa Altenberger. Reconstituirea izometrică realizată de acad. dr. Paul Niedermaier

Poarta Ocnei, una dintre porțile de intrare în cetate, construită odată cu cea de a patra incintă de fortificare a orașului. Gravură de la mijlocul secolului al XIX-lea. Poarta nu mai există în prezent

drumului care ducea la minele de sare de la Ocna Sibiului. Zidurile continuau pe străzile Zidului și Pulberăriei, până la următoarea poartă, cea ridicată pe drumul care ducea prin satul Turnișor spre Alba Iulia, poarta Turnului, cea din zona Pieții Cibin. De aici, zidurile se îndreptau pe traseul străzilor Croitorilor și Pânzarilor, prin spatele pieții Armelor, făcând joncțiunea cu zidurile Orașului de Sus, în dreptul străzii Ioan Lupaș. Efortul militar, de fortificare, dar și financiar a dus la sistarea lucrărilor pentru marea biserică parohială, pentru o perioadă bună de timp.

Unii dintre sibienii cei mai loviți de atacurile otomane au fost dominicanii. Mănăstirea lor, fiind construită conform regulilor ordinului, la marginea comunității, era prima în drumul raidurilor otomane, în afara zidurilor. Situația era gravă. Călugării au solicitat magistratului posibilitatea de a se muta în interiorul cetății, la marginea ei, așa cum le era obiceiul. Acesta le acceptă cererea, iar în jurul lui 1474 s-a construit noua mănăstire a dominicanilor.

Planul Bisericii Ursulinelor, fosta biserică a conventului dominican din Sibiu. Planul este realizat de arh. Emil Crișan. (Sursa: Alexandru Avram, Ioan Bucur, Topografia monumentelor istorice din Transilvania. Sibiu Centrul istoric, *Köln, 1999)*

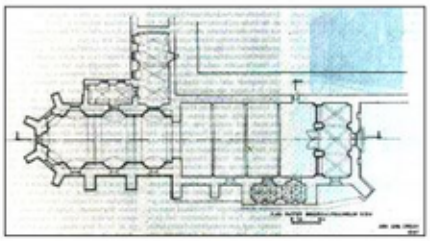

Din ea ne-au mai rămas câteva clădiri transformate în timp în case de locuit, dar mai ales biserica lor de pe strada General Gheorghe Magheru. Vechea mănăstire rămânea în ruine, cu al său crucifix, care a dispărut pentru câteva secole din istoria Sibiului. La câțiva metri de acest nou complex monastic s-a construit, câțiva ani mai târziu, un nou complex monastic, al călugărițelor clarise, pe actuala stradă a Șelarilor. La finalul secolului, Sibiul avea o biserică parohială aproape finalizată pe locul fostei cetăți a greavului, precum și alte patru mănăstiri, cea a Crucii și cea a franciscanilor în Orașul de Jos, iar cele ale dominicanilor și ale clariselor în Orașul de Sus.

Eforturile repetate antiotomane ale Sibiului, precum și importanța sa din punct de vedere strategic, economic și religios au adus orașul în atenția celor care conduceau regatul. De nenumărate ori,

Turnul Pielarilor, unul dintre turnurile de apărare ale cetății, construit odată cu cea de a IV-a incintă de fortificare a orașului. Desen realizat în secolul al XIX-lea de Johann Bobel

așa cum se preocupau de orașele din întreg regatul maghiar, regii sau alte figuri importante ale statului ofereau scutiri de impozite sau drepturi administrative, dintre care cel mai important a fost cel de jurisdicție proprie. Semnul fizic al acesteia erau cele patru turnulețe care stau de veghe peste oraș pe marele turn al catedralei din Piața Huet. Multe dintre scutiri au fost date pentru ca orașul Sibiu să își poată finaliza fortificațiile sau lucrările la marea biserică. Regii Albert I de Habsburg, Ladislau al V-lea Postumul, Matia I Corvin, Vladislav al II-lea au fost cei care au oferit astfel de privilegii. Poate cele mai importante privilegii au fost date de regele Matia I Corvin (1458 – 1490). La 1464, regele oferea dreptul de liberă alegere a judelui regal, precum și dreptul de a bate monetă de aur,

Blazonul familiei Altenberger, aflat în incinta Casei Altenberger, parte a Muzeului Național Brukenthal. (Sursa: Arhiva Muzeului Național Brukenthal)

monetăria funcționând în Piața Mare. Același rege, în 1475, desființa abația cisterciană de la Cârța și dona toate proprietățile și bunurile acesteia, inclusiv cetatea și bisericuța din Cisnădioara, Sibiului.

Aceste drepturi i-au făcut pe sibieni să se organizeze mult mai bine. În secolul al XV-lea, la Sibiu era atestată o arhivă a orașului. La 1448, era fondată Universitatea Săsească sau Universitatea Națiunii Săsești, un corp jurisdicțional, menit a aduna sub oblăduirea sa pe toți sașii liberi. Acestora li se recunoștea de regele Matia I, „in corpore", drepturile obținute de Sibiu prin Bula de Aur din 1224. Principalii actori ai acestei structuri au fost orașele, dar nici satele nu erau uitate. Această structură devenea pentru următoarele patru secole instanța supremă de judecată a pricinilor, în special teritoriale, din lumea germană a Transilvaniei, indiferent că ne referim la localități, la bresle sau chiar la cetățeni.

La 1481, primarul Thomas Altenberger, un învățat cu studii la Viena, unde se pare că a și predat pentru o perioadă de timp, redacta un codice de legi, ce ne-a rămas în istorie sub numele de *Codex Altenberger*. A fost primul document de acest fel din Transilvania, dar și de pe teritoriul actual al României. Până în acel moment, localitățile transilvane se organizau după coduri de legi germane, din regatul maghiar sau din sfera de influență a celor două state, cel mai cunoscut și folosit fiind codul de legi al orașului Nürnberg. *Codexul* a fost și este o comoară a orașului. Pentru câteva decenii, în secolul trecut, autoritățile comuniste de la București au confiscat acest *Codex* (împreună cu alte obiecte de tezaur) de la Muzeul Brukenthal, unde era în custodie, și le-au dus la București, la Muzeul Național de Istorie. Povestea *Codexului Altenberger* are un sfârșit fericit. El a revenit în ultimii ani la muzeul sibian, unde este păstrat în prezent, în clădirea care găzduiește Muzeul de Istorie și care poartă numele primarului sibian, „Casa Altenberger".

Blazonul familiei Armbruster

STATUTUL BRESLELOR

Puterea sibienilor era tot mai mare, încât unii lideri ai orașului au încercat destabilizarea politică a regatului. În 1467, regele Matia I Corvin sosea din nou în cetatea Sibiului. Nemulțumiți de reformele fiscale ale regelui, sașii s-au alăturat revoltei secuilor și a nobilimii provinciei. Tentativa a fost sortită

Monetă de aur cu efigia și blazonul regelui Ungariei, Matia I Corvin, bătută în anul 1465 la Sibiu

eșecului, Matia Corvin înăbușind revolta și ordonând decapitarea liderilor orașului, primarul Peter de Veresmorth și judele regal Benedikt Roth. Judele regal a scăpat cu ajutorul unor apropiați și s-a autoexilat în regatul polon. Numele lor au fost damnate pentru totdeauna, sibienii ștergându-le din catastifele și din listele oficiale ale orașului.

Anul 1494 a fost un an important pentru cetate. În august, la Sibiu sosea noul rege al Ungariei, Vladislav al II-lea Jagello (1490 – 1516), pentru întrunirea Dietei Transilvaniei, aparatul legislativ al provinciei. Regele, în baza obligațiilor Sibiului în fața tronului regal, a locuit la Sibiu pentru următoarea lună. Sub aceleași auspicii, cardinalul Enea Silvio Piccolomini, viitorul Papă Pius al II-lea, a venit la Sibiu și a relatat despre viața cetății.

Crucifix realizat de Peter Lantregen, aflat în incinta Capelei Crucii, provenind din incinta mănăstirii dominicane. (Sursa: www.patrimoniu.sibiu.ro)

Breslele s-au dezvoltat și ele, secolul al XV-lea a fost probabil cel mai prosper pentru producția locală. Cronica lui Emil Sigerus numără patru statute noi date breslelor din cetate. Ele deveneau corpuri importante în structura administrativă a cetății. Cei mai importanți maeștri erau patricieni și conduceau orașul, alături de marii comercianți și de preoți. De altfel, pentru buna lor organizare internă ei primeau tot mai multe atribuții administrative și militare. Odată cu finalizarea cetății extinse a Sibiului, breslele primeau în administrare turnurile fortificației. Cele mai importante bresle, măcelarii, croitorii, cizmarii și cojocarii, au primit în apărare și administrare porțile mari ale orașului, Poarta Cisnădiei, a Turnului, a Ocnei, respectiv Poarta Elisabeta.

Breslele și-au simțit importanța și doreau să își arate statutul. Cum? Și-au construit în mijlocul cetății, cele mai importante în Piața Mică, impozante sedii de breaslă. Croitorii și-au ridicat pe locul unde astăzi se află parohia romano-catolică a Sibiului, cizmarii în zona porții de intrare în a doua incintă a fortificației, unde astăzi se află Podul Minciunilor, aurarii în apropierea unei alte porți din același complex. Niciuna nu rivaliza cu vechea casă a cojocarilor, devenită între timp a măcelarilor, construită un secol mai devreme. Breslele, prin activitatea lor *extramuros* (în afara orașului), împingeau oarecum și administrația să întrețină acest spațiu. Ruinele dominicanilor nu au fost abandonate complet; la un an de la părăsirea lor, ele erau transformate într-o leprozerie, germenii viitorului lazaret, spațiu de carantină al celor care intrau în cetate. S-au construit mori de scoarță și alte mori. În cetate era atestată o farmacie, prima de acest fel, în 1494.

Arta a fost la ea acasă, la Sibiu, în secolul al XV-lea, mai ales în jurul construcției marii biserici gotice din mijlocul cetății. Orașul creștea și se îmbogățea și în 1417 abatele dominican își permitea contractarea unui sculptor german de pe meleagurile de astăzi ale Austriei, pe numele său Peter Lantregen, cu scopul realizării unui crucifix de dimensiuni considerabile și care urma să fie amplasat mai mult ca sigur în claustrul mănăstirii. El a cioplit întreaga operă dintr-un monolit de peste 7 m. Istoricul de artă Virgil Vătășianu considera opera sculptorului german drept una dintre cele mai valoroase opere ale Renașterii din Transilvania și de pe teritoriul actual al României. Crucifixul se află și astăzi aproximativ în același loc în care a fost ridicat acum mai bine de 600 de ani.

Un alt artist, Maestrul Leonhardus, a fost contractat în 1438 și a predat parohiei o cristelniță de bronz pentru botezul tinerilor din cetate. Până în prezent, ea este folosită de comunitatea evanghelică din oraș. Câțiva ani mai târziu, în 1445, un pictor german din teritoriile habsburgilor, pe numele său Johann von Rosenau, picta marea frescă din corul bisericii, capodoperă a artei renascentiste din țara noastră, care poate fi admirată și în prezent. Pe finalul secolului, odată terminate fortificațiile Orașului de Jos, se reiau lucrările la biserica parohială, construindu-se turnul și sacristia.

La mijlocul secolului existau 898 de gospodării sau fumuri. Multiplicând cu o medie de trei membri de familie, putem intui că la acel moment în cetate erau peste 2.600 de locuitori. ■

Wilhelm Habsburg cel Ambițios

TOLERAȚI ÎN PROPRIA CASĂ

PAULINA POPESCU KITCHENER

Ați văzut poate prin vechi filme rusești cum se locuia în Uniunea Sovietică, în condiții de promiscuitate, cu câteva familii într-un apartament confiscat, unde nu aveai nicio clipă de liniște sau intimitate, te simțeai spionat tot timpul, orice mișcare era înregistrată. Acest lucru s-a întâmplat și în România, în propria noastră casă, acum 70 de ani, dar nu numai la noi, ci și la vecinii noștri.

Casa...

A locui într-o vilă în București a fost întotdeauna considerat un lux, la care toată lumea visa. Urmând modelul sovietic, după instaurarea regimului comunist, proprietarii au fost obligați să primească în spațiu alți chiriași. Familiile locuiau la comun, în condiții de neimaginat. Bucureștiul se confrunta cu un deficit de locuințe, iar chiriașii erau repartizați de primărie. Confortul nu a fost un criteriu în acea perioadă tulbure.

Bunicul a construit în anii 1930 o vilă cochetă cu două etaje pentru copiii lui care studiau la București. Unii dintre copii au murit, rămânând în viață numai o fată și un băiat, tatăl meu. Fiica s-a măritat și a stat la casa ei.

Vila nu a fost naționalizată, pentru că bunicul nu a fost considerat exploatator, dar a fost nedreptățit și umilit. Într-un apartament de 91 m^2 locuiau trei familii, cu baia și bucătăria în comun, având un loc de trecere, sufrageria.

La parter, într-o cameră minusculă, locuia un individ care și-a petrecut toată tinerețea în pușcăriile comuniste pentru că a fost legionar. L-au bătut și maltratat de nu mai știa nimic despre el. Avea o soră care se ocupa de el, aducându-i mâncare și lemne pentru sobă. Noi, copiii, l-am numit „Nebunul" și ne era frică de el; cred că lui îi era mai frică de noi. Era un bărbat bine făcut, înalt, care vorbea singur pe stradă.

Tot la parter, în dormitorul cel mai spațios, locuia o profesoară de fizică la pensie, căsătorită cu un colonel. Cuplul nu a avut copii și ducea o viață liniștită. Camera de pe colț era locuită de o croitoreasă, care se distingea de ceilalți prin zgomotul făcut de mașina de cusut și de clientele care veneau la probă. Era trafic mare la ușa camerei ei. Nu iubea copiii și se răstea la noi când ne jucam, o deranjam; culmea ironiei, ea făcea mai mult zgomot cu mașina de cusut decât noi.

La etajul întâi locuia o familie cu fiica și ginerele, farmaciști precum și fiica lor, care a ajuns ulterior regizor la televiziune, după ce a studiat

... și bunicul care a ridicat-o

la Praga. Când ieșea farmacista din apartament, o blondă elegantă în jur de 45 de ani, toată scara se umplea de un parfum franțuzesc amețitor. Farmacistul și-a găsit un serviciu la Ambasada română din Praga, de unde s-a întors acasă cu o mașină americană, un Chevrolet, care făcea senzație în București. El pusese ochii pe apartament și i-a oferit tatălui meu să îl cumpere „pe doi bani" și să își construiască un garaj în curte.

Tatăl meu i-a răspuns politicos: „Casa nu este de vânzare pentru că am și eu două fete, este zestrea lor." Drept urmare, farmacistul a făcut o reclamație la miliție că tatăl meu, care lucra ca tehnician în construcții, ar fi furat materiale de construcții. Tata ținuse toate bonurile de unde a cumpărat materialele. A venit Miliția economică și a verificat denunțul. Da, în comunism se practicau denunțurile în valuri.

Tot în acest apartament locuia o familie tânără, el muncitor la o uzină și ea funcționară, cu un copil mic. Bărbatul o bătea pe femeie pe motiv că îl înșela și auzeam strigătele și urletele femeii. Familia avea și o bonă la copil, care dormea într-o cameră la subsol, ce le servea și ca bucătărie. Pentru a ajunge la subsol trebuia să iasă din casă, în frig, și să ajungă la camera respectivă, care era desemnată ca spălătorie pentru bloc. Familia farmacistului nu i-a lăsat să folosească scara de serviciu.

La subsol, locuia o familie care intrase cu forța pe geam. El era alcoolic și violent. Nu a plătit niciodată vreo chirie și nu a putut să fie evacuat din casă. Bunicul meu, proprietarul, avea dreptul la o singură odăiță, fără acces la baie, bucătărie sau WC. În acea cameră intra numai un pat și o masă. Bunicul nu putea să stea mai mult de o zi în casa lui, pentru că nu avea unde să își facă nevoile, să bea apă și să se spele. A făcut bunicul meu memorii peste memorii să poată locui în propria lui casă și să fie îngrijit de familie. Rugăciunile lui au fost ascultate până la urmă și toți chiriașii și-au luat zborul ca un stol de păsări călătoare.

Când și-a simțit sfârșitul, bunicul meu a cerut să vină la București, să locuiască în casa construită de el. Tocmai plecaseră toți chiriașii, norocoși și fericiți că își găsiseră un apartament la bloc. Noi am răsuflat liniștiți. Bunicul nu a trăit mult în casa lui. A murit și a fost expus în sufragerie.

Noi locuiam la etajul doi, într-un apartament care, din fericire, nu fusese terminat, pentru că bunicul nu mai avea bani. Tatăl meu a adus materiale de construcție din Budești, satul natal, demolând un hambar, cu care a finisat apartamentul și am locuit patru persoane, doi adulți și doi copii.

Prin anii 1970 au plecat toți chiriașii, după ce au fost construite blocuri. Au rămas doar două femei, farmacista, pe care fiica ei a abandonat-o, și încă o doamnă. Farmacista a murit și a fost găsită moartă după o săptămână.

Dar în ce stare lamentabilă au fost lăsate apartamentele de chiriași: uși sparte, parchetul ars, faianța din baie distrusă, podeaua din baie distrusă pentru că acolo tăiau lemne. Chiria era de nimic, un preț derizoriu stabilit de partidul comunist. Încă mai păstrez registrul cu chiriile încasate de bunicul meu, un adevărat document de epocă.

Vecinii noștri au avut parte de același tratament, chiriași repartizați cu forța. Unui chiriaș i-a fost repartizată baia, unde a locuit.

Vărul meu, care locuia în Chitila, împărțea casa cu o altă familie cu doi copii. Nu prea se înțelegeau bine și celălalt chiriaș a blocat ușa la baie, deși casa avea numai o baie și un WC. Această șicană a durat timp de trei luni. Imaginați-vă că ei trebuia să își facă nevoile prin pădure, câmp sau coteț de găini. De spălat nu mai vorbesc. Au ajuns la „comisia de împăciuire", care i-a tras de urechi și chipurile i-a împăcat, cu înțelepciunea partidului comunist. ■

OPINII

DESPRE IATROISTORIE ȘI IATROISTORICI

MIHAIL MIHAILIDE

Medicina din Țările Române s-a bucurat de-a lungul secolelor de atenția pasionată a numeroși cercetători, care au consemnat observațiile în studii, dar mai ales în cărți publicate, devenite în timp repere pentru o Istorie a medicinei. Recunoscută, străduința acestora le-a conferit dreptul, în ochii contemporanilor – indiferent de specialitatea lor medicală –, de a fi considerați și istorici ai medicinii. Peste ani însă, observăm, s-a instalat o confuzie care persistă: oricine, chiar medic fiind, care deapănă amintiri din viața-i profesională, e învestit sine qua non **ca iatroistoric; iar** media **nespecializată, îndeosebi cea** online, **susține eronat – în paginile de căutare specifice – o astfel de calitate. Fără a ține seama de faptul că medicina, istoria, mai de curând, au evoluat spre a fi tot mai mult științe. Pe cale de consecință, cine analizează domeniul istoric respectiv ar trebui să dispună de „unelte" specifice, pe care să știe a le utiliza.**

Prof.dr. Victor Babeș, autorul primului tratat de bacteriologie din lume

Au fost savanți care, prin rezultatele cercetărilor proprii, ulterior publicate, au fondat discipline, precum prof.dr. Victor Babeș (1854 – 1926) – microbiologia modernă –, care a elaborat, împreună cu francezul Victor André Cornil (1837 – 1908), primul tratat de bacteriologie din lume, intitulat *Bacteriile și rolul lor în etiologia, anatomo- și istologia proceselor infecțioase* (1885), lucrare premiată de Academia de Științe din Paris și apărută în volume succesive (prim autor – V.A. Cornil). Babeș a întreprins cercetări fundamentale în imunologie, a fost un precursor al seroterapiei și vaccinologiei (serul antidifteric), a efectuat cercetări asupra turbării (corpusculii Babeș-Negri: incluzii

rabice în celulele nervoase), s-a ocupat de pelagră, boală socială, și a fost un precursor al ideilor moderne despre antibioză, neînțelese de contemporani. Ar fi meritat cu prisosință atribuirea Premiului Nobel pentru Medicină, dar cine să-l recomande pe ardeleanul-român să candideze, când, așa cum recunoștea Cornil într-o scrisoare către prim-ministrul dr. N. Kretzulescu, contribuția la tratatul de bacteriologie a fost mai mult a lui Babeș decât a sa, asocierea de pe copertă fiind necesară pentru ca lumea științifică să-l ia în seamă pe tânărul cercetător, atunci încă un necunoscut.

„EGOISMUL NU POATE FI CREATOR"

Dar și alți savanți români au avut merite consemnabile într-o Istorie a medicinei. Prof.dr. Gheorghe Marinescu (1863 – 1938) a fost fondatorul școlii românești de neurologie și unul dintre primii care au folosit electroencefalografia în studiul bolilor creierului, publicând totodată și primul *Atlas de histologie a sistemului nervos*. În urma apariției lucrării sale originale (*La cellule nerveuse,* Paris, două volume, peste 1.000 de pagini, în 1900), a fost promovat profesor titular la Facultatea de Medicină din București. Lucrarea este prima de acest gen din lume, elogiată de savanți, între care spaniolul, premiant Nobel (1906), Santiago Ramón y Cajal.

Un detaliu nu lipsit de importanță: savantul român a realizat primele filme științifice din lume, o consemnare vizuală a cercetărilor sale. Astfel, în 1898, cu ajutorul operatorului Constantin M. Popescu, a turnat primul dintre acestea, *Tulburările mersului în hemiplegia organică.*

Prof. dr. Gheorghe Marinescu, realizatorul primului film științific (1898)

Sau prof.dr. Ion Cantacuzino (1863 – 1934), savant și om de rafinată cultură, care a lăsat contribuții de valoare științifică perenă în domeniul unor boli infecțioase, precum și al vaccinurilor. Sănătatea populației a putut fi prezervată prin vaccinări față de unele dintre bolile infecțioase (holera, de exemplu). În vremurile noastre tulburi – războaie, deplasări masive de populație –, din cauza carențelor de sanitație, vaccinarea antiholerică revine în actualitate. Merită menționat faptul că teza sa de doctorat, intitulată *Cercetări asupra modului de distrucție a vibrionului holeric în organism,* a fost argumentată și redactată în laboratorul prietenului său Ilia Ilici Mecinicov (1894). Élie Metchnikoff, savantul ucrainean de origine nobilă (familie de boieri moldoveni), va fi laureat al Premiului Nobel (1908), împreună cu Paul Ehrlich, pentru studii asupra fagocitozei (imunității) unui important număr de boli infecto-contagioase cu mare morbiditate și, în trecut, mai grav, mortalitate.

Profesorul Cantacuzino a înființat institutul ce-i va purta numele și, pe merit, dat fiind patronimul internațional dobândit, denumirea i se va păstra, chiar și după ce Institutul de seruri și vaccinuri „I. Cantacuzino" (înființat oficial la 1 aprilie 1921, prin Înaltul decret emis de regele Ferdinand I) a traversat la noi bulversările așa-zisei tranziții post-decembriste: căpătase prin producția de vaccinuri o valoare strategică pentru țara noastră!

Un flagel social precum tuberculoza l-a preocupat pe profesorul Ion Cantacuzino în mod constant, începând din 1902; și nu numai în calitate de cercetător științific („vaccinațiunea B.C.G."), ci și de creator de instituții medicale. A fost un adevărat om de sănătate publică (citabilă este *Legea sanitară* întocmită în 1910, care propunea reforme importante și înființarea laboratoarelor de igienă în orașele mari ale țării).

Pe lângă meritele științifice și zestrea culturală, acest mare savant era de o remarcabilă prodigiozitate intelectuală. De aceea – în pofida economiei de

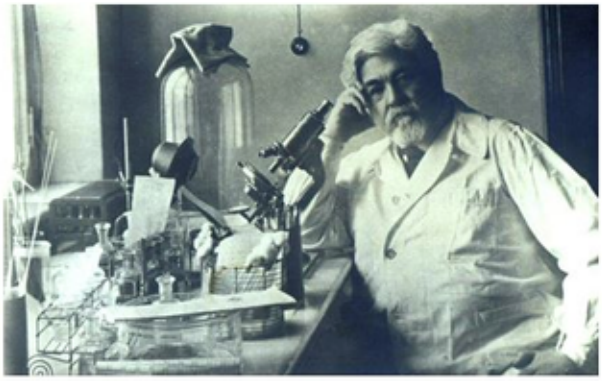

Prof.dr. Ion Cantacuzino, savant și om de rafinată cultură

spațiu pe care ne-am propus-o –, cităm din destăinuirile ce l-au caracterizat: „Cea mai mare bucurie a mea a fost de a împărtăși tinerilor știința pe care o dobândisem și de a deștepta în mintea lor dorința de a ști mai departe și de a-și adânci cunoștințele.“ Adăugând, în opoziție cu ceea ce în lumea concurențială științifică de la noi și de aiurea a devenit o practică de interese pecuniare: „Egoismul nu poate fi creator; unde nu este dragoste, de acolo fuge tineretul.“

A FI ISTORIC AL MEDICINEI

Prof.dr. Nicolae Paulescu (1869 – 1931), cunoscutul descoperitor al insulinei (pancreina), cel care a efectuat și raportat rezultatele experimentelor sale privind secreția endocrină a pancreasului, ori acad. dr. Ana Aslan, cu preocupări în gerontologie și în tratamentul senescenței, sunt, indiscutabil, personalități cu merite excepționale în domeniul medical și implicit științific. Aceste personalități au marcat prin geniul lor Istoria medicinei, dar nu au scris – la modul propriu – o Istorie a medicinei, redactată potrivit criteriilor acestui pasionant, dar specific, domeniu. Or, în mediul virtual, aceștia sunt asimilați frecvent și ca iatroistorici.

Alăturăm numele marelui chirurg Thoma Ionescu (1860 – 1926). În celebrul *Tratat de anatomie* al lui Poirier, Charpy ș.a., el semnează capitolul despre tubul digestiv. Eminentul chirurg este și cel care a introdus asepsia și a format școala modernă de chirurgie românească. În opinia prof.dr. Octavian Buda, șeful Catedrei de Istoria medicinei de la U.M.F. „Carol Davila“, Thoma Ionescu ar fi putut fi primul laureat român al Premiului Nobel.

Sau pe cel al întemeietorului igienei științifice, Iacob Felix (1832 – 1905). Și nu sunt singurii, deși *mass-media* se referă preponderent la aceste nume, motiv pentru care ne-am îngăduit eventuala reiterare a unor atribute științifice din biografia acestora, nu și a celui de iatroistorici. Prin necitarea în acest spațiu, sunt poate nedreptățiți mulți alții. Au realizat neîndoielnic fapte/acte medicale și de cercetare medicală remarcabile, dar este de competența iatroistoricilor să le evalueze și să le relateze.

Sub titlul metaforic *Codex Aureus Medicorum Daco-Romanorum 1914 –1919* și precizarea necesară a conținutului: *Participarea medicilor români la Războiul de Reîntregire a Neamului și la Unirea din 1918* (RAO, 2020), cunoscuții autori generalii medici dr. Vasile Sârbu și dr. Dan Mischianu, împreună cu Alice Raluca Melihov și contributorii Diana Badiu, Mariana Jinga, Florentina Ioniță-Radu, oferă o lucrare de ample proporții, amănunțită informație, inedită și bogată ilustrație (700 pp.) cu privire la patologia chirurgicală și infecto-contagioasă, concomitentă conflagrației mondiale, organizarea medicală și cea a serviciilor sanitare românești și aliate, a organizației de Cruce Roșie. Și, nu în ultimul rând, lista dureroasă și probabil exhaustivă a cadrelor sanitare și medicale victime ale Marelui Război. Autorii furnizează, de asemenea, date istorice și politice privind contextul desfășurării evenimentelor.

În perioada debarasată de conformismul ideologic de după evenimentele decembriste, medici cunoscuți și academic recunoscuți ai câtorva specialități (O.R.L., neurologie, chirurgie, urologie, cardiologie etc.) au produs monografii cu informație iatroistorică binevenite. Opinăm însă că profesioniștii respectivi – folosiți de media ca exemple, dat fiind prestigiul internațional al unora – nu pot fi considerați și istorici ai medicinei, chiar dacă în prefețele monografiilor elaborate, respectând cutuma, au amintit de realizările sau erorile precursorilor.

Opinăm, permițându-ne citarea din memorie a academicianului

Eminentul chirurg Thoma Ionescu, care a introdus asepsia

Ioan-Aurel Pop, că nu există, pentru cel care își asumă rolul de a scrie istorie, altă cale decât apelul la cercetarea izvoarelor istorice, la evaluarea acestora, la studiile comparate asupra lucrărilor specialiștilor, capabili să reconstituie, fie și parțial, trecutul.

IATROISTORICI CONTEMPORANI

Este un fapt acela că astăzi unii dintre marii noștri profesioniști au intuit rolul specialistului care dorește să-și asume responsabilitatea de a fi un adevărat iatroistoric. Citez prioritar pe marele chirurg care a fost profesorul dr. Dan Setlacec (1921 – 2009). La pensie, cu o uriașă experiență profesională și de viață, profesorul a scris câteva volume de adevărată Istorie a medicinei, insistând apoi pe istoria specialității pe care a onorat-o: chirurgia. Astfel, în 1998, publică la Editura Humanitas *Medicina românească – Medicină europeană,* ocupându-se de perioada 1918 – 1940. Subtitlul acestui volum, perfect adaptat la conținut, este *Chirurgia. Viața medicului.* Lucrarea citată și-o structurează pe următoarele capitole: 1. *Instituții pentru organizarea asistenței medicale;* 2. *Învățământul medical;* 3. *Corpul medical;* 4. *Societăți. Congrese. Periodice medicale;* 5. *Evoluția chirurgiei;* 6. *Viața medicului.* Iar bibliografia cuprinde 186 titluri. Ceea ce confirmă pe deplin cunoașterea criteriilor de alcătuire a unei iatroistorii, și nu a expunerii exclusive a cazuisticii, oricât de complicate și diverse, și a rezolvării acesteia sau a alcătuirii unor minidicționare de colegi chirurgi. Anterior acestei iatroistorii, experiența uriașă a profesorului și întâmplările variate ale vieții și profesiei sale sunt cuprinse în nenumărate lucrări, tratate și monografii de specialitate, cu un conținut încă actual.

Dr. Radu Iftimovici, „concurând" parcă monumentalul din alt domeniu (literar), oferit în 1941 de G. Călinescu, publică la Editura Academiei (2015) *Istoria universală a medicinei și farmaciei, de la începuturi și până la debutul secolului al XXI-lea.* Ambițioasa întreprindere, de 1.246 de pagini, ilustrată, a necesitat o informație copleșitoare, din varii surse bibliografice. Deși limitând temporal lucrarea, autorii prof. dr. Nicolae Baltă și Ion Bruckner semnează la Editura Academiei de Științe Medicale în 2013 *Medicina internă românească din a doua jumătate a secolului XX,* sub auspiciile Societății de profil. Autorii se subordonează principiilor de alcătuire a unei iatroistorii, deoarece nu se limitează la biografiile unor corifei ai disciplinei, din perioada menționată, ci, după prezentarea unui excurs asupra medicinei interne românești și a considerațiilor privind dinamica evoluției acestei specialități de la începuturile ei, elaborează capitole precum: profilul medicului internist, orientări în promovarea medicinei interne românești, particularități ale medicinei interne în ultimele cinci decenii ale secolului XX, medicina internă ca disciplină de învățământ. Abia apoi sunt prezentate biografiile și ergografiile personalităților perioadelor 1950 – 1960; 1960 –

Dr. Victor Gomoiu (între confrați, în 1930), considerat întemeietor al istoriografiei medicale românești moderne

1980 și ale celor din ultimele decade ale secolului XX.

O variantă intermediară oferă masivele două volume *Tratat de neurochirurgie*, coordonat de prof.dr. Alexandru Ciurea. Capitolele de fiziologie și patologie ale sistemului nervos sunt precedate de un istoric al neurologiei românești privind: *Aspecte neurochirurgicale ale medicinei preistorice; Patologia sistemului nervos în perioada feudală (secolele IV – XIX)* și până la neurochirurgia modernă, cu deosebire în cele două mari centre: București și Iași. Autorii adaugă un capitol de actualități și perspective în neurochirurgie. Încheind exemplificarea – prin forța lucrurilor incompletă – nu putem omite volumul *O jumătate de veac în slujba medicinei legale (1959 – 2009)*, apărut la Editura Medicală, ce poartă semnătura academicianului Vladimir Beliș, ediție îngrijită de prof. dr. Octavian Buda, nu numai psihiatru, ci și un iatroistoric avizat, prin pregătirea universitară, doctorală și prin studiul surselor primare autentice.

POATE FI ISTORIA „OBIECTIVĂ"?

Pentru bună parte a lucrărilor cu teme istorice alcătuite în a doua jumătate a secolului XX, pentru nivelul lor de adresabilitate – și cu referire la zona geografică în care ne-a fost hărăzit să ființăm – odată cu bulversările social-politice – a dominat partidismul. Chiar și atunci când erau expuse fapte îndepărtate ale trecutului, prezentarea lor trebuia făcută în „lumina învățăturii marxist-leniniste" și a luptei de clasă – a „oglindirii" unei realități sociale mai mult sau mai puțin adevărate. În aceste circumstanțe, trebuie să admitem că istoria – îndeosebi cea a manualelor – nu putea fi o știință, ci suita unor demersuri proletcultist-comuniste și politico-propagandistice. Ori că majoritatea alcătuirilor scrise din perioada mai-sus citată nu sunt „istorie", ci relatări despre răscoale populare, lupta clasei muncitoare pentru a se elibera de exploatare și, desigur, despre voievozi neînfricați!

În spiritul adevărului, și cu privire la Istoria medicinei, nu astfel au stat lucrurile între cele două conflagrații mondiale, când aceasta era disciplină respectabilă în facultățile de profil, atrăgând atenția unor intelectuali de vază, precum Mircea Eliade (*Insula lui Euthanasius*). Iar cărțile de Istorie a medicinei au avut în epocă autori personalități, precum: dr. Victor Gomoiu, considerat de istoriografii contemporani „întemeietor al istoriografiei medicale românești moderne" (ales între altele președinte al Societății Internaționale de Istoria Medicinei), sau profesorul clujean Valeriu Bologa (1892 – 1971), autor a numeroase monografii, alcătuite după criteriile valide ale disciplinei și cu referire la toate teritoriile românești ce ocupau vastul podiș transilvan. Valeriu Bologa, împreună cu profesorul său, enciclopedistul francez dr. Jules Guiart (1870 – 1965), au fondat la Cluj Institutul de Istoria Medicinei, Farmaciei și de Folklor medical. Iatroistoriograful V. Bologa a edificat și îmbogățit cu tenacitate de-a lungul vieții o bibliotecă de profil: prețios tezaur documentar. De asemenea, sub redacția sa au fost publicate *Istoria medicinei universale (1970)* și *Istoria medicinei românești* (volum apărut postum, în 1972). Chiar și acestea au plătit tribut, autorul adăugând ici și colo „sosul" frazeologic comunistoid care să îngăduie cenzorilor acordarea „bunului de tipar". V. Bologa a elaborat, de asemenea, lucrări de etnoiatrie-iatrosofie, precum *Despre medicina populară românească*. Folclorul medical i-a interesat pe mulți istorici autentici ai medicinei. Astfel dr. Victor Gomoiu, împreună cu Al. Raicoviceanu publică în franceză *Histoire du folklore médical en Roumanie* și *La croix dans le folklore médical roumain* (ambele, în 1938).

Profesorul Dan Setlacec, jovial și natural, pe coperta unui volum ce i-a fost dedicat

(Continuare în p. 58)

PE VREMURI OAMENII ÎȘI TRIMITEAU SCRISORI

GEORGETA FILITTI

Corespondența în cadrul guvernărilor interbelice îngăduie să deslușim felul cum funcționau acestea, racilele surprinse, întârzierile, într-un cuvânt forța birocrației care blochează endemic administrația românească. Rezolvarea singulară a pretențiilor prințului Hohenzollern sugerează intervenția regelui Carol al II-lea. Din păcate e o practică mereu prezentă, și încă la toate nivelurile, pentru ca lucrurile să meargă.

Piesele provin din Biblioteca Academiei Române, secția Manuscrise.

Alexandru Constantinescu

Alexandru Constantinescu, ministrul Agriculturii și Domeniilor, către colegii din Guvernul condus de Ion I.C. Brătianu, pentru a discuta aplicarea reformei agrare în legătură cu prevederile Tratatului de la Trianon

10 octombrie 1922

Domnilor miniștri,

Pentru aplicarea reformei agrare în Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș, credem că este necesar a pune în concordanță articolele din sus-citata lege privitoare la expropriere, cu art. 61 și 63 din Tratatul de pace de la Trianon, publicat în *Monitorul Oficial* din 21 septembrie 1922.

1. Din clauzele cu privire la naționalități cuprinse în acest Tratat, rezultă că toți cetățenii, fără deosebire de origine, naționalitate sau confesiune, care aveau indigenatul (pertineuza) pe un teritoriu făcând parte anterior din teritoriile fostei monarhii austro-ungare, prin faptul alipirii lor la România întregită, devin de plin drept cetățeni români, fără să aibă nevoie de facerea niciunei formalități sau declarații (art. 61).

2. Persoanele care ar voi să nu rămână cetățeni români și dacă au vârsta de 18 ani

împliniți pot, dacă voiesc, să facă declarațiune de opțiune, în termen de un an de la punerea în vigoare a Tratatului, prin care înțeleg a rămâne în vechea lor naționalitate.

Opțiunea soțului atrage după sine pe cea a soției și opțiunea părinților va atrage după sine pe aceea a copiilor mai mici de 18 ani.

Persoanele care au exercitat dreptul de opțiune în cursul unui an de la punerea în vigoare a Tratatului vor trebui, în cele douăsprezece luni ce urmează, să-și mute domiciliul în statul în favoarea căruia vor fi optat.

Dimitrie Ghica

Tratatul a intrat în vigoare în ziua de 26 iulie 1921, dată la care a avut loc schimbul de ratificări cu cele trei mari puteri, și deci de la această dată trebuie socotit termenul de un an care expiră la 26 iulie 1922.

Aceia care până la această dată nu vor face declarațiune că optează pentru vechea lor naționalitate sunt pe deplin drept cetățeni români și ca atare dispozițiunile legii agrare li se vor aplica în întregul lor, ca tuturor cetățenilor români.

Privitor la cetățenia română, se pune întrebarea dacă trebuie socotiți ca cetățeni români numai aceia care domiciliau pe pământul alipit sau și acei care aveau bunuri rurale în teritoriul revenit României, iar domiciliul lor rămăsese în afară de hotarul României întregite.

În primul caz – adică dacă ei sunt socotiți cetățeni români, în legătură cu stăpânirea proprietăților lor rurale – atunci nu trebuie să facă nicio opțiune, fiind socotiți cetățeni români prin alipire.

Dacă ei însă vor fi socotiți ca străini prin faptul că deși au proprietăți rurale în teritoriul alipit României, totuși domiciliul lor a rămas dincolo de hotarele țării, se naște întrebarea cum vor fi tratați din punct de vedere al exproprierii.

Legiuitorul nu se ocupă în legea pentru reforma agrară din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș de regimul agrar privitor la străini.

Prin art. 6 lit. c din sus-citata lege se prevede însă exproprierea în întregime a pământului rural care aparține absenteiștilor, socotind în această categorie pe toți aceia care au lipsit din țară de la 1 decembrie 1918 până la 23 martie 1921 (data depunerii legii).

Rezultă deci că toți proprietarii de moșii care ar fi lipsit din țară în timpul mai sus arătat, dacă îi vom socoti cetățeni români, ei vor fi expropriați în întregime, iar dacă vor face opțiunea pentru vechea naționalitate, legea nu proclamă exproprierea în întregime a bunurilor lor. Față de cele de mai sus, noi credem că nu ar fi echitabil și nici drept ca străinii să fie, sub raportul aplicării legii agrare, mai favorizați decât cetățenii români, înclinând deci a fi expropriați în întregime de pământurile lor rurale.

Urmând a aplica dispozițiunile legii rurale în ceea ce privește exproprierea în Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș, cum și în Bucovina, cu toate că nu doresc a crea străinilor o situațiune mai favorabilă decât se cuvine românilor, totuși nu voiesc a lua o hotărâre fără a avea avizul și asentimentul Guvernului, în care scop vă rog a vă pronunța.

Ministrul Agriculturii și Domeniilor, Alexandru Constantinescu, răspuns unuia dintre miniștri

Tratatul care spune că proprietățile acelora care optează pentru vechea lor naționalitate se respectă nu însemnează și nu poate nicăieri

Gheorghe M. Mironescu

însemna altceva decât că noi nu putem confisca acele bunuri și că ele rămân în proprietatea lor, deși străini, precum rămân în proprietate bunurile acelora ce devin români.

Asemenea dispoziție a Tratatului nu poate însemna că bunurile acestor străini devin ceva intangibil în statul român, că dreptul de suveranitate al statului la a regula proprietatea trebuie să fie înfrânt pentru aceste bunuri ale străinilor. Ceea ce tratatele au voit este a nu face nicio deosebire între români și străini cu privire la proprietate, iar când statul găsește să aplice oarecare reguli proprietății, să le aplice proprietăților tuturor, români sau străini. Nu este admisibil a concepe măcar că această dispoziție a Tratatului a putut crea străinului drepturi mai mari decât românilor. Egalitate în drepturi, da, drepturi mai mari pentru străini, nu. De aceea, în aplicarea exproprierii se lasă străinului, ca și românului, cota intangibilă după lege. Calitatea de străin a proprietarului nu-l supune la o expropriere mai largă, dar nici el nu poate pretinde drepturi mai mari ca românul.

Românul care la 1 decembrie 1918 și până la 21 martie 1921 a absentat din țară este declarat de lege absenteist și expropriat în întregime. Această dispoziție se aplică și străinului. Imobilele sunt guvernate de statutul real, de legile țării, indiferent de cine este proprietarul, român sau străin.

Șeful misiunii diplomatice române la Praga către Dimitrie I. Ghica, ministru de Externe în Guvernul Nicolae Iorga

Praga, 15 octombrie 1931

Domnule ministru și iubite domnule Ghica,

Cer libertatea Excelenței voastre să-i răpesc câteva minute pentru a-i prezenta trei importante afaceri:

1. Am găsit la această Legație o afacere destul de delicată. E vorba de exproprierea moșiilor prințului de Hohenzollern, vărul M.S. regelui nostru. M-am ocupat firește de ea și am tot amânat o nouă expropriere, peste cea din trecut, care i-a luat 50% din moșie. Când am fost în iunie la București, M.S. regele, foarte gentil, m-a rugat să mă ocup de această afacere și să fac ca ce i-a rămas să-i fie asigurat. Am examinat toată afacerea și am dat de mari complicații. Am găsit amestecul fără niciun rost al domnului Kunzl Jizersky, care a profitat de ocazie ca pretențiile expropriaților cehi să fie legate cu afacerea prințului, care prin natura ei nu era susceptibilă de a fi asimilată cu altă afacere după metoda *donnant-donnant* (favoare contra favoare).

Am pus în cunoștință pe M.S. și l-am rugat să nu mai pună străinii în curentul acestei afaceri, ajutându-mă să lucrez direct aici cu domnul Beneș, care mi-a promis tot concursul său.

M-am convins însă că și domnul Beneș dorește să profite de cererea noastră pentru a lichida plata exproprierilor cehilor din Transilvania, tare pe promisia ce i-ar fi făcut domnul Mironescu [Gheorghe M., prim-ministru, iunie 1930, octombrie 1930 – aprilie 1931 – *G.F.*]. Românii, fini și delicați cum sunt, ar fi îndatorat pe regele țării aliate și apoi ar fi cerut și pentru ei. Dar, de…, nu toate popoarele sunt de rasa nobilă a românilor!

Rugăciunea mea este ca să interveniţi să se soluţioneze această chestiune prin plata datorită expropriaţilor din Transilvania. A lucrat toamna trecută o comisiune la Bucureşti şi după cum observ dintr-o notă a domnului Kunzl trimisă Externelor de aici, ar fi vorba de vreo nouă milioane lei global, sumă ce ar fi fost fixată de comisia mixtă şi cu care s-ar fi declarat mulţumit ministrul cehoslovac, după cum ar rezulta din o scrisoare ce primesc de la domnul Mironescu.

Interesul regulării afacerii Hohenzollern ar fi ca ministrul nostru de Finanţe să achite datoria aceasta. Ar fi desigur un pas mare făcut pentru soluţionarea la care lucrez.

Cred că dosarul lucrărilor trebuie să se găsească la ministerul nostru.

Pentru moment eu voi fi atent aici ca să nu se mai repete nemulţumirile ce a avut prinţul până când vom putea să regulăm definitiv chestia aceasta.

Aş fi recunoscător Excelenţei Voastre dacă aţi binevoi a mă ţine în curent cu ce se va face ca să ştiu şi eu anume când trebuie să insist aici.

2. Legea noastră organică este foarte neclară în ce priveşte scoaterea la pensie. Cum luptele politice la noi sunt prea excesive, nu se cuvine ca tocmai miniştrii plenipotenţiari să nu aibă, ca şi ceilalţi funcţionari, magistraţi, militari, profesori etc., o limită de vârstă clară şi precisă. În adevăr că după art. 56 oricare ministru poate fi scos la pensie dacă a împlinit etatea de 60 de ani. Pentru cei din străinătate, şefi de misiune, ei pot fi rechemaţi în minister şi apoi trecuţi la pensie. Articolul e clar şi nu dă loc la nicio interpretare. Este însă strigător de nedrept.

Atât domnul Titulescu, cât şi domnul Mironescu aveau intenţia să înlăture această nedreptate, dar amândoi au voit să facă o lege nouă şi complexă, până atunci însă guvernele s-au schimbat şi noi cei cu 60 de ani am rămas suspendaţi la bunăvoinţa ministrului de Externe.

Excelenţa voastră, care cunoaşteţi aşa de bine ministerul nostru, cât şi viaţa politică cu toate pasiunile ei din ţara noastră, este chemată să înlăture nedreptatea, asigurându-ne prin lege stabilitatea de care profită toţi ceilalţi funcţionari ai statului.

Cum în cele cinci – şase legislaturi la care am luat parte ca deputat şi senator, am făcut multe proiecte de legi, mi-am permis să-l schiţez şi pe al nostru, pe care vi-l alăturez aici. L-am încredinţat asemenea amicului meu Dornescu, senator, care vă va cere autorizaţia să-l prezinte Senatului. Aş ruga pe Excelenţa Voastră să declare că nu se opune şi că îl găseşte că răspunde unei reale nevoi. Dacă aţi vrea să-l prezentaţi singur, fireşte că ar fi mult mai bine şi votarea lui s-ar face mai uşor.

3. La 9 iulie trecut v-am trimis prin avion o scrisoare prin care vă expuneam stadiul în care se găseşte şi vă ceream instrucţiuni pentru o formulă ce am găsit de acord cu şeful de protocol pentru a aranja chestiunea decoraţiilor Bradaci, care a rămas în suspensie cam de mult.

Nu am primit niciun răspuns, cu toate că prin telegrama mea nr. 1.521 din 28 august vă reaminteam de această scrisoare. Aş dori să am autorizarea Excelenţei Voastre ca să punem la punct această chestiune, dat fiind, cum am declarat ministrului şef de protocol, că eu nu am nicio falsă ambiţie de a lăsa să treneze o asemenea neînţelegere.

Închei scrisoarea mea cu o rugăminte personală ce-mi permit să vă adresez.

Apuntamentele noastre sunt nedrept împărţite şi nu se mai ţine seamă de schimbările vremurilor. Astăzi Legaţia din Praga a luat aşa dezvoltare, încât nu se mai poate neglija nicio propagandă românească şi nici încurajarea multiplelor legături ce se manifestă prin misiuni oficiale şi congrese la nesfârşit. Cu toate că alte Legaţii nu au aşa mari cheltuieli de întâmpinat, totuşi pe nedrept au sume mai mari la dispoziţie. O mai dreaptă repartizare este aşteptată de la Excelenţa Voastră, care cunoaşteţi mai bine ca oricine care ne sunt nevoile ce trebuie satisfăcute.

Ni s-a luat apoi ataşatul de presă şi ni se refuză cele mai mici cheltuieli pentru ca să putem măcar traduce ziarele ceheşti. Este iarăşi o nedreptate ca unele Legaţii – şi mai puţin importante ca a noastră – să aibă câte unul şi doi agenţi bine plătiţi şi cu cheltuieli aparte, iar altele să nu aibă absolut niciun ban. Cum să facem presă şi propagandă în aşa condiţii?

Am toată nădejdea ca Excelenţa Voastră să pună regulă şi dreptate în această chestiune.

Primiţi, vă rog, domnule ministru şi iubite domnule Ghica, cele mai cordiale salutări împreună cu expresiunea devotamentului meu deosebit. ■

INSTITUTUL NAȚIONAL AL PATRIMONIULUI

ROXANA ZIDARU
(Specialist comunicare I.N.P.)

Principala instituție la nivel central care are atribuții în conservarea, restaurarea, punerea în valoare a monumentelor istorice, cu un rol important în trasarea politicilor publice și a cadrului legislativ, este Institutul Național al Patrimoniului (I.N.P.). Acesta gestionează două mari programe de finanțare, întocmește dosarele de nominalizare pentru includerea în Lista Patrimoniului Mondial și este responsabil de Lista Monumentelor Istorice, promovarea tradițiilor și a patrimoniului imaterial, digitalizare și digitizare etc. Programele și proiectele I.N.P. sunt numeroase și complexe.

Institutul Național al Patrimoniului gestionează două mari programe de finanțări pentru punerea în siguranță, conservarea, restaurarea și punerea în valoare a patrimoniului construit: Programul Național de Restaurare (P.N.R.) și Timbrul Monumentelor Istorice. P.N.R a apărut în anul 1997, în urma inițiativei ministrului Culturii, Ion Caramitru. În perioada 1997 – 2018 a fost finalizată restaurarea unui număr de aproximativ 400 de obiective monument istoric, inclusiv monumente aflate pe Lista Patrimoniului Mondial – UNESCO. I.N.P finanțează anual lucrări de restaurare ale monumentelor istorice incluse în Programul Național de Restaurare. Programul se derulează conform reglementărilor prevăzute de Ordinul nr. 2.978/2019, emis de Ministerul Culturii și Identității Naționale, pentru aprobarea Normelor metodologice privind elaborarea și derularea P.N.R., finanțat de la bugetul de stat, prin bugetul Ministerului Culturii și gestionat de I.N.P. Aceste norme stabilesc metoda de aplicare, condițiile de eligibilitate, criteriile de prioritizare și procedura de evaluare a obiectivelor incluse în Programul Național de Restaurare.

Sarmizegetusa Regia

Contractarea lucrărilor de restaurare împreună cu supravegherea tehnică a șantierelor, contractarea studiilor, cercetărilor și proiectelor de consolidare, restaurare, conservare și punere în valoare a monumentelor istorice, inclusiv componente artistice și de arheologie, se fac pe baza avizelor emise de Direcția Patrimoniu Cultural și de Consiliul Tehnico-Economic din cadrul I.N.P. sau, după caz, al Ministerului Culturii.

Institutul Național al Patrimoniului este responsabil de fundamentarea și elaborarea Programului Național de

Casă de Târgoveț, Calea Șerban Vodă, nr. 33, București

Restaurare a Monumentelor Istorice. Acesta are ca sursă de finanțare sumele alocate de la bugetul de stat prin bugetul Ministerului Culturii. În cadrul fundamentării, elaborării și derulării Programului Național de Restaurare, I.N.P. urmărește utilizarea în condiții de eficiență economică a fondurilor provenite de la Ministerul Culturii.

LUCRĂRI DE INTERVENȚII DE URGENȚĂ

Timbrul Monumentelor Istorice (T.M.I.) este o taxă extrabugetară și nefiscală, destinată finanțării lucrărilor de protejare a monumentelor istorice. Taxa este obligatorie pentru operatorii economici ce desfășoară activități generatoare de venituri din vânzări de produse și servicii, care promovează sau utilizează imagini cu monumente istorice, imobile de patrimoniu sau în zona de protecție a monumentelor istorice. T.M.I. a fost instituit în scopul de a sprijini activitățile de protejare, restaurare și punere în valoare a monumentelor istorice, prin finanțarea de lucrări (intervenții de urgență, amenajări în vederea pregătirii monumentelor istorice pentru vizitare gratuită), investigații și elaborarea de reglementări, norme și metodologii, programe sau proiecte culturale privind monumentele istorice. Programul sau mecanismul de finanțare din fondul T.M.I. include atât monumente istorice aflate în proprietatea statului, a unităților administrativ-teritoriale sau a cultelor religioase, cât și monumente istorice aflate în proprietatea privată a unor persoane fizice sau juridice.

Gestionarea timbrului monumentelor istorice de Ministerul Culturii, prin I.N.P., este reglementată de Legea privind protejarea Monumentelor Istorice (Legea 422/2001). Conform Hotărârii de Guvern nr. 691, din 12 septembrie 2019, ce clarifică și detaliază cadrul legal cu privire la utilizarea fondurilor obținute din aplicarea timbrului monumentelor istorice. Finanțările obținute astfel vor fi acordate în urma unei selecții de proiecte depuse de persoane fizice sau juridice de drept public sau privat, care au calitatea de proprietar, deținător al unui drept de superficie (de proprietate), de concesiune sau de folosință pentru o durată mai mare de 25 de ani sau titular al dreptului de administrare al unui monument istoric.

În prezent, fondurile obținute din aplicarea timbrului monumentelor istorice sunt utilizate de Institutul Național al Patrimoniului pentru lucrări de intervenții de urgență la monumente istorice, pentru realizarea unor programe sau proiecte culturale, precum și pentru finanțarea elaborării de reglementări tehnico-economice, de norme și metodologii privind elaborarea de documentații specifice, executării de lucrări, realizării de achiziții, contractării și decontării de lucrări privind monumentele istorice.

Eveniment organizat de Ziua Națională a Culturii, 2024; de la stânga la dreapta: Emil Pantelimon, managerul Corului Național „Madrigal – Marin Constantin", Teodora Ungureanu, fotograf Corul Național „Madrigal – Marin Constantin", Valeria Oana Zaharia, manager interimar I.N.P, soprana Felicia Filip

La nivelul Timbrului Monumentelor Istorice, anul acesta a fost înregistrată o premieră absolută. În luna ianuarie, Legea 422 a fost modificată, fiind adăugată o componentă bugetară, pe

Interiorul bibliotecii Batthyaneum din Alba Iulia

lângă taxa de timbru, ca sursă de buget pentru acest apel de finanțare. În concordanță cu această modificare, un credit de angajament de 446 de milioane de lei a fost alocat pentru acest apel de finanțări, acoperind cinci apeluri tematice: Case memoriale, Muzee în aer liber, Edificii de cult, Restaurare, Gări. Aceste apeluri se află în derulare în prezent, iar nivelul bugetar este nemaiîntâlnit până acum. Modificarea legislativă a fost considerată o prioritate a mandatului ministrului Culturii, fiind atinsă într-un timp record. Pentru comparație, bugetul colectat din taxa de timbru, o taxă parafiscală cu o colectare anevoioasă, era de aproximativ 5 milioane de lei anual.

Dacă vorbim de patrimoniul imaterial, ne referim la ansamblul de practici, tradiții, cunoștințe, abilități și expresii culturale care sunt transmise din generație în generație, fiind un element esențial al identității unei comunități sau a unui grup. Spre deosebire de patrimoniul material, care include obiecte fizice sau situri istorice, patrimoniul imaterial cuprinde aspecte care nu pot fi atinse sau vizualizate, dar care sunt la fel de importante pentru moștenirea culturală a unui popor. Aici sunt incluse: tradiții și obiceiuri (dansuri, muzică populară, ceremonii), meșteșuguri tradiționale (olărit, țesut, broderie), limbaje și dialecte, arte culinare tradiționale, festivaluri și sărbători locale. Patrimoniul imaterial este esențial pentru diversitatea culturală a lumii și pentru coeziunea socială, iar protejarea acestuia ajută la menținerea identității și a legăturilor între oameni și tradițiile lor. În 2003, UNESCO a creat Convenția pentru salvgardarea patrimoniului cultural imaterial, care încurajează protejarea și promovarea acestui tip de patrimoniu la nivel global.

Din expoziția „Regina Maria. Un veac și jumătate"

PROIECTE ÎN DESFĂȘURARE

În decursul anului 2024, Institutul Național al Patrimoniului a demarat seria de conferințe „ROHAEREDITAS" în mai multe zone din țară, punând bazele unui dialog la nivel național pentru protejarea, conservarea și punerea în valoare a moștenirii culturale.

Se urmărește astfel identificarea problemelor și propunerea unor soluții prin conversații, schimburi de idei și bune practici în mai multe orașe din țară pentru a identifica provocările pe care autoritățile naționale și locale din domeniu le întâmpină, dar și pentru a trece în revistă ultimele noutăți în materie de restaurare, conservare și punere în valoare a patrimoniului cultural românesc.

Întâlnirile au pus accentul pe abordarea multidisciplinară a patrimoniului, aducând la aceeași masă actori din sectoarele complementare, precum turism, educație, imobiliare, dar și administrațiile locale și ONG-uri implicate în aceste domenii. Proiectul cultural „ROHAEREDITAS" își propune să identifice probleme și să găsească soluții, prin dialog aplicat, să treacă în revistă ultimele noutăți în materie de restaurare, conservare, interpretare și punere în valoare a patrimoniului cultural și să vină în sprijinul autorităților publice locale, cu îndrumare pe probleme legate de patrimoniu, fie că acestea sunt de natură științifică, tehnică sau juridică, economică sau administrativă.

Prin acest proiect, I.N.P. dorește să faciliteze un spațiu deschis pentru a purta dialoguri pe următoarele teme de discuție pentru fiecare conferință în parte: turism cultural, conservare și restaurare, interpretare, management, educație prin patrimoniu și abordarea patrimoniului din perspectiva administrației publice locale. De asemenea, Institutul a dezvoltat o serie de proiecte educaționale, de promovare și colaborări internaționale, toate având ca scop conservarea și valorizarea patrimoniului cultural. Educația prin și pentru cultură este considerată o prioritate, fiind organizate evenimente precum conferințe și școli de vară. Un exemplu important este conferința dedicată educației culturale, organizată în parteneriat cu Corul „Madrigal", care a realizat o punere în valoare impresionantă a sitului de la Sarmizegetusa Regia prin videoclipul „Flăcări și roți".

Imagine din timpul desfășurării conferinței „ROHAEREDITAS", de la Sibiu

Mai multe școli de vară dedicate patrimoniului cultural au fost organizate, printre care: Școala de Vară „ArheoArhitectura", Școala de Vară de la Călimănești sau Școala de Vară „Patrimoniu. Creativitate. Sustenabilitate", Școala de Vară „Cetățile dacice din Munții Orăștie", Universitatea de Vară Bucium. La aceste întâlniri s-au abordat subiecte diverse, de la arhitectura dacică la patrimoniul imaterial. În cadrul întâlnirilor de tezaur de la Muzeul ASTRA, a fost promovată salvgardarea patrimoniului cultural imaterial UNESCO, iar prima Școală de Vară dedicată acestui domeniu a fost organizată sub egida I.N.P.

Colaborările internaționale sunt esențiale în cadrul viziunii I.N.P., fiind găzduite evenimente importante, precum proiecte de protejare a monumentelor istorice în zone de conflict armat, alături de parteneri internaționali precum Blue Shield International. Proiecte precum CultHeRit sau 4CH, care vizează creșterea accesibilității pentru tinerii profesioniști din domeniul patrimoniului cultural, reprezintă un exemplu clar al angajamentului I.N.P. în integrarea la nivel european a patrimoniului cultural și a resurselor umane necesare conservării acestuia.

TRECUT, PREZENT ȘI VIITOR

Ca viziune și abordare, I.N.P. identifică și implementează surse alternative de finanțare, ținând cont de faptul că la nivel internațional bugetele alocate domeniului sunt subdimensionate față de nevoile acestuia. Așa încât, în cheia abordării patrimoniului nu numai din perspectiva valorii identitare, culturale, ci și din perspectiva potențialului economic, ținta I.N.P. este situarea patrimoniului printre marii jucători pe piața politico-economică.

La nivelul patrimoniului construit, România a înregistrat două mari reușite: includerea în Lista Patrimoniului Mondial a Ansamblului Monumental Calea Eroilor din Târgu Jiu, operă a marelui sculptor român Constantin Brâncuși, și Frontierele Imperiului Roman Dacia, dosar extrem de dificil și până la acest punct, dar mai ales de acum încolo.

Numărul contractelor de lucrări de execuție a fost sporit, în ciuda faptului că I.N.P. se confruntă cu un buget subdimensionat și cu un număr redus de companii specializate în restaurare. Principala dificultate constă în faptul că legea achizițiilor publice nu face distincție între lucrările civile și cele de restaurare, deși diferența este semnificativă.

Parteneriatul Public – Privat (P.P.P.) este una dintre prioritățile I.N.P., fiind mai degrabă o combinație între P.P.P. și concesiune. În acest mod se oferă cea mai bună alternativă de a restaura, conserva, promova și valorifica patrimoniul construit, într-un orizont de timp rezonabil. Bugetul pentru restaurare intră în sarcina partenerului privat, cu certitudinea calității garantată de I.N.P., prin implicarea în fazele de proiectare, execuție, monitorizare și mentenanță. Cheltuielile aferente administrării sunt tot în sarcina partenerului privat. Comunitatea

locală este implicată, ca efect al funcționalizării, și se creează locuri de muncă, se plătesc taxe la bugetul de stat. Social, turistic, economic efectele sunt spectaculoase.

La nivelul patrimoniului imaterial, I.N.P. se implică în susținerea meșterilor, prin proiectele desfășurate, dar și prin propuneri legislative care să poată susține acest sector, fragil, dar foarte necesar. Pierderea tehnicilor tradiționale, a obiceiurilor, a meșteșugurilor este o amenințare pentru identitatea națională. Având în vedere că migrarea din rural în urban este un fenomen care contribuie la scăderea numărului viitorilor potențiali meșteri, la lipsa de interes pentru specializarea în diferite meserii sau meșteșuguri, se încearcă găsirea metodelor pentru a oferi celor care azi aleg să plece un orizont financiar atractiv, recunoaștere în societate și o piață de muncă constantă.

În anul 2025, Institutul Național al Patrimoniului va organiza o serie de expoziții și proiecte itinerante pentru a celebra evenimente importante din istoria culturală și religioasă a României. Printre temele principale se numără aniversările a 150 de ani de la nașterea reginei Maria, 70 de ani de la moartea lui George Enescu, 100 de ani de la nașterea sculptorului Ovidiu Maitec și 100 de ani de la înființarea Patriarhiei Române.

Proiectele vor fi promovate atât în marile orașe din România, cât și în capitale europene, cu scopul de a spori vizibilitatea patrimoniului cultural românesc pe plan internațional. Expozițiile vor include lucrări de artă, documente istorice și obiecte de patrimoniu, iar prin aceste evenimente I.N.P. va contribui la consolidarea identității culturale și spirituale a României, aducând în fața publicului global personalitățile și instituțiile care au marcat profund istoria națională. ■

DESPRE IATROISTORIE ȘI IATROISTORICI

(Urmare din p. 49)

Un pasionat cronicar al originilor și evoluției specifice teritoriului parcă îmbrățișat de arcul carpatic al Transilvaniei, locuit de români și de minorități naționale, al luptei ființei umane pentru păstrarea sau redobândirea sănătății pierdute, al oamenilor exemplari de pe acest adevărat front, a fost prof.dr. Florea Marin, de la a cărui naștere s-au împlinit 100 de ani, la 30 ianuarie 2025. Opera sa scrisă – o logică și amplă suită de volume – este realizată cu știință și talent, rezultat al unei vieți dedicate literaturii iatroistorice îmbogățite cu multă informație inedită.

Astfel medicina devine (tot mai mult) știință și (tot mai puțin) artă, metodologia de cunoaștere și analiză a fenomenelor ce-i sunt proprii fiindu-i din ambele părți însă utilă. În situația expusă, Istoria medicinei – care nu ar trebui să fie o înșiruire de medalioane biografice, „documente extinse de stare civilă și fapte curiculare“, ci o examinare obiectivă, uneori critică, a trecutului, a descoperirilor și progreselor biologiei celulare, fiziologiei, fiziopatologiei, mijloacelor de investigație și de tratament, astăzi fabuloase, a ansamblului de științe cognitive, eticii și deontologiei înnoite și adaptate, poate, foarte curând, și a inteligenței artificiale – este tot mai mult știință. Și așa cum relevam cu optimism, în perioada debarasată de conformismul ideologic de după evenimentele decembriste, medici recunoscuți ai câtorva specialități au produs monografii cu informație iatroistorică, binevenite. A existat inclusiv sprijinul Academiei Române, unde o comisie de Istoria medicinei (prezidată de însuși președintele înaltului forum, academicianul Ioan-Aurel Pop) a favorizat apariția, cu instrumentația conceptuală potrivită, a unor lucrări ample și de valoare. Exemple, de dată relativ recentă: *Istoria universală a medicinei și farmaciei* (2015) sau volumul *Personalități și contribuții românești în medicina internațională,* autori regretatul Radu Iftimovici și Dana Baran (2021). De altfel, prof.dr. Dana Baran este și autoarea mai multor scrieri cu precădere consacrate evoluției medicinei, specialității de pediatrie din Moldova și învățământului universitar medico-farmaceutic ieșean.

„Arta“ va fi rezervată și revelată de talentul de comunicator al iatroistoricului, precum și de ajutorul oferit de mediile digitale, din ce în ce mai variate și perfecționate. ■

Iată și partea a doua și ultima din amintirile generalului german, publicate cu titlul Soldat unter Soldaten **(Soldat între soldați; Europa Verlag, Konstanz – Zürich – Wien 1951). Așa cum anunțam în numărul trecut, vom continua cu alte mărturii ale protagoniștilor germani, dintr-o sumă de surse primare, memorii, jurnale și corespondență, privind episoade cunoscute și mai puțin cunoscute ale relației în epocă dintre cele două țări, precum și ale cooperării germano-române pe Frontul de Est.**

GENERALUL DIETRICH VON CHOLTITZ AMINTIRI DE PE FRONTUL DE EST

CLAUDIU MIHAIL FLORIAN

În capitolul 6 al lucrării, intitulat „Comandant de divizie și conducător de corp de armată în Rusia", generalul Dietrich von Choltitz prezintă situația premergătoare încercuirii de la Stalingrad, precum și evoluția, din punctul de vedere al marii unități pe care o comanda, a situației care avea să-și afle deznodământul în capitularea germană din februarie 1943. În scenele – unele de roman – descrise de autor, se disting atât personajul colectiv al soldaților, fie ei germani, români sau italieni, cât și imaginea izolată a comandantului – silit să facă față iminenței dezastrului.

● Diviziile românești de la Stalingrad erau slab înarmate și prost instruite ● Peste tot stare de spirit vecină cu panica ● Șoarecii rod cablurile tancurilor germane de producție cehă ● Propaganda sovietică anunță noi cedări teritoriale în Transilvania ● Românii rezistă cu vitejie asaltului sovietic ● O hemoragie pe care poporul german nu a mai putut-o opri

Unitățile sovietice făceau mult mai bine față condițiilor aspre de climă...

Stalingradul era încercuit; se întâmplase ceea ce a trebuit să se întâmple. Cu puternice unități de infanterie și blindate, rusul trecuse la atac la 21 noiembrie 1942, la nord-vest de Stalingrad, de peste Don și din capetele de pod deja existente pe Don, și străpunsese diviziile românești situate acolo, insuficient înarmate, însă mai cu seamă prost instruite. În desfășurarea ulterioară a acestei operații, rusul, cotind către sud-est, cuprinsese și închisese dinspre vest Armata 6, care lupta pentru Stalingrad, în vreme ce o altă forță de asalt țintea către sud, pentru a întrerupe într-o primă fază singura legătură feratăcare ducea la Stalingrad, de ambele părți, la Morozovskaia. Mai departe, ținta sa părea să fie tăierea prin spate a legăturii tuturor forțelor germane aflate încă adânc în Caucaz, printr-un atac asupra Rostovului și către est. În orice caz, voia să blocheze prin atacuri puternice forțele germane aflate la vest de încercuita Armată 6 și să împiedice intrarea acestora în acțiune pentru eliberarea Armatei 6. Luptele grele de respingere de pe Cir și încercarea eșuată de a despresura Armata 6 dinspre exterior au confirmat ceva mai târziu temeinicia conceptului rusesc. […]

Astfel am devenit și martor al răspunsului lui Hitler la propunerea lui Manstein, care prevăzuse spargerea încercuirii de către Armata 6 la Stalingrad pe direcția sud, unde general-colonelul Hoth, cu unități destul de mari de blindate, pornise la acțiune pentru despresurarea lor. Am fost martor și am înțeles indignarea comandantului suprem, când Hitler a refuzat singura propunere încă posibilă, de „salvare prin catastrofă".

Câteva zile mai târziu am fost trecut, împreună cu un ofițer de stat major, sub comanda Corpului 17 Armată, cu misiunea de a fi pregătit acolo pentru a prelua sarcini de conducere. Manstein se aștepta ca în cel mai scurt timp trupe sovietice din inelul de încercuire de la Stalingrad să fie libere pentru un nou salt înainte, către vest.

Cumplita iarnă rusească și furtunile ei de gheață afectau viața trupei și conducerea armatelor. Drumul meu m-a purtat pe la cartierele generale ale aliaților români și italieni; peste tot stăpânea aceeași stare de spirit vecină cu panica. Ținuta soldaților era de speriat, pe fiecare chip se citeau limpede frica și disperarea în care trăiau cu toții. Cea mai zguduitoare era priveliștea italienilor, pe care clima, în asprimea ei necruțătoare, îi paraliza complet. În spatele liniilor, unde curgea zvon după zvon, și la unitățile germane domneau nesiguranța și lipsa de încredere.

Statul major al comandamentului general al Corpului 17 Armată se afla abia de câteva zile pe frontul românesc, străpuns la nord de Morozovskaia, și, împreună cu trei divizii germane, foarte slăbite, și cu resturile recuperate de unități românești care șiroiau înapoi, lipsite de comandă, a constituit în mare grabă un nou front pe Cir, reușind astfel pentru început să încetinească avansarea rapidă a rușilor către sud și sud-vest.

Încercarea de a-l arunca înapoi pe rus prin contraatac, cu divizia germană – menționată mai sus – și cu o divizie română de blindate a eșuat din cauza lipsurilor tehnice și tactice ale diviziei. Divizia germană de blindate era echipată cu blindate cehești, dintre care mai bine de jumătate rămăseseră pe drum încă în timpul marșului pentru ocuparea poziției, din cauza unui „atac masiv" de șoareci, care roseseră cablurile interioare ale blindatelor. Divizia română de blindate, dotată cu tancuri germane, se afla, din punctul de vedere al instruirii, încă în scutece.

... decât cele germane

Generalul Hoth (în centru), ...

Conductorii români abia erau în stare să manevreze vehiculele, necunoscute lor. După ce generalul german, care nu putea fi făcut responsabil pentru aceste lipsuri, fusese destituit și trimis de Hitler în fața unei Curți Marțiale, comandamentul general mi-a subordonat mie aceste două divizii, cu misiunea de a împiedica o pătrundere rusească în punctele fierbinți ale frontului.

După o scurtă pauză, armata rusă a pornit cu elan înnoit împotriva frontului Corpului 17 Armată, a străpuns flancul stâng al acestuia, pentru a pătrunde – cotind curând către sud – pe direcția Morozovskaia, conform planului inițial. Concomitent, ceva mai la vest, rusul a spart pe un front larg diviziile italiene aflate până acum pe Don, mânându-le într-o goană bezmetică înaintea sa. Unitățile germane și române ale Corpului 17 Armată, care încă mai rezistau pe Cir, s-au trezit – atacate din trei părți – într-o situație extrem de periculoasă. Completa sugrumare a legăturii care încă mai exista către sud se prefigura amenințător de aproape. Statul Major al Corpului 17 Armată a fost împins către sud de coloanele avansate ale blindatelor rusești și a trebuit să se retragă în grabă.

Pe când tocmai mă aflam pe frontul diviziei mele românești, mi-a ajuns vestea că, prin acțiunea dușmanului, conducerea Corpului se pare că e anihilată. Cu prima ocazie, am chemat comandanții de divizie și le-am mărturisit că în acest moment de criză simt că e de datoria mea să preiau comanda Corpului, până ce voi fi reușit să-i conduc pe toți afară din inelul de încercuire. Între timp, situația noastră devenea din oră în oră mai periculoasă. Într-o curgere neîntreruptă, blindatele rusești avansau spre sud, în spatele diviziilor noastre, în direcția aeroportului Morozovskaia, care forma principala bază de aprovizionare pentru Stalingrad. Nici nu știam dacă se mai află în mâna noastră, dacă și frontul de la sud de pozițiile noastre de pe Cir a fost atacat și dacă în general mai rezista. Și în jurul nostru vuiau furtuni glaciale de zăpadă.

Înaintea plecării plănuite în marș către sud, am dat ordin diviziilor să treacă, din motive de disimulare, la atacuri scurte și mărginite. Între timp, îl rugasem pe comandantul român de divizie, un general-locotenent mai în vârstă, pregătit după metoda franceză, să preia comanda generală a operațiunilor, dat fiind că mi se părea extrem de important să-i ținem pe români prin toate mijloacele de partea noastră, pentru că mi-era foarte clar că reușita planului nostru depindea în bună măsură de bunăvoința și de subordonarea generalilor români. Dat fiind că pe de ală parte trebuia să țin seama și de o anumită sensibilitate a comandanților germani de divizie mai vechi în grad, subordonați mie, le-am spus camarazilor mei germani că în zilele următoare le voi remite personal toate ordinele. Timp de trei zile, acordul la care s-a ajuns a fost respectat fără tăgadă. Nu dispuneam de niciun fel de stat major și doar de câteva mijloace de comandă, puține la număr, pe care mi le asigurasem de la divizia mea blindată.

În a doua zi de Crăciun, un ofițer român de stat major s-a prezentat la mine, pentru a-mi comunica din însărcinarea generalului său că diviziile românești vor porni singure, încă în aceeași noapte, către sud, dat fiind că primiseră ordin să se întoarcă în România.

Propaganda rusească lucrase excepțional. În timpul zilei, avioane rusești aruncaseră deasupra liniilor românești foi volante în care scria că Guvernul

german cedase o nouă bucată de teritoriu românesc Ungariei, România, ca urmare, declarând Ungariei război și având nevoie de diviziile ei pentru apărarea propriei țări. Aceasta era o chestiune la care românii erau extrem de sensibili și din cauza căreia nutreau o permanentă suspiciune față de Guvernul german.

Orele care au urmat au fost încărcate de o încordare dramatică, pentru că desprinderea fie și a unui singur regiment ar fi avut fără îndoială drept urmare prăbușirea întregului Corp. Mi-a venit în ajutor întâmplarea. Un comandant român de regiment, rănit, încercase să răzbată singur către sud, cu mașina lui, și un post german al unei coloane de aprovizionare aflate în teritoriul din adâncime trăsese din greșeală asupra lui. Ceea ce-l determinase pe șofer să facă imediat cale întoarsă. Colonelul ceru să fie primit la mine, pentru a-mi aduce știrea încercuirii și din sud. Știam că anunțul nu poate fi adevărat, respectiv că singura cale către sud, care încă îmi oferea o șansă precară de a strecura afară Corpul de Armată, nu putea fi încă ocupată de forțe rusești foarte puternice, dat fiind că în urmă cu un ceas un tânăr ofițer energic îmi transportase trei camioane cu combustibil dinspre sud, de la Morozovskaia. L-am lăsat însă pe ofițerul român să-și păstreze părerea și, dimpotrivă, l-am rugat să transmită urgent și generalului său comunicarea făcută mie, pentru că între timp aș fi obținut și din partea cealaltă confirmarea totalei noastre încercuiri. Am lăsat să treacă circa 20 de minute, pentru

... generalul Hollidt...

a lăsa bănuita solie a lui Iov să-și facă efectul cum trebuie, și m-am deplasat la generalul român, pentru a-l conjura în cuvinte mișcătoare, în numele comunității noastre de luptă, să se gândească la țelul nostru comun, să nu-și piardă nervii și să mai rabde câteva zile, până când prin luptă ne vom fi croit drum afară din încercuire. El ezită preț de o clipă, pe urmă îmi dădu mâna și făgădui să revoce ordinul de pornire în marș, luptând mai departe alături de noi până ce vom fi salvat toate cele șase divizii din încercuire. Încă în aceeași noapte se deplasă la cele trei divizii ale sale, pentru a revoca personal primul ordin. Pentru discuție îmi pusesem cel mai înalt ordin românesc, pe care îl primisem cu puțin timp înainte pentru conducerea unităților românești, ceea ce a contribuit fără greș la efectul psihologic.

Eu însumi am pornit cu inima ușurată către propriile divizii, pentru a discuta cu fiecare comandant de divizie în parte planul pentru ziua următoare. Totul trebuia regrupat din nou, puținele blindate încă intacte de care dispuneam trebuia retrase de pe latura de vest a inelului de încercuire și dirijate către sud.

În dimineața următoare rușii au atacat cu forțe puternice, foarte nimerit din punct de vedere psihologic, în sectorul românilor, care s-au ținut viteji și neînfricați, respingând atacul rusesc cu prețul unor pierderi grele, astfel că în chiar ziua următoare, luând cu noi răniții, am putut răzbate din inel cu „vaporul nostru blindat" – în această formațiune purtam războiul nostru către toate direcțiile – dimpreună cu toate diviziile noastre.

După forțarea și ieșirea noastră din încercuire, am fost preluați într-o nouă linie subțire, încropită între timp de comandamentul nostru general, care se grăbise să ajungă la Morozovskaia, și am putut astfel ajuta la consolidarea frontului.

Între timp generalul comandant al armatei române care acționa la sud-vest de Stalingrad a fost destituit și înlocuit cu generalul Hollidt, aflat la comanda Corpului 17 Armată, astfel că în această situație extrem de încordată comandamentul general nu mai avea într-adevăr conducător. După prezentarea mea la raport, în urma ieșirii din încercuire, mi s-a încredințat comanda acestui corp.

În urmă cu exact o jumătate de an mă aflasem în calitate de comandant de regiment înaintea Sevastopolului. Pe urmă comandasem pentru scurtă vreme o divizie de infanterie. Între timp mă străduisem să deprind

... și generalul von Manstein

conducerea blindatelor. Acum mi se trecea în răspundere un corp de armată cu divizii care nu mai erau intacte, și în fața noastră se găsea un adversar care, în urma succeselor de la Stalingrad, se simțea sigur și superior.

Comandanții ruși învățaseră mult și preluaseră cu totul inițiativa marilor operațiuni. Erorile iresponsabile și de neînțeles comise de Hitler în materie de planificare, care nu mai ținea cont cu niciun chip de efectivele reale și forța trupelor noastre, mai cu seamă însă aprecierea cu totul eronată a puterii de luptă a armatelor aliate purtau deja în sine germenii cumpliți ai pierzaniei.

Fie-mi permis în acest loc să spun un cuvânt despre aliații noștri. Cu toții – români, italieni și unguri – nu erau, în ansamblul lor, pregătiți să facă față durității luptei cu rușii, precum și specificului climateric al spațiului rusesc. Cu excepția câtorva divizii române și italiene, puține la număr, care activaseră încă de la începutul campaniei rusești și adunaseră experiență de luptă, cea mai mare parte a armatelor aliate era compusă din unități neexperimentate în luptă.

Ungurii nu fuseseră inițial deloc prevăzuți și încadrați pentru angajare pe front, ci numai pentru paza liniilor de aprovizionare împotriva partizanilor. Când în vara lui 1942 a început atacul asupra Stalingradului și asupra Caucazului, conducerea germană își punea întrebarea cu ce forțe va fi ocrotit flancul din ce în ce mai lung al armatelor germane de asalt de-a lungul Donului. Dat fiind că pentru aceasta forțele germane nu erau nici pe departe suficiente, a apărut necesitatea de a se apela la aliați. Nutream speranța că adversarul, solicitat din plin în luptele pentru Stalingrad și Caucaz, nu dispunea de forțe demne de luat în seamă pentru a amenința serios în adâncime flancul nostru stâng.

Unitățile ungurești – mai ales în ceea ce privește echipamentul antitanc – erau echipate cu totul insuficient. Din punct de vedere tactic, corpul ofițeresc nu era prost școlit, mai ales în sferele superioare ale conducerii (moștenire a vechii școli chezaro-crăiești de la Hötzendorff), pe soldați în schimb nu te puteai bizui, după cum a reieșit și la sfârșitul războiului, în luptele din Ungaria.

Italienii dispuneau, ce-i drept, de material de luptă modern, moralul lor de luptă nu era însă pregătit să facă față unor solicitări mai grele. Temperamentul sudic putea oscila în cel mai scurt timp de la cel mai înalt elan de atac către panică totală și pierderea capului. Concepția tactică a italienilor semăna întrucâtva cu cea a armatelor noastre pe la începutul secolului. Pierderi neînchipuit de mari și sângeroase au la origine aglomerările sufocante de oameni pe câmpul de luptă, care nouă ni se păreau de-a dreptul medievale. Mândria înnăscută a italienilor făcea însă imposibil conducerii germane să influențeze într-o măsură suficientă conducerea și instruirea prietenilor din Axă.

Românii puseseră în mare grabă pe picioare, în vara lui 1942, la insistențele lui Hitler, un mare număr de divizii, care fuseseră echipate cu material german – mai cu seamă puști-mitralieră și tunuri antitanc. Abia instruite, aceste divizii proaspăt dospite, împovărate de toate lipsurile inerente tinerelor formațiuni, au ajuns către sfârșitul verii pe Don. Conducerea română – de școlire franțuzească – era schematică, înceată și greoaie. Aparatul de conducere al eșaloanelor superioare, o parte dintre acestea fiind la rândul lor proaspăt constituite, încă nu era rodat.

(Continuare în p. 69)

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **Florin Müller – STATUL NAȚIONAL-LEGIONAR (SEPTEMBRIE 1940 – IANUARIE 1941)**

Editura Corint, București, 2025, 493 pp.

● **LEBĂDA NEAGRĂ DE PE BALATON: VIKTOR ORBÁN ȘI O OBSESIE ASUMATĂ. EDIȚIA A II-A, REVIZUITĂ ȘI ADĂUGITĂ** (Coordonator **Romeo Couți**)

Editura Creator, Brașov, 2024, 444 pp.

● **Pr. Ion Alexandru Mizgan – RĂZBOIUL SFÂNT. GENEZA CRUCIADELOR. ISLAMUL ȘI JIHADUL** (Apare cu binecuvântarea ÎPS Dr. **Laurențiu Streza**, Arhiepiscopul Sibiului și Mitropolitul Ardealului)

Editura Andreiana, Sibiu, 2024, 188 pp.

● **Ioan Marian Țiplic – PUTERE ȘI RELIGIE ÎN TRANSILVANIA**

Editura Mega, Cluj-Napoca, 2024, 422 pp.

● **Victor Taki – RUSIA ȘI ȚĂRILE ROMÂNE: IMPERIU, ELITE ȘI REFORME ÎNTRE 1812 ȘI 1834** (Traducere din limba engleză de **Sorin Cristescu**. Prefață de **Cosmin Popa**)

Editura Corint, București, 2024, 633 pp.

● **Eduard Andrei, Laurențiu Vlad – DOUĂ ISTORII ALE PARTICIPĂRII ROMÂNIEI LA EXPOZIȚIA UNIVERSALĂ DE LA NEW YORK (1939 – 1940)**

Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2024, 281 pp.

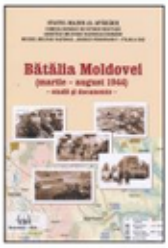

● **BĂTĂLIA MOLDOVEI (MARTIE – AUGUST 1944) – STUDII ȘI DOCUMENTE –** (Coordonator: **Petre Otu**)

Editura Centrul tehnic-editorial al armatei, București, 2024, 368 pp.

● **Stojka Lasku – PAVARËSIA E SHQIPËRISË NË PERCEPTIMIN E OPINIONIT PUBLIK RUMUN (1912 – 1914): PËRKTHIM NGA IRINA NANUSHI DHE GRESA NANUSHI**

Botimet Dudaj, Tiranë, 2023, 370 pp.

● **Jeffrey D. Sachs – EPOCILE GLOBALIZĂRII: GEOGRAFIE, TEHNOLOGIE ȘI INSTITUȚII** (Traducere din limba engleză de **Anca-Ana-Maria Moise**)

Editura Corint, București, 2025, 380 pp.

● **John Sanderson, Myles Sanderson – SERVICIUL SECRET BRITANIC ÎN RĂZBOIUL RECE: AMINTIRILE UNUI SPION** (Traducere din limba engleză de **Alin Ionescu**. Prefață de **Mihai-Răzvan Ungureanu**)

Editura Corint, București, 2024, 636 pp.

● **DANUBIUS, XXXVI**

Editura Muzeului de Istorie Galați, Galați, 2018, 426 pp.

● **CAIETE SILVANE** (Revistă de cultură, sub egida Uniunii Scriitorilor din România)

Anul XX, Nr. 11 (238), noiembrie 2024, 52 pp.

O ISTORIE PE LUNĂ

CONTROVERSA PENTRU PATENTUL ASPIRINEI

6 martie 1899: La Oficiul Imperial de Mărci din Berlin un nou medicament minune împotriva febrei și durerilor era înregistrat în mod oficial: acidul acetilsalicilic, foarte cunoscuta astăzi aspirină.

Utilizarea cu scopuri medicale a pudrei din scoarță de salcie are o istorie îndelungată. Părintele medicinei, Hipocrate, o recomanda pentru ușurarea durerilor și reducerea febrei și nu a fost deloc singurul care îi cunoștea puterile, după cum o demonstrează numeroase texte antice din Egipt sau Mesopotamia.

În primele decenii ale veacului al XIX-lea, farmaciști și chimiști din toată Europa au încercat să găsească formula perfectă pentru extragerea acidului salicilic (denumit după numele latin al salciei, *salix*). Însă eforturile păreau a nu duce nicăieri. Noua substanță producea prea multe efecte secundare – în special probleme digestive. O mână de cercetători de la compania germană Bayer nu s-a dat bătută și a găsit soluția: după intervenția asupra unor grupuri speciale de atomi ce compuneau acidul salicilic, s-a ajuns la reducerea substanțială a efectelor negative.

Arthur Eichengrün (în dreapta, în plan apropiat) și Felix Hoffmann (în stânga, plan depărtat) în laborator

În ceea ce a privit numele comercial al noului compus, pare că el a venit ca de la sine: „a“ de la acetil, „spir“ de la planta *Spiraea ulmaria* (crețușca sau barba caprei, un extract din rădăcina acesteia permițându-i efectiv sinteza) și sufixul clasic în chimia industrială „in“.

În schimb, adevăratul părinte al aspirinei rămâne și astăzi o adevărată enigmă. Până în urmă cu puțin peste două decenii chestiunea părea foarte clară: chimistul german Felix Hoffmann (1868 – 1946) era cel care a inventat-o. După propriile declarații, pe când era angajat la Compania Bayer, Hoffmann ar fi lucrat asiduu pentru găsirea unui remediu pentru durerile groaznice pe care le suporta tatăl său, chinuit, de ani buni, de reumatism.

O variantă care a fost negată cu vehemență de un coleg, Arthur Eichengrün (1867 – 1949), care, pe patul de moarte, a mărturisit într-un articol publicat într-o revistă de specialitate că Hoffmann a jucat doar un rol minor, sinteza inițială a medicamentului fiind pusă în aplicare după procedeul pe care el l-ar fi inventat. Din păcate, originea evreiască și vremurile tulburi au contribuit decisiv la ignorarea acelei declarații. Vocea lui Eichengrün a rămas îngropată până în 1999, când un cercetător de la o universitate din Glasgow, Walter Sneader, a reexaminat cazul. După ce a cercetat arhive private, în special scrisori și documente păstrate în familia Eichengrün, a ajuns la o concluzie fermă: trebuie să i se dea credit lui Eichengrün, în detrimentul lui Hoffmann. Dar Compania Bayer a rămas la fel de fermă pe poziții: Hoffmann a inventat aspirina.

Și astfel, controversa continuă...

T.S.-S.

Pagină din jurnalul lui Hoffmann din ziua când s-a produs prima aspirină

FRAȚII LAZARU DIN IOANNINA LA BUCUREȘTI (1776 – 1789)

DANIELA LUPU

Printre tipografii care au lucrat la București în secolul al XVIII-lea s-au numărat și frații Nicolae și Ioan Lazaru. Dar spre deosebire de ceilalți, ei nu au fost doar tipografi, ci și proprietari de tipografie. Originari din Ioannina, capitala culturală a Epirului (la acea vreme provincie a Imperiului Otoman), frații Lazaru au venit la București pentru a deschide o „afacere" în domenii lipsite atunci de concurență în Țara Românească: fabricarea de hârtie și publicarea de manuale și cărți de știință în limba greacă. Aceasta în condițiile în care la acea dată funcționau în țară doar tipografiile Mitropoliei și Episcopiei Râmnicului, dedicate tipăririi cărților bisericești în limba română. Începutul a fost promițător: frații Lazaru au înființat în 1776 o manufactură de hârtie, iar în 1783 o tipografie grecească.

ΤΟ ΜΕΓΑ.
ΑΛΦΑΒΗΤΑΡΙΟΝ
Ἐν ᾧ περιέχονται τὰ Εἰκοσιτέσσαρα Γράμματα εἰκόσι γεγραμμένα.
ΚΥΡΙΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ.
ΝΙΚΟΛΑΟΥ.
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΚΑΡΑΤΖΑ
ΒΟΕΒΟΔΑ.
ΚΥΡΙΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ
Ἐν τῇ Νέᾳ Τυπογραφείᾳ τοῦ Βουκουρεστίου.
Παρὰ Νικολάῳ καὶ Γιωάννῃ Λαζάρου.
Ἔτει 1783.

Pagină din Abecedarul mare...

Spiritul întreprinzător al lui Nicolae Lazaru a atras atenția lui Nicolae Iorga, care îl caracterizează, în treacăt: „un om foarte harnic și șiret" (în *Istoria românilor în chipuri și icoane*). „Capul" afacerii, Nicolae sau Nicola, cum mai este numit el în documente, a știut să câștige bunăvoința domnitorilor fanarioți, care i-au acordat protecție și sprijin. Totuși, nici munca îndârjită, nici negustoria cu hârtie și cărți nu i-au adus profiturile așteptate, toate activitățile sale încetând după 1789.

Nicolae Lazaru a venit prima oară la București în 1769 ca să lucreze la Tipografia grecească înființată în 1767 de domnitorul Alexandru Scarlat Ghica (1766 – 1768) și coordonată de patriarhul Efrem al Ierusalimului (1766 – 1771). Colaborator al acestei tipografii era și cărturarul Gheorghe Constantin (Georgios Konstantinou), care a contribuit ca *diortosithor* (corector) la

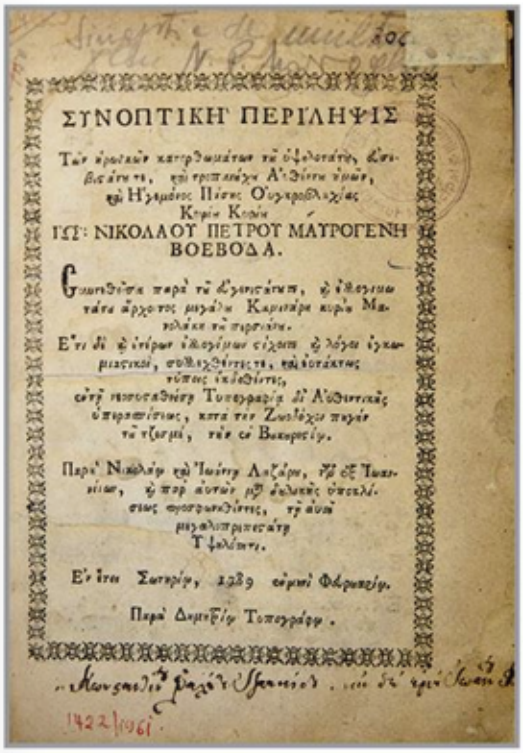
ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΕΡΙΛΗΨΙΣ

ΙΩ: ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΠΕΤΡΟΥ ΜΑΥΡΟΓΕΝΗ
ΒΟΕΒΟΔΑ.

... *și din* Faptele vitejești

apariția *Slujbei* sfinților ocrotitori ai Mănăstirii Sf. Maria Sumela din Trapezunt, tipărită de Nicolae Lazaru în 1769. Gheorghe Constantin era și el din Ioannina și avea strânse legături cu tipografiile grecești din Veneția. El a fost cel care a adus la București în 1767 utilajul tipografic cumpărat de domn pentru tipografia grecească. Tot el se poate să fi recomandat angajarea lui Nicolae Lazaru ca tipograf. Este posibil ca Nicolae să se fi format într-una dintre tipografiile grecești de la Veneția, ai căror proprietari erau originari din Ioannina: Nicolae Glykis (1619 – 1693), Nicolae Saros (1681 – 1778) sau frații Theodosiou (1755 – 1824). Tipografia grecească de la București s-a închis după 1769. Gheorghe Constantin s-a reîntors la Veneția, lucrând la Tipografia fraților Theodosiou și la Tipografia Bartoli. Însă despre Nicolae Lazaru nu mai avem, timp de șapte ani, nicio știre.

După războiul ruso-otoman desfășurat în anii 1768 – 1774, încheiat prin Pacea de la Kuciuk-Kainargi (1774), și numirea ca domn a lui Alexandru Ipsilanti (1774 – 1782), a urmat o perioadă de liniște și prosperitate în Țara Românească. În 1776, Nicolae a revenit la București împreună cu fratele său, Ioan (Iane), cerând încuviințare să deschidă o manufactură de hârtie (*hartughie*). Inițiativa a fost foarte apreciată de Alexandru Ipsilanti, care le-a acordat privilegiu de funcționare prin hrisovul emis în august 1776: „Fiindcă cu multă cheltuială și osteneală s-au adus acest meșteșug cu facerea hârtiei în această țeară de Nicolae și Iane Lazari, să nu aibă volnicie [voie] altul a mai face hartugii, fără numai aceștia, care s-au aretat cu atâta protemie [bunăvoință] și râvnă [sârguință] spre podoaba politiei [orașului] și țerei".

Manufactura avea două puncte de lucru, unul pe moșia Fundeni, lângă București, altul pe moșia Batiștea (județul Prahova). Pentru vânzarea hârtiei, domnul le-a permis să țină o prăvălie în București, scutită de toate dările pe timp de un an. În schimb, frații Lazaru trebuia să plătească impozit pentru fiecare dintre cei 40 de lucrători și să predea anual la Cămara Domnească câte 20 topuri de hârtie.

Proprietari ai unei fabrici de hârtie, frații Lazaru aveau acum un alt vis: înființarea unei tipografii grecești după modelul celor venețiene. Sperau să obțină comenzi pentru tipărirea de manuale și scrieri științifice, care în mod obișnuit se aduceau din străinătate. Noul domn, Nicolae Caragea (1782 – 1783), a aprobat înființarea tipografiei și la 1 martie 1783 a ieșit de sub tipar prima carte, un *Abecedar* mare. După utilarea tipografiei și publicarea manualului, proprietarii au rămas fără fonduri și au cerut sprijinul domnului. La 5 mai 1783 Nicolae Caragea a poruncit boierilor epitropi să-i dea lui Nicolae Lazaru din „Cutia" (fondul) școlilor 250 taleri, pentru a putea „scoate și alte trebuincioase cărți și pentru că tipografia are trebuință de cheltuială". În schimb, epitropii urma să primească un număr neprecizat de *Abecedare*.

Anul următor, frații Lazaru au tipărit o lucrare de popularizare a științei intitulată *Însemnări fizice*, scrisă de ierodiaconul Iosif Moesiodax (1725 – 1800), profesor la Academia Domnească. Cartea a fost dedicată noului domn, Mihai Suțu (1783 – 1786), dar, spre deosebire de Caragea, acesta nu le-a mai oferit fonduri pentru continuarea activității. Marile datorii acumulate de Nicolae Lazaru (în jur de 1.000 de taleri) și procesele intentate de creditori au dus la încetarea activității după 1784.

Numirea ca domn a lui Nicolae Mavrogheni

Domnul Nicolae Mavrogheni

(1786 – 1790) a fost de bun augur pentru frații Lazaru. Mavrogheni, care era un om de acțiune, bun organizator și cu reale calități de conducător militar, dar nu un învățat, se dorea un protector al artei și literelor. Își dorea să fie înconjurat de cărturari, care să-i dedice cărți sau să scrie despre faptele sale.

În 1789, în plină desfășurare a războiului ruso-austro-otoman (1787 – 1792), domnul i-a ajutat pe frații Lazaru să-și redeschidă tipografia. Le-a oferit spațiu la ctitoria sa, Mănăstirea cu hramul „Izvorul Tămăduirii", construită la marginea Bucureștiului, la nord de capul Podului Mogoșoaiei (în prezent, Biserica Mavrogheni). În anii 1786 – 1787, Nicolae Mavrogheni a mai ridicat aici un foișor domnesc și un bazin de acumulare a apelor. Bazinul alimenta două cișmele, una la parterul foișorului, alta în curtea bisericii. În documente, atât mănăstirea, cât și cișmeaua apar sub numele de „Izvorul Tămăduirii".

Spre deosebire de anii 1783 – 1784, când au tipărit singuri cărțile, acum frații Lazaru și-au luat și un ajutor, pe tipograful Dimitrie Petrovici. Prima tipăritură ieșită în februarie 1789 din tipografia „de la Izvorul Tămăduirii, de la Cișmea" a fost *Faptele viteștești ale lui Mavrogheni*. Imprimarea cărticelei (59 de pagini) a fost comandată pentru a glorifica succesele militare ale lui Nicolae Mavrogheni din 1788, când oastea sa, împreună cu armata otomană, au învins în mai multe rânduri trupele austriece. Volumul cuprinde prefața fraților Lazaru dedicată domnului, poemul marelui căminar Manolache Persiano și o serie de versuri și cuvântări de laudă scrise de înalți dregători și fețe bisericești, precum și de profesori și elevi ai Academiei Domnești. Autorii elogiază calitățile militare ale lui Mavrogheni, comparându-l cu marii eroi ai Antichității.

Descrierea Valahiei, următoarea carte apărută în iunie 1789, este o traducere din franceză în neogreacă. după cartea *Mémoires historiques et géographiques sur la Valachie*, publicată în 1778 la Frankfurt – Leipzig, scrisă de generalul Friedrich Wilhelm Bauer (1731 – 1783). Ofițer, inginer și cartograf de origine germană, Bauer a cunoscut îndeaproape Țările Române în timpul războiului ruso-otoman din anii 1768 – 1774, la care a participat direct ca general al armatei ruse. În această perioadă el a cartografiat teritoriul celor două Principate și a făcut o amplă documentare asupra stării lor. Din lipsă de fonduri, Bauer a reușit să publice doar *Memoriile istorico-geografice despre Țara Românească în 1778*, fără

Intrarea prințului de Saxa Coburg în București, la 1789

hartă, și harta Moldovei (la Amsterdam, în 1781), fără cartea referitoare la aceasta.

În afara informațiilor deosebit de utile despre organizarea teritorial-administrativă, finanțele și resursele economice ale Valahiei (furnizate de ispravnicii județelor și de banul Mihai Cantacuzino), *Memoriile* generalului Bauer cuprind și critici riguros argumentate la adresa domnilor fanarioți și regimului otoman. Până la realizarea unei analize comparative a textului francez cu cel al traducerii grecești, nu putem stabili dacă traducătorul a respectat fidel originalul sau a eliminat pasajele critice. Cartea este închinată de Nicolae Lazaru (căruia unii autori îi atribuie și traducerea, nu numai tipărirea textului) lui Nicolae Mavrogheni, care trebuie să fi aprobat imprimarea ei. Dacă *Descrierea Valahiei* a reprodus sau nu în întregime conținutul ediției franceze, rămâne un subiect deschis cercetării.

Oastea lui Mavrogheni și armata otomană au fost înfrânte la Focșani (31 iulie) și la Mărtinești, lângă Râmnicu Sărat (22 septembrie). Domnul a părăsit Bucureștiul în octombrie 1789 și s-a retras la sud de Dunăre. După mai multe atacuri nereușite asupra trupelor austriece în primăvara și vara anului 1790, sultanul l-a detronat pe Nicolae Mavrogheni și a dispus executarea lui la 30 septembrie 1790, pe teritoriul Bulgariei de astăzi.

Intrarea trupelor austriece în București la 29 octombrie 1789, în frunte cu prințul de Saxa-Coburg, a fost întâmpinată de mitropolit și boieri lângă Mănăstirea lui Mavrogheni. Până la sfârșitul războiului (încheiat prin Pacea de la Șistov cu Austria, în 1791, și Pacea de la Iași cu Rusia, în 1792), activitatea tipografiei fraților Lazaru și a celorlalte tipografii din țară a încetat. După 1789 nu mai avem nicio știre despre acești tipografi și editori.

Tipografia fraților Nicolae și Ioan Lazaru, deși a funcționat doar trei ani (1783 – 1784; 1789) și a imprimat doar patru cărți, reprezintă un moment important în istoria tiparului românesc. Ea a fost prima tipografie particulară din Țara Românească deținută de laici în epoca domniilor fanariote, în care s-au publicat doar cărți laice, imprimate de tipografi mireni. ■

GENERALUL DIETRICH VON CHOLTITZ AMINTIRI DE PE FRONTUL DE EST

(Urmare din p. 63)

Dincolo de aceasta, eșaloanele superioare românești duceau o viață proprie, îndestulată, și nu aveau contact personal cu ofițerii și soldații lor de pe front. Astfel se și explică de ce, în cursul catastrofei din jurul Stalingradului, eșaloanele de comandă de corp de armată și de armată românești au eșuat cu totul și au dispărut foarte curând din spațiul de luptă. În schimb, ofițerul de trupă și soldatul român nu erau răi și pe deasupra fără pretenții. Sub o conducere și o instruire mai bună ar fi putut corespunde pe deplin condițiilor de luptă rusești. Unități izolate, printre ele și un număr mai mare de subunități de artilerie, au avut chiar realizări excepționale și au luptat împreună cu soldații noștri într-o fidelă frățietate de arme. În ansamblu însă, a fost nedrept să vrem să-i facem pe aliații noștri răspunzători de catastrofa de la Stalingrad. Ei au luptat atât cât le permiteau de bine specificul și nivelul lor militar. Greșeala conducerii germane a fost că nu a ținut seama îndeajuns, în planificările ei, de lipsurile aliaților în ce privește conducerea, instruirea și dotarea lor materială.

Executarea ordinului de către comandantul suprem, feldmareșalul von Manstein, și de comandantul armatei, feldmareșalul Paulus, până la dizolvarea și nimicirea unei întregi armate, a condus la o hemoragie de forțe pe care poporul german n-a mai putut-o acoperi. Toți cei care încă mai erau dispuși să privească situația critic au priceput cu limpezime înspăimântătoare că atât concepția militară, cât și cea politică erau greșite din temelii și că maniera dictatorială a conducerii supreme atrăgea fără îndoială după sine prăbușirea, chiar și în domeniul strict tehnico-militar. Până și cele mai mici eșaloane, ba chiar și soldatul de rând, realizau încetul cu încetul că războiul nu mai putea fi continuat în modul acesta. ■

PLANUL UNUI ASASINAT DEJUCAT

ANA DARIE

● Cel mai tânăr pontif din ultima sută de ani ● O alegere ciudată, candidatul cu cele mai mici șanse de câștig ● Iubea eleganța, muzica, petrecerile și luxul ● Hanno, cel mai iubit elefant de la Curte ● Mulți dușmani, puțini aliați și din ce în ce mai puține resurse financiare! ● Cardinali tineri, victime sigure... ● Un proces la fel de ciudat ca și probele prezentate, ulterior dispărute

Venirea pe lume, la 11 decembrie 1475, a unui al doilea fiu, botezat Giovanni, avea să aducă o nouă bucurie în sânul importantei familii a lui Lorenzo de Medici. Încă din copilărie, drumul i-a fost clar trasat: cariera ecleziastică îi era predestinată. Tânărul nu avea dreptul să se opună. Chiar dacă părea mai atras de lux, de petreceri și de viața laică, trebuia să renunțe la toate și să-și dedice viața Bisericii.

Un factor care i-a grăbit cariera a fost dispariția tragică a fratelui mai mare. Piero (cunoscut ca Piero cel Nefericit, 1472 – 1503) a murit înecat în apele râului Garigliano, pe când se retrăgea din cea mai importantă bătălie a războiului ce pusese față în față Spania și Franța, aliată cu marchizatul de Saluzzo (29 decembrie 1503). Cum părintele își pierduse viața cu aproape un deceniu în urmă (8 aprilie 1492), Giovanni s-a trezit capul familiei.

După câțiva ani petrecuți ca legat papal în Bologna și Romagna, o altă moarte – cea a Papei Iulius al II-lea (survenită la 21 februarie 1513) – avea să îl propulseze pe lista candidaților la scaunul Sfântului Petru. Adversarul – Raffaele Riario (1461 – 1521) –, susținut de tabăra celor cu state vechi, primul adolescent care a fost educat chiar în sânul Colegiului Cardinalilor, de altfel, și un personaj șarmant, pasionat de artă (chiar el l-a invitat pe Michelangelo la Roma), părea a deține toate șansele câștigului.

Fresca realizată de Rafael, în 1513 – 1514, în Palatul Apostolic de la Vatican, înfățișează întâlnirea dintre Papa Leon I și conducătorul hunilor Attila, din 452. Rafael a pictat de fapt chipul lui Leon al X-lea. Primul cardinal din spatele Papei este Alfonso Petrucci

Dar socoteala nu a ieșit așa cum și-au imaginat-o mulți. La 9 martie 1513 conclavul avea să îl aleagă pe tânărul Giovanni, uns Papă sub numele de Leon al X-lea. Multe dintre gurile rele ale vremii au considerat că scrutinul a fost rezultatul unei... tactici eronate: cardinalii, care nu se hotărâseră încă cum să voteze, au decis în final să îl susțină pe cel despre care credeau că

avea cele mai puține șanse. Și, cum astfel au făcut toți, s-a ajuns la alegerea unui nou, dar neașteptat Papă.

Un Papă care a rămas în istorie și printr-o acțiune de o duritate extremă, chiar și pentru acele tensionate vremuri ale Renașterii.

Dar pentru a putea ajunge la povestea care, cu adevărat, l-a transformat într-un cap al Bisericii de temut, să încercăm să îl înțelegem pe omul care ajunsese să ocupe, aproape nesperat, Înaltul Scaun Papal. O figură, de altfel, destul de enigmatică și complexă, după cum o putem percepe din descrierile contemporanilor.

Piero cel Nefericit

Nici în anii tinereții, Giovanni nu fusese binecuvântat cu o siluetă zvelță sau cu un chip frumos. Iar trecerea vremii nu l-a ajutat deloc... Din portretele vremii ne privește un bărbat corpolent, aproape obez, un corp imens ce părea că de-abia se ținea pe fragile și subțiri picioruşe. Fața, cu trăsături efeminate, mai mereu apărea strălucitoare, emanând din toți porii transpirație. O transpirație atât de abundentă, încât era nevoit, mai ales din cauza stilului vestimentar caracteristic funcției, să aibă prosoape mereu la îndemână pentru a-și șterge fața sau mâinile. Mulți dintre cei care îi erau în preajmă cam strâmbau din nas...

Dar numai până când Papa Leon deschidea gura. Dacă soarta nu îl hărăzise cu frumusețe, îi dăduse destulă eleganță în discurs, inteligență și vioiciune în spirit. Avea o voce plăcută, o privire ageră, un cuvânt adecvat, mereu cu o glumă la îndemână. Nici bancurile, deseori deplasate, ale bufonilor Curții nu îl supărau: rămânea mereu plăcut surprins de francheţea lor. Dar nici când îi erau criticate atracția pentru opulență și gusturile sexuale mai puțin naturale, Leon nu s-a arătat revoltat. Din contra, după cum a fost cazul prozatorului și poetului contemporan Pietro Aretino (1492 – 1556), când acesta i-a satirizat caracterul sau dragostea pentru un animal de companie mai aparte, l-a răsplătit, admirându-i talentul scriitoricesc (Papa fiind și un cititor pasionat!).

Deși era o fire destul de temperată, adora să fie amfitrionul unor banchete și distracții (majoritatea extrem de costisitoare). Încă din copilărie, fusese fermecat de muzică, după cum avea să remarce unul dintre cei mai cunoscuți biografi ai instituției papalității, diplomatul și istoricul Ludwig Pastor: „avea o ureche fină și o voce melodioasă". Mai târziu, a atras în juru-i muzicieni de marcă, pe care îi aducea chiar și de peste hotare, din Franța, Germania sau Spania, și îi remunera foarte bine.

Printre marile sale pasiuni s-a numărat și vânătoarea. Îi plăcea să se laude cu animalele sălbatice răpuse. Și-a schimbat radical opinia când a primit, la încoronarea ca Papă, de la regele portughez Manuel I, supranumit Norocosul (1495 – 1521), un neașteptat dar: un elefant, pe nume Hanno. Pachidermul a fost adus la Roma, în 1514, de ambasadorul Tristão da Cunha, iar Papa l-a îndrăgit atât de mult, încât aproape că nu a mai putut să se despartă de el. I-a găsit adăpost la Vatican și l-a îngrijit cu mare atenție. A fost distrus când Hanno a murit, după câteva zile de chin provocat de un atac de angină și constipație. Cineva îi recomandase ingerarea unui amestec de laxative cu... pudră de aur, dar soluția s-a dovedit fatală! Papa a decis îngroparea prietenului în curtea Vaticanului și a compus, personal, un epitaf care să îi rămână pe mormânt animalului.

Papa Leon venise în fruntea Bisericii pe un fundal complicat, în plină perioadă de conflicte cu vecinii. Se gândea să inițieze o nouă cruciadă împotriva necredincioșilor otomani. În plus, fire artistică, se implicase și în proiecte opulente, precum terminarea construcției Catedralei Sf. Petru (proiect inițiat de predecesorul, Papa Iulius al II-lea, 1503 – 1513, care a pus prima piatră, la 18 aprilie 1506).

Dar, în același timp, dacă

urmărim cronicile vremii, Leon al X-lea apărea și ca un personaj capricios, vanitos și chiar crud. O demonstrează din plin un controversat episod, petrecut la doar câțiva ani de la urcarea sa în Sfântul Scaun: așa-numitul Complot al Cardinalilor.

Pietro Aretino, portret de Tițian

Povestea pare simplă, la o primă lectură. La 15 aprilie 1517 ieșea la iveală ceea ce se credea a fi un plan menit a-i curma viața nedoritului Papă. Erau arestate, pe rând, câteva dintre cele mai apropiate persoane de un tânăr cardinal, considerat capul rebeliunii, Alfonso Petrucci (cca 1491 – 1517).

Cardinalul Petrucci era descendentul uneia dintre cele mai importante familii din Siena, Toscana, oraș rival Florenței. Cu puțin timp în urmă, Leon al X-lea fusese implicat în înlăturarea fratelui lui Alfonso de la conducerea orașului-stat și preluarea Sienei sub „protecția" papală. Cardinalul cu greu și-a putut stăpâni enervarea: familiei sale i se luase una dintre prerogativele definitorii! Mai ales că, în 1513, la conclav, fusese unul dintre tinerii cardinali care îl susținuse pe viitorul Leon al X-lea... S-a decis să lupte, să încerce, pe calea diplomației, să-și recâștige drepturile.

Însă, în ochii Papei, acțiunile lui Alfonso păreau o ofensă personală, o adevărată crimă de lezmajestate. Căci, pentru Leon se arătau încă vremuri dificile.

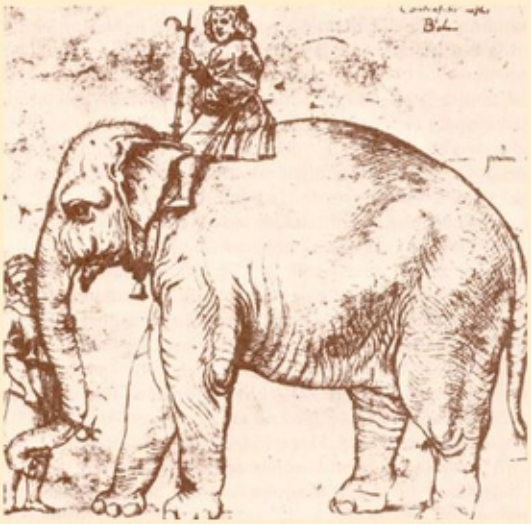

Elefantul Hanno, desen de Rafael

Determinate nu numai de condițiile speciale de care am pomenit mai sus, dar și de un aspect personal: o boală care îi diminua, pe zi ce trecea, poziția în ochii supușilor. Suferea de fistule anale – afecțiune provocată de inflamarea cronică sau infecția glandelor anale –, iar maladia (care se acutizase, din vara anului 1516, și se manifesta în cele mai nepotrivite momente, astfel că necesita prezența continuă a unui medic în preajma sa) îl transformase într-un Papă al cărui sfârșit părea aproape. Pentru a-și asigura o stabilitate cât de cât confortabilă, imediat după numire, și-a adus în jur figuri noi, printre care și un văr, Giulio de Medici, dar și un nepot, Innocenzo Cibo. În fruntea armatei papale l-a numit pe fratele Giuliano, căruia încerca să îi clădească un viitor strălucit, prin aranjarea unei căsătorii cu o moștenitoare savoiardă. La doar câteva luni de la învestitură, Leon a organizat impresionante festivități menite a sărbători acordarea cetățeniei de onoare romane pentru frate și văr. Din nefericire, soarta nu l-a lăsat să își urmeze visul: ceea ce păruse perfect în 1513 s-a destrămat în 1516, când, la 17 martie, Giuliano s-a stins prematur din viață. Nu a lăsat niciun urmaș legitim, așa că situația s-a complicat pentru familia de Medici care, și așa, avea mulți dușmani, mulți care ar fi dorit să o vadă înlăturată de la putere. Nici celălalt nepot, Lorenzo, fiul fratelui mai mare, Piero, nu se ridica la așteptările familiei.

Pentru a-și susține familia,

în momente atât de complicate, Leon trebuia să dea dovadă de mână de fier la Vatican. Și nu așa apărea în ochii supușilor, dacă se lua în calcul situația cu Petrucci.

Trădarea tânărului cardinal cădea precum o mănușă... Dar, a fost într-adevăr trădare?! Episodul rămâne încă unul dintre cele mai controversate din istoria Renașterii italiene.

Căci, atât procesul în sine, cât și obținerea mărturiilor, ca și probele aduse, toate au ridicat probleme. Din păcate, astăzi, nu se mai regăsesc decât foarte puține înregistrări în documentele vremii în care să ne încredem. De asemenea, multe s-au pierdut, în special cele mai importante, precum declarațiile cardinalului Petrucci însuși. Mai mult, cum la doar câțiva ani, în mai 1527, a avut loc Marele Jaf al Romei înfăptuit de mercenari germani, spanioli și italieni, multe documente importante au dispărut.

La 15 aprilie 1517, patru dintre cei mai importanți asociați ai cardinalului Petrucci au fost ridicați de autoritățile papale și încarcerați. Primul a fost majordomul și secretarul lui Alfonso Petrucci, Marcantonio Nini; au urmat agentul său principal de afaceri și încă două rude, dintre care cel mai cunoscut a fost un văr, Scipione Petrucci.

La o primă vedere, procesul celor patru părea să urmeze căile obișnuite. A fost numit un judecător, Giangiacomo di Gambarana, cunoscut pentru activitatea în Curia romană. Dar nu a fost singurul; a urmat și implicarea vice-castelanului de la Castelul Sant Angelo (fortăreața papală de pe Tibru), Domenico Coletta, despre care se știa că era apropiat unei tabere din familia lui Petrucci ostilă tânărului cardinal.

Procuror a fost desemnat Mario Peruschi. Cu toate că numele acestuia era unul cunoscut în epocă, din păcate, renumele nu era unul de bun augur: unii dintre cei pe care i-a anchetat și-au găsit sfârșitul în arest, în condiții neobișnuite.

Și unul dintre prietenii lui Nini, șambelanul papal Giulio de Bianchi, și-a pierdut viața chiar înaintea începerii procesului, cel mai probabil, au considerat contemporanii, otrăvit, pentru a fi împiedicat să vorbească. Deoarece mulți au crezut că el putea fi, astfel, transformat în trădătorul perfect. Dacă a fost sau nu, nimeni nu mai poate confirma astăzi...

Din interogatoriul lui Nini s-au păstrat câteva însemnări, dar nici acestea și nici scrisorile care au ajuns până astăzi nu cuprindeau informații cu adevărat compromițătoare, ci elemente ce puteau fi interpretate.

Inițial, ancheta nu viza un delict precum crima, ci doar o simplă conjurație de trădare. Schimbarea fatală a venit la 27 aprilie, când Peruschi a prezentat judecătorilor câteva scrisori (18, dintre care șapte purtau semnătura lui Nini) adresate cardinalului Petrucci, marea majoritate datând începând cu vara anului anterior, 1516. Într-una apărea o referire la o discuție cu un cunoscut al celor doi, medicul Battista Vercelli. Ceea ce părea incriminator atunci, nu fusese deloc cu un an înainte, când starea de sănătate a Papei se înrăutățise

Portretul Papei Leon al X-lea; în dreapta cardinalul Giulio de Medici; tablou de Rafael

Cardinalul Raffaele Riario, detaliu dintr-o frescă de Rafael

și cei apropiați puteau să se intereseze, mai ales că doctorul curant obișnuit nu era mereu în preajmă.

Nu asta a fost însă și opinia lui Peruschi! Și, pentru a o susține, avea nevoie de mărturii... Deținuții au început să fie supuși la torturile obișnuite – cu mâinile legate la spate, erau suspendați de încheieturi. Durerile atroce au condus la cele mai neașteptate confesiuni. Nini se pare că a cedat primul. A pomenit numele a încă patru cardinali, care ar fi complotat alături de Petrucci: Bendinello Sauli, Raffaele Riario, Adriano Castellesi și Francesco Soderini.

Dacă motivele lui Petrucci păreau clare pentru mulți, care ar fi fost cauza pentru ceilalți patru prelați?! Sauli (1481 – 1518) provenea dintr-o familie bogată de bancheri genovezi și nu numai că era unul dintre apropiații lui Petrucci, dar alegerea lui Leon al X-lea ar fi periclitat poziția financiară a clanului său, în competiție cu familia de Medici.

Raffaele Riario era unul dintre personajele cu cele mai vechi state în Colegiul cardinalilor și, în consecință, reușise să-și clădească numeroase relații, dar și să strângă o avere considerabilă.

Originea florentină a cardinalului Soderini (1453 – 1524) reprezenta, apoi, un motiv serios pentru sublinierea vechii rivalități cu familia de Medici.

În ceea ce îl privea pe Castellesi (cca 1461 – 1521), cum motive certe nu apăreau, numele i-a fost prezentat doar ca martor la declarațiile tranșante ale lui Petrucci și, în consecință, a fost învinuit că nu a reacționat.

Mulți dintre istorici sunt însă și astăzi sceptici că cei cinci cu adevărat ar fi creionat un plan menit să îl ucidă pe Leon al X-lea. De pildă istoricul Helen Hyde, într-o carte dedicată vieții lui Sauli (2009), sublinia că fiind foarte tânăr, era destul de puțin credibil ca Bendinello să fi fost cooptat în conjurație.

Petrucci nu era la Roma și, pentru a-l atrage, Papa ar fi declarat că îi asigură siguranța până în Cetatea Eternă. Încrezător că acuzațiile aduse nu puteau fi probate, cardinalul a venit la Roma. A fost rapid arestat și încarcerat. Ca și Sauli, apoi și Riario... Unul după altul, fiecare a început să mărturisească. Ca și medicul Vercelli... Soderini și Castellesi au fost considerați complici, dar, căindu-se, li s-a impus plata unei importante sume (25.000 ducați fiecare) pentru a obține iertarea.

La 22 iunie, Riario, Sauli și Petrucci au fost declarați vinovați. Nini și Vercelli – la fel considerați trădători – au fost spânzurați și corpurile le-au fost expuse în apropierea castelului Sant Angelo. La 16 iulie, Petrucci murea, sugrumat, în propria celulă.

Dispariția atât de violentă i-a speriat pe ceilalți. Familia lui Sauli a cerut ajutorul Franței, dar și al autorităților din Genova. Pentru a-și recâștiga libertatea, i-a oferit Papei o sumă importantă de bani (50.000 ducați). La rândul său, Riario a fost lăsat să se refugieze la Napoli după ce a plătit 150.000 ducați, la care a adăugat și impunătorul său palat (ce a devenit, de atunci, Palazzo della Cancelleria).

Și astfel, imaginea lui Leon al X-lea se transforma într-una de adevărat câștigător. Dar nu i-a fost de ajuns... Următoarea mișcare a Papei a fost surprinzătoare! La 1 iulie 1517 a numit 31 de noi cardinali, un număr dublu față de cel obișnuit. Dintre aceștia, patru erau florentini; lor li se alăturau alți câțiva aliați tradiționali ai familiei Medici, dar și câteva rude directe; alți doi erau din Siena... Astfel, influența vechii gărzi era complet eliminată. Leon al X-lea era, de acum, singurul stăpân! ■

INVITAȚIE LA BIBLIOTECA ACADEMIEI

MARI PIANIȘTI ÎN ROMÂNIA ARTHUR RUBINSTEIN

ELENA TEODORESCU

Ateneul Român este locul în care s-a scris istorie, unde au evoluat unii dintre cei mai de seamă dirijori și soliști ai secolului XX: Dinu Lipatti, Herbert von Karajan, Arthur Rubinstein, Sergiu Celibidache, Ionel Perlea, Pablo Casals, Yehudi Menuhin.

Prezența lui Arthur Rubinstein în România, precum și ecourile interpretării unice în concertele susținute dăinuie până astăzi în documentele adăpostite în colecțiile Bibliotecii Academiei Române, fie ele afișe, programe de concert sau presa vremii.

Fotografia artistului realizată în Atelierul „Julietta", în 1926

Născut în Polonia, la Lodz, la 28 ianuarie 1887, într-o familie mai degrabă mercantilă decât cu înclinații muzicale, s-a orientat către pian imediat de cum l-a auzit. Cald, poetic și aristocratic în interpretare, Arthur Rubinstein a cântat până la o vârstă extrem de înaintată, 89 de ani.

La 7 ani cânta Mozart, Schubert, Mendelssohn, ceea ce i-a adus renumele de copil minune al pianului. În 1903 se mută la Paris, unde întâlnește figuri prodigioase ale muzicii clasice: Ravel, Dukas, Jacques Thibaud, George Enescu. Întâlnirea cu Camille Saint-Saëns îi prilejuiește interpretarea în manieră proprie a Concertului în G minor al acestuia, interpretare ce va rămâne piesa de rezistență a lui Rubinstein de-a lungul a șase decenii. La 8 ianuarie 1910, Pierre Lalo scria în *Le Temps*: „Izbitor la Arthur Rubinstein este că știe, stăpânind toate dificultățile tehnicii, cum să se plaseze deasupra detaliilor lucrării executate pentru a-i conferi o execuție perfectă. Această seninătate îi permite să se dăruiască în întregime interpretării, situându-se printre cei mai mari virtuozi ai pianului."

Afișul concertului din 23 martie 1914, ...

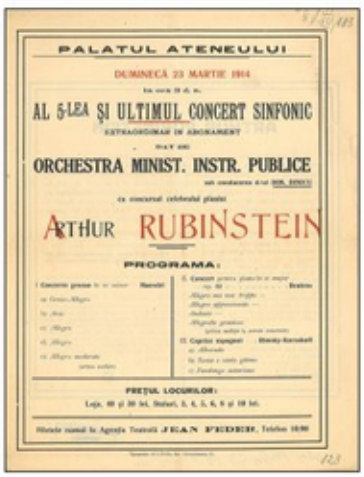
PALATUL ATENEULUI

DUMINECĂ 23 MARTIE 1914

AL 5-LEA ȘI ULTIMUL CONCERT SINFONIC

EXTRAORDINAR IN ABONAMENT

ORCHESTRA MINIST. INSTR. PUBLICE

ARTHUR RUBINSTEIN

PROGRAMA:

PREȚUL LOCURILOR:

JEAN FEDER

Debutul său la Londra în 1912, unde l-a acompaniat pe violoncelistul Pablo Casals, a prilejuit apariția la 12 mai 1912 a unui articol în *The Daily Graphic*, în care cei doi muzicieni au fost considerați „precum combinația a două elemente noi descoperite în chimie". În 1913, *Daily Express* îl consideră „unul dintre cei dintâi pianiști virtuozi ai timpului", iar *Le Figaro* din 14 decembrie 1914 menționează: „Arthur

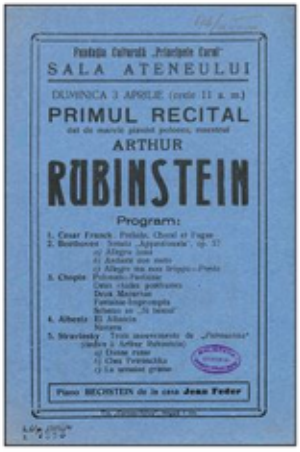

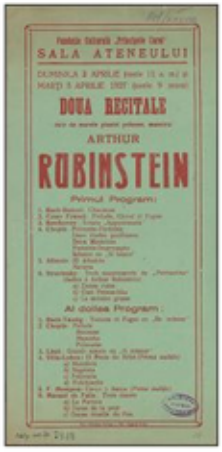

... cele din 3 și 5 aprilie 1927...

Rubinstein își umple ascultătorii de admirație și uimire: admirație pentru siguranța și simplitatea maiestuoasă a artei sale, în care spiritul maeștrilor se reflectă ca într-o oglindă; de uimire pentru cultura sa cu adevărat prodigioasă, care îi permite să se joace mereu cu expresia potrivită a maeștrilor literaturii pianistice clasice și contemporane."

Cariera tumultuoasă a lui Rubinstein a continuat în turneele efectuate în S.U.A., Austria, Italia, Rusia, Spania, America de Sud, iar reputația sa internațională a crescut continuu, datorită disciplinei și echilibrului de care a dat dovadă de-a lungul carierei, calități pe care le va păstra până la retragerea din activitate în 1976, la vârsta de 89 de ani.

În România, Arthur Rubinstein a susținut concerte în anii 1914 și 1927. Prezența celebrului pianist este atestată de valoroasele afișe și programe de concert existente în Biblioteca Academiei Române. Dintre acestea se remarcă afișul concertului simfonic extraordinar, alături de Orchestra Ministerului Instrucțiunii Publice sub conducerea dirijorului Dim Dinicu, din ziua de 23 martie 1914, și afișele concertelor din 3 – 5 aprilie și din 12 – 15 noiembrie 1927.

Arthur Rubinstein a fost considerat un pionier în domeniul înregistrărilor, apărând mai multe discuri între anii 1927 – 1976. În arhiva Cabinetului de Muzică al Bibliotecii Academiei se găsesc piese din această colecție, cum ar fi: Chopin Scherzos și Chopin Mazurkas. Înregistrările sale de la casa de discuri americană RCA Records din anul 1960 cuprind aproape toată muzica solo de pian a lui Chopin, fiind considerate baza pentru orice colecție de muzică de pian înregistrată.

A trăit 95 de ani, povestea vieții lui fiind cuprinsă în două volume autobiografice intitulate: *My Young Years* (Anii mei de tinerețe, 1973) și *My Many Years* (Anii mei numeroși, 1980), în care de mare impact este și informația că vorbea fluent opt limbi. A murit la Geneva, în anul 1982. Conform dorinței sale, corpul a fost incinerat, cenușa fiind dusă în Israel, în Pădurea Ierusalimului. Locul ales pentru păstrarea rămășițelor sale pământești este un punct de observație preferat de iubitorii naturii, datorită peisajului creat de pădurile din împrejurime, în apropiere fiind așezat un monument sub forma unor valuri de clape de pian.

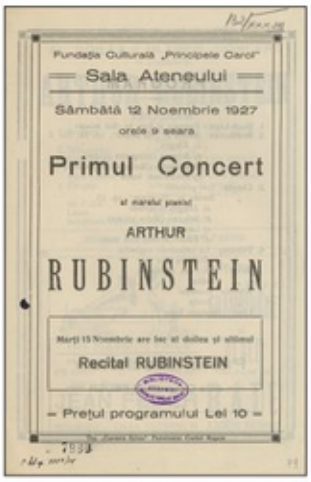

... și cel din 12 noiembrie 1927

Dotat cu o memorie excepțională, Arthur Rubinstein a rămas în istoria muzicii și prin performanța de a fi interpretat fără partituri 90 de concerte pentru pian! ■

Radio
România
București fm [98,3 FM]

O INAUGURARE CU PERIPEȚII

ANDREI OPREA

Afiș electoral pentru campania lui Lincoln și Johnson

Sunt ultimele luni ale Războiului Civil American (Magazin istoric**, nr. 3/1982), în martie 1865. Președintele Abraham Lincoln a câștigat al doilea mandat la Casa Albă, alături de un vicepreședinte nou, Andrew Johnson. La 4 martie, începând cu ora 11.00, are loc inaugurarea celor doi. Viitorul politic al Statelor Unite, profund divizate, este nesigur; la eveniment sunt prezenți nenumărați demnitari, politicieni, jurnaliști și miniștri străini. Participă inclusiv câteva sute de femei, care încă nu au drept de vot.**

Inițial, inaugurarea trebuia să aibă loc în aer liber, însă este o zi deosebit de ploioasă. Pe ultima sută de metri, organizatorii hotărăsc să mute evenimentul în clădirea Senatului. Miile de participanți se îmbulzesc pe o singură ușă, păzită de câțiva soldați. După câteva minute, aceștia primesc ordin să nu mai permită accesul în clădire. La scurt timp, ordinul este contramandat: sunt primiți toți cei care au bilet.

Participanții sunt atât de mulți, încât sala se umple rapid. Mulți demnitari de seamă rămân afară și își ocupă timpul bârfind despre întârzierea lui Abraham Lincoln – caleașca lui nu a sosit încă. În interior, este o atmosferă sufocantă din pricina căldurii și umezelii. Podelele sunt pline de noroi, iar rochiile și costumele sunt pătate.

Andrew Johnson, fotografie din timpul Războiului Civil de americanul Mathew Benjamin Brady

Primul trebuie să vorbească fostul vicepreședinte, Hannibal Hamlin. În calitatea sa de președinte al Senatului (funcție cumulată în Statele Unite cu cea de vicepreședinte al țării), el oficiază ceremonia. Conform programului, este urmat la podium de noul vicepreședinte, Andrew Johnson.

În biroul său din clădirea Senatului, Hamlin se pregătește alături de fiul lui, maiorul Charles Hamlin. Amândoi au emoții. Este foarte multă lume prezentă și se tem să nu întârzie Johnson. Ultima știre pe care o au este că, în seara precedentă, a băut mai multe pahare de whisky la o petrecere organizată de un prieten.

Din fericire, noul vicepreședinte sosește la timp, adus de un senator punctual. Când intră în birou, cei doi Hamlin îl întâmpină bucuroși. Își dau seama însă că ceva nu este în regulă. Johnson este amețit, se citește pe față că îl doare capul și tremură vizibil din cauza emoțiilor. După o scurtă discuție politicoasă, noul vicepreședinte întreabă: „Domnule Hamlin, nu mă simt bine și am nevoie de ceva să mă trezească. Aveți cumva niște whisky?"

Cu toate că Lincoln a câștigat detașat alegerile din 1864, și el și partidul său aveau motive de îngrijorare. Milioane de americani și-au pierdut viața în timpul Războiului Civil, care, în momentul alegerilor, încă nu părea câștigat. Atitudinea președintelui, care dorea să obțină victoria cu orice preț, nu era populară. Ca să atragă votanții moderați, Lincoln și partidul său s-au hotărât să renunțe la vicepreședintele Hamlin, un nordist profund opus secesiunii Sudului.

L-au ales în schimb pe Andrew Johnson, un sudist moderat, singurul senator din Sud care nu s-a alăturat Confederației. În momentul alegerii, era guvernatorul militar al statului Tennessee, aprig disputat în timpul războiului, pe care a reușit să îl controleze. Lincoln și partidul îl credeau pe Johnson un mediator iscusit.

„JOHNSON ĂSTA ESTE UN OM CIUDAT"

Îl cunoșteau însă prea puțin. Johnson, de profesie croitor, avea un discurs politic populist, insistând că îi reprezintă pe cei mai umili americani, „plebeii", după cuvintele sale (albi doar; era proprietar de sclavi și îi considera pe negri „leneși, violenți și needucabili"). Era considerat un demagog vulgar și necivilizat. Spre deosebire de carismaticul Lincoln, Johnson îi ataca public pe cei pe care îi credea adversari politici, zbierând în timpul discursurilor. Era nepopular atât printre sudiști – care îl considerau marioneta Nordului, refuzând secesiunea –, cât și printre nordiști – care nu aprobau atitudinea sa îngăduitoare față de sclavie și refuzul de a acorda drepturi negrilor. Lincoln a câștigat alegerile, nu mulțumită noului vicepreședinte, ci întrucât, pe măsură ce se apropia data votului, acumula victorii militare.

Inițial, Johnson nu dorea să meargă la inaugurare. Tennessee nu era un teritoriu stabil, considera că mai are de lucru în funcția de guvernator militar. Se și îmbolnăvise de tifos. Nu ar fi fost primul vicepreședinte care își rata inaugurarea. Lincoln însă i-a ordonat direct să vină. Era un moment politic prea tensionat. În privat, neînțelegând întârzierea, Lincoln i-a spus unui prieten: „Johnson ăsta este un om ciudat."

Johnson pleacă neînsoțit spre Washington. Își revenea din boală și se simțea foarte slăbit. Pe drum, la 27 februarie, când poposise peste noapte la un prieten, s-au adunat o mulțime și o orchestră în fața casei, să îl întâmpine pe noul vicepreședinte. Johnson a ieșit la balcon amețit, foarte slăbit, probabil și puțin băut. Ziarele au consemnat că a spus de trei sau patru ori „dragi cetățeni", iar restul discursului a fost de neînțeles. Odată ajuns în Capitală, a petrecut perioada înainte de inaugurare odihnindu-se și bând din greu.

Lincoln depune jurământul, avându-i alături pe Johnson și pe primul jurat al Curții Supreme, pictură din interiorul clădirii Capitoliului american

În ziua ceremoniei, Hamlin se simte surprins de întrebarea lui Johnson. Îi explică că nu are whisky; chiar el a interzis vânzarea de alcool la restaurantul Senatului. Se oferă, totuși, să trimită pe cineva la cârciuma de peste drum să aducă băutura, iar Johnson acceptă. După ce sosește, noul vicepreședinte umple un pahar și îl dă pe gât. Îi povestește apoi lui Hamlin cum are de gând să își ducă la îndeplinire noua funcție... în timp ce umple alt pahar. Îl golește rapid și pe acesta. Hamlin – mărturisește ulterior fiului – se simte îngrijorat, dar, momentan, Johnson nu dă semne că ar fi afectat. Își spune în sinea sa că noul vicepreședinte, fiind obișnuit cu băutura, probabil nu se îmbată ușor.

La scurt timp, se anunță începutul ceremoniei. Hamlin îi oferă brațul lui Johnson, care se ridică. Cei doi părăsesc biroul, urmați de Charles Hamlin. Deodată, Johnson se scuză, lasă brațul lui Hamlin și aleargă înapoi în cameră; aproape se lovește de Charles. Se repede la masă, își mai pune un pahar întreg, îl dă pe gât și se întoarce la Hamlin.

Cei doi intră, braț la braț, în Sala Senatului. Hamlin îi dă drumul lui Johnson și ține o scurtă cuvântare de pe podium. În spatele lui, Johnson este foarte roșu.

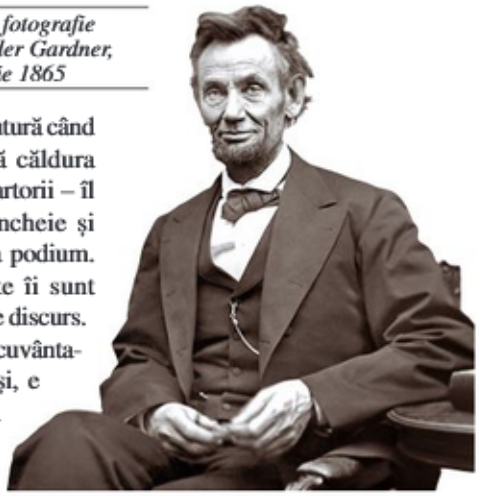

Abraham Lincoln, fotografie de scoțianul Alexander Gardner, de la 5 februarie 1865

Nu părea afectat de băutură când a ieșit din birou, însă căldura din sală – bănuiesc martorii – îl copleșește. Hamlin încheie și îl invită pe Johnson la podium. Noului vicepreședinte îi sunt alocate șapte minute de discurs. Lumea se așteaptă la o cuvântare scurtă, politicoasă și, e drept, banală, tipică discursurilor de la inaugurarea vicepreședinților americani.

„VOI... ȘTIȚI CIN' SUNT?!"

Din păcate, nu se știe exact ce a spus. De rușine, Hamlin ordonă ulterior stenografilor să distrugă tot ce s-a transcris. Ni s-au păstrat doar articolele ziariștilor și memorii. Cuvântarea provoacă zarvă în sală, iar vorbitorul este incoerent, așadar puțini reușesc să înțeleagă ceva.

Cert este că, aproape imediat, audiența își dă seama că ceva este în neregulă. Johnson zbiară, gesticulează sălbatic, șoptește și se bâlbâie. Ziarul *Buffalo Courier* a transcris începutul discursului astfel, conservând erorile de vorbire: „Draji șetășeni, această cea mai (sughiț) prielnică clipă di' zistența mea, și pot (sughiț) spune di' toată (sughiț) 'iața mea; nu-i puțin s-jur (sughiț) legeri lu' bătrânu' Dabe și susținerea Consituiei, și 'șeastă dulce Constituie (sughiț) se 'nalță asupra. Voi (sughiț) știți cin' sunt?! (cu suflet) Numele meu-i And' Johnson di' Ten'sii și-s un ple- (sughiț) ple-ve-u și bătrânu' Dabe-i pel-ve-eu și io-s ple'eu (sughiț) și Constituția își d'rivă (sughiț) Constia de la ple'ei! Conștișușia-i (sughiț) un in- (sughiț) strument și aci, eu, mă-s ași în fașa Sentului că știu (sughiț) că-s însuși un om și-un (sughiț) fratee și-un șetășean ame'can și (cu suflet) sunt o mândră d'vadă a fa'tului că (sughiț) plebeeu și un om (sughiț) de rând se poate rid- (sughiț) ica la a dooa, la a dooa (cu suflet) po'iție în fața poporului ame'can."

Johnson continuă, stăruind asupra importanței „ple[b]eilor" americani și cum și el, la rândul său, este reprezentantul lor.

Discursul lui Lincoln, imortalizat de Alexander Gardner. În medalion, rușinat, Johnson se ascunde în spatele pălăriei

Adresându-se demnitarilor, arată cu degetul spre ei, acuzându-i că nu înțeleg că puterea lor vine de la Popor: „Domnule Stanton [secretarul de Război]! Domnule Seward [secretarul de Stat]! Domnule... da' cum îl cheamă pe secretarul Marinei?", se întoarce și strigă, cerându-i ajutorul unui prieten așezat în spatele lui. Noul vicepreședinte îi jignește apoi simultan pe toți ambasadorii străini: „Și voi, distinșii membri ai Corpului Diplomatic, umflați în pene și împodobiți!"

În sală, membrii partidului lui Lincoln nu mai pot de rușine. „Niciodată în viața mea nu m-am simțit atât de îngrozit. Dacă aș fi putut găsi o văgăună, aș fi dispărut în ea", îi mărturisește ulterior senatorul Chandler soției sale. Mulți refuză să îl mai privească. Membrii opoziției abia se abțin din râs.

Gideon Welles, secretarul Marinei uitat de Johnson, descrie în jurnal discursul: „o tiradă incoerentă și ciudată, ascultată cu durere și groază de toți prietenii lui." Hamlin și Forney, prietenul interogat de Johnson referitor la identitatea secretarului Marinei, încearcă să îi atragă atenția să înceteze. Amândoi se și ridică de mai multe ori și îl trag de mânecă. Hamlin îi șoptește: „Johnson, oprește-te!". Fără succes. Înflăcărat, Johnson doar strigă mai tare. Un alt prieten apropiat audiază discursul de la intrare și încearcă disperat să îi liniștească pe cei din jur: „Andy nu-i un astfel de om!"

„NU POATE SĂ TACĂ ODATĂ?"

Trec cele șapte minute alocate lui Johnson. Între timp, sosește și Abraham Lincoln la Senat; întârziase fiind ocupat cu semnarea unor legi. Politicos, așteaptă într-un birou din clădire să își încheie Johnson discursul, semnează legi în continuare, dar minutele trec. Aude deodată un țipăt pițigăiat. Neștiind ce se întâmplă, se hotărăște să intre în sală. Mulțimea din interior imediat tace. Toți își dau jos pălăriile. În ciuda îmbulzelii, reușesc să îi facă loc președintelui să se așeze.

Hannibal Hamlin, fotografie din timpul mandatului

Johnson nu observă și își continuă tirada. Cei din jur privesc toți spre Lincoln, încearcă să îi afle părerea. Diplomat, el închide ochii și pleacă capul, se preface că este neatent. Nu reușește însă să își ascundă tristețea de pe față.

Treptat, audiența își pierde răbdarea. „Nu poate să tacă odată, să trecem la inaugurarea bătrânului Abe?" – se șoptește. Nici membrii Guvernului și înalții demnitari ai statului, așezați în față, unde îi văd toți cei din jur, nu își mai ascund disprețul. Un jurat de la Curtea Supremă se holbează șocat. Întâmplător, Johnson se întoarce spre el, iar juratul tresare speriat și încearcă să se adune. Noul vicepreședinte nu bagă de seamă.

După 20 de minute aproximativ, Hamlin se bagă în fața lui Johnson și reușește să îl întrerupă. Urmează ceremonia de învestitură a noului vicepreședinte, care trebuie să depună jurământul și, apoi, să primească la rândul său jurămintele noilor senatori și reprezentanți din Congres. Hamlin, în calitate de vicepreședinte în funcție, oficiază prima parte.

Johnson nu mai strigă, dar în continuare se face de râs. Se bâlbâie, sughiță, aproape se prăbușește și se tot repetă. Toți martorii afirmă că nu reușesc să înțeleagă ce spune. La final, ia brusc Biblia în mână, o flutură „ca pe o pălărie când se cinstește [la cârciumă]", spune un preot martor, se întoarce spre audiență și strigă: „Sărut această Carte în fața națiunii mele, a Statelor Unite!". Își pune buzele pe copertă și o umple de salivă. Scoate un zgomot atât de puternic, încât provoacă scârbă în toată sala.

Neînduplecat, Johnson se pregătește să își reia discursul. Hamlin însă intervine rapid. Reușește să îi distragă atenția, îl convinge să își ia locul și declară imediat finalul ceremoniei.

Mai trebuie să își depună jurământul senatorii, reprezentanții și Abraham Lincoln. Din fericire, ploaia încetează, iar organizatorii hotărăsc să oficieze ceremonia președintelui pe treptele de la intrare, unde poate să fie văzut de toată mulțimea.

În interior, evenimentul continuă cu jurămintele senatorilor și reprezentanților. Fiind

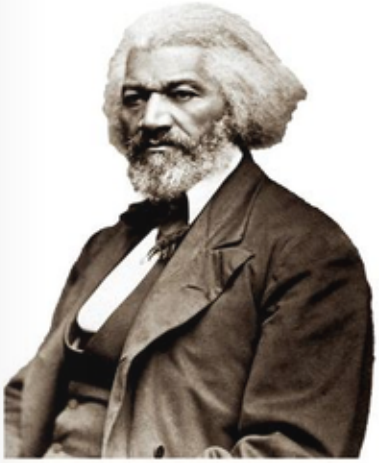

Frederick Douglass, 1879, portretizat de americanul George Kendall Warren

din punct de vedere legal vicepreședinte, Johnson oficiază. Reușește să se adune, încât să îi cheme pe demnitari pe rând, să pună mâna pe Biblie. Uită însă să le ceară jurământul. Aceștia, jenați, se întorc la locurile lor. Forney, în calitate de procurist al Senatului, se ridică după ce termină Johnson, îi cheamă înapoi pe senatori și reprezentanți și le cere jurământul.

„ANDY NU-I UN BEȚIV"

Audiența începe să părăsească clădirea. La plecare, mulți încearcă să îl abordeze pe Lincoln, să îi afle părerea. În continuare, președintele refuză să reacționeze. Zâmbește senin, de parcă nu s-a întâmplat nimic, tace și nu privește pe nimeni în ochi. La ieșire, când trece pe lângă maestrul de ceremonii Benjamin B. French, îi șoptește: „Să nu-l lăsați pe Johnson să vorbească afară!".

Jurământul și discursul lui Lincoln, rămas în istorie, continuă fără probleme. În acest timp, noul vicepreședinte pare că începe să își revină și își dă seama ce s-a întâmplat. În mai multe fotografii ale cuvântării președintelui, Johnson poate fi observat așezat în primul rând, ascunzându-și fața în pălărie de rușine.

Lincoln încearcă după discurs să îi facă cunoștință noului vicepreședinte cu diverse persoane de seamă. În continuare amețit și stânjenit, Johnson interacționează puțin. La un moment dat, Lincoln îl arată pe Frederick Douglass, marele orator al mișcării pentru abolirea sclaviei, un bărbat de culoare. Când îl vede, Johnson dă brusc înapoi. I se citesc scârba și disprețul pe față. Când își dă seama că Douglass se uită la el, noul vicepreședinte zâmbește fals.

Îngrozit, în luna următoare, Johnson se ascunde cât poate de public și de presă. Lincoln încearcă să tempereze situația. Numește incidentul „o lecție grea" și își exprimă speranța pentru viitor. În pofida jenei noului vicepreședinte, Lincoln îi ordonă acestuia să participe la câteva evenimente publice. Într-o convorbire cu secretarul Trezoreriei, Lincoln îi spune: „Îl cunosc pe Andy Johnson de ani buni; a avut o scăpare urâtă [...], dar nu trebuie să vă temeți. Andy nu-i un bețiv." Abil politician, președintele minte. Familiile Lincoln și Johnson, într-adevăr, au relații de ani buni, dar cei doi bărbați se cunosc foarte puțin.

George Welles, fotografiat de Mathew Benjamin Brady

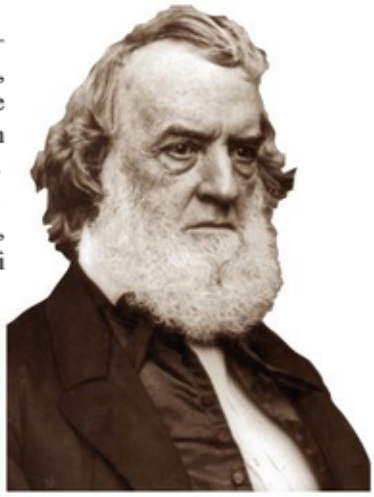

Presa și adversarii politici nu uită această „scăpare urâtă". Și peste ani de zile, se folosesc de incident, acuzându-l pe Johnson că ar fi dependent de alcool. Joseph B. McCullagh, ziarist cunoscut, corespondent al ziarului *Cincinnati Commercial*, își încheie descrierea evenimentului: „Subiectul provoacă prea multă silă ca să mai scriu. Pot să spun despre inaugurare doar: fie ca El, Cel care controlează viețile oamenilor și destinele națiunilor, să îi apere viața lui Abraham Lincoln și să cruțe țara de umilința ce ar simți-o în cazul în care Andrew Johnson ar ajunge la putere."

Temerea lui McCullagh se adeverește. La o lună distanță, Lincoln piere asasinat, iar Johnson devine al 17-lea președinte al Americii. La inaugurarea sa participă foarte puțini martori, însă unii spun (iar alții contrazic zvonul) că ar fi fost băut din nou. Astăzi, istoricii îl consideră pe certărețul și rasistul Andrew Johnson, în contrast cu ilustrul Lincoln, unul dintre cei mai incompetenți președinți americani, alături de Franklin Pierce (1853 – 1857) și James Buchanan (1857 – 1861).■

ŞCOLI DE GÂNDIRE ÎN POLITICA EXTERNĂ A ROMÂNIEI

(Urmare din p. 37)

În timpul conflagraţiilor globale ale secolului XX acestui arsenal strategic i s-au adăugat resursele naturale. Potenţialul agricol este esenţial pretutindeni, iar rezervele de petrol au evidenţiat istoric laolaltă importanţa remarcabilă a României pentru beligeranţi: petrolul românesc a făcut posibilă ofensiva germană condusă de E. Rommel în Africa de Nord, în 1942, iar în primăvara anului 1944, S.U.A. şi Marea Britanie au lansat „ofensiva petrolului" prin bombardamente care au vizat regiunea Ploieşti şi căile de transport ale „aurului negru".

Ordinea globală instituită post-1945 a evidenţiat noi parametri favorabili Bucureştilor: orizontul geopolitic global l-a înlocuit definitiv pe cel european, mutaţie fructificată prin „deschideri" practicate în intervalul 1962 – 1964 către S.U.A. şi China pentru depăşirea statutului de satelit sovietic; avansurile tehnologice pe palierul descurajării nucleare sistemice sau al „războiului stelelor" au permis o altă poziţionare externă a României: asumarea „neutralităţii" nucleare în 1967 (*Magazin istoric*, nr. 12/2022) în primul caz, precum şi instalarea bazei americane de la Deveselu în 2013, pentru secundul; amplificarea puterii proprii prin dezvoltare economică – amorsată prin industrializare de tip stalinist şi urbanizare în timpul comunismului, dar accelerată pe alte temeiuri după 1990, şi descurajare militară sancţionate de aderarea la NATO în 2004 şi blocul U.E. în 2007. Cele mai multe oportunităţi au fost posibile şi finalizate cu succes, mai ales după 1990, în paradigma sistemică unipolară.

Astăzi, înstăpânirea ordinii multipolare nu ne găseşte dezarmaţi, elitei politice revenindu-i însă datoria de a ne înscrie benefic în perimetrul ei. Unii dintre actori, nu mulţi, s-au aşezat la masă, alţii încearcă să nu fie pe „meniu", după expresia lui A. Blinken, diplomatul şef al Administraţiei Biden. Avem, potrivit datelor existente, capacităţi/resurse, aşadar „cărţi" preţioase. Petrolul de ieri este azi pachetul „pământuri rare" (metale utilizabile în domeniul industriei cibernetice), răspândite larg pe teritoriu, care aşteaptă exploatarea în propriul folos şi al alianţelor noastre acomodate noilor realităţi. Chiar dacă ele au fost catagrafiate şi există o strategie naţională în ce priveşte exploatarea lor, azi resursa menţionată este dacă nu neglijată, atunci insuficient folosită, fiind şi în vizorul altora. Am devenit cunoscuţi prin existenţa unui contingent remarcabil de IT-işti în lume, aşadar resursa umană necesară cibernetizării, inclusiv abordării curajoase în IA. Un expert britanic (John Bew) a lansat ca înlocuitor al *Realpolitik* conceptul de *maschinenpolitik*, adică valorificarea tehnologiei ca o componentă decisivă a puterii naţionale. Deci reclamând investiţii direct legate şi de apărarea naţională. Alţi experţi subliniază impactul tehnologiei în sistemul internaţional, definindu-l ca un „stat-naţiune" de calibru şi răspândire globale, al cărui control este deja o cursă angajată sistemic. Edificarea structurilor de cercetare şi producţie ale tehnologiei actuale – mai ales în domeniul inteligenţei artificiale – ca generatori de putere naţională depăşeşte simpla enumerare a bogăţiilor la dispoziţie şi reclamă o politică şi strategii vizionare, inclusiv în aria militară.

De mare importanţă în asemenea puncte de inflexiune istorică, precum cel al schimbării ordinii politice actuale, este identificarea optimului prin evitarea căilor bătătorite ale rutinei, îndrăzneala în viziune/acţiune şi înţelepciune prin ieşirea din tipar, curajul în abordări neortodoxe, recomandate istoric cu impact decisiv în croirea viitorului. În intervalul istoric 1848 – 2025, în succesiunea sistemică, România a ales totdeauna Vestul, unde îşi află obârşia etno-lingvistică şi cultural-civilizaţională ca popor latin; Occidentul a fost constant cel mai prielnic intereselor naţionale. În ordinea globală multipolară, acum în construcţie, azimutul nu poate fi decât tot Vestul euroatlantic, iar înscrierea în noul sistem trebuie să fructifice aseturile preţioase existente tradiţional şi instrumentele tehnologiei actuale (resurse umane şi naturale) într-o strategie de succes. Ea îşi aşteaptă elaborarea urgentă şi deopotrivă implementarea, orice întârziere – produsă de criza internă netratată eficient sau de un factor politic coordonator de calitate slabă ori non-cooperativitate cu statele prietene etc. – primejduind notabil interesele naţionale într-un viitor imprevizibil. ■

ÎN BUCUREȘTI ACUM 50 DE ANI

MARTIE ■ APRILIE 1975

„Veacuri de-a rândul, acest București a fost amenințat de toate primejdiile. De năvăliri, de ciumă, de incendii, de ape. Veacuri de-a rândul, acest București s-a luptat, peste toate primejdiile, să rămână el însuși. Și a rămas", scrie Ilie Purcaru în deschiderea unui grupaj publicat de revista Flacăra**, intitulat** Să avem o Capitală confortabilă și frumoasă, semn categoric al gândirii, sensibilității și identității noastre. **„Sacrificarea unor clădiri, precum Muzeul Simu, Casa Maiorescu, Casa Luchian etc., s-a dovedit sau se va dovedi fără folos și putea fi evitată în condițiile unei proiectări atente, ce consideră concomitent ansamblul și detaliul. [...] Niciun oraș, în reînnoirea sa formală, nu poate șterge cu buretele însemnele de preț ale propriei biografii! În anul 2000, Capitala își va putea confirma modernitatea numai în comparație cu monumentele presărate pe cuprinsul ei în cele aproape șase secole de existență" – citim în același grupaj.**

La 9 martie se desfășoară alegeri pentru Marea Adunare Națională. Peste două zile, Comisia electorală centrală dă un comunicat privind rezultatul alegerilor. În listele de alegători au fost înscriși 14.900.032 alegători. S-au prezentat la vot 14.894.185, adică 99,96%. Pentru candidații Frontului Unității Socialiste au votat 14.715.539, adică 98,80%. Contra au votat 178.053 alegători, adică 1,20%. Au fost anulate 593 de voturi, 0,003%. Au fost 349 circumscripții electorale; în 139 s-au depus câte două candidaturi.

În *Scânteia* din 20 martie apare, în pagina 4, un surprinzător articol intitulat *10 ani de la moartea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej.* Numele fostului lider comunist dispăruse practic.

Atelierul-școală de lăcătușerie de la Liceul „Matei Basarab" are în acest an un plan de producție de 173.620 de lei. Mesele din fier forjat, jardinierele, scaunele realizate de elevi pot fi întâlnite pe terasele și în grădinile de vară ale I.A.P.L.-urilor.

Pe Calea Victoriei, în fața Teatrului „Constantin Tănase", s-au instalat parcometre. Pentru 1 leu poți staționa o oră. Pentru o staționare mai lungă, se introduc monetele în dreptul orei respective.

În Crângași s-a dat în folosință un mare platou, dotat cu anexe moderne, unde producătorii își vor desface legumele și fructele, precum și două magazine, unul rezervat I.L.F., altul Agrocoop

Se fac studii sociologice privind relațiile dintre vecinii de bloc. Cât de mult socializează aceștia? Poate peste două-trei decenii oamenii nu vor mai dori să mănânce acasă. Ce enormă risipă reprezintă construirea în paralel a sute de mii de bucătării,

cu micșorarea corespunzătoare a spațiului de locuit. O soluție ar fi și să se construiască locuințe cu pereți mobili. În blocuri, pereții nu sunt portanți, nu susțin planșeurile, deci pereții ar putea cupla și decupla încăperi sau chiar apartamente întregi. Problema este studiată la Institutul „Proiect București".

„Iată o bizară invenție care pe mine continuă să mă uimească – scrie în *Informația Bucureștiului* Ion Băieșu. Apeși pe un buton, se face un contact și curentul electric începe să țipe, devenind sonerie sau claxon. Și unul și altul aduc – nu zic – servicii omului, dar și necazuri. [...] Claxoanele mașinilor mi se par însă o problemă. O să-mi spuneți că în București claxonatul e interzis. Dar de ce se claxonează totuși atât de mult? Dau un exemplu: la intersecția străzii C.A. Rosetti – Alex. Sahia există un semafor automat. Semaforul se schimbă la intervale foarte scurte. În clipa când apare culoarea galbenă, cei din spate simt nevoia să-i biciuiască pe cei din față cu claxonul, ca să pornească mai repede. Din zori și până noaptea, acest mic spațiu rutier devine un infern sonor. Am făcut și o investigație personală și am descoperit că cei care claxonează mai des sunt șoferii I.T.B., mai precis cei de pe autobuzul 74, precum și unii taximetriști. Ei sunt cei mai grăbiți și mai nerăbdători. Mă gândeam la o soluție practică: tuturor celor ce se trezesc din senin apăsând pe buton să li se instaleze în locul claxoanelor mici mașini infernale. Când șoferul învățat cu acest nărav tulburător de liniște apasă pe claxon, să-i țâșnească în față un jet de apă rece. Sau să-i cadă în cap o porție de frișcă proaspătă. Ceva care să îl pedepsească."

Un cetățean aflat în spital a primit o scrisoare recomandată. A rugat o cunoștință să meargă la oficiul poștal, cu o delegație și înștiințarea primită, ca să ridice scrisoarea. „Imposibil, i-au spus cei de la ghișeul poștal. Mort sau viu, adresantul trebuie să se prezinte personal, altfel..."

Se publică Premiile Academiei Române pe anul 1973. La secția Istorie, Premiul „Vasile Pârvan" revine lui Gheorghe Bichir (*Cultura carpică*) și Constantin Preda (*Monedele geto-dacilor*); Premiul „Nicolae Bălcescu" lui Dinu Giurescu (*Țara Românească în secolele XIV – XV*), Iosif Pataki (*Domeniul Hunedoara la începutul sec. al XVI-lea*) și Gheorghe Platon (*Domeniul feudal din Moldova în preajma Revoluției de la 1848*).

Turneul campionilor la gimnastică, desfășurat la Londra, a fost dominat de tânăra de 14 ani, Nadia Comăneci, care promite o carieră sportivă de excepție

Revista *Manuscriptum* și Nicolae Manolescu în *România liberă* au adus în discuție o fotografie care înfățișează un bărbat în costum de călărie, cu cizme înalte, peste genunchi, cu monoclu, întrebându-se dacă este vorba despre Mihai Eminescu. Doi cititori din Ploiești trimit pe adresa ziarului un argument în favoarea acestei identificări, desprins dintr-o conferință a Elenei Văcărescu, ținută la Salonul Artelor de la Paris, din 1914, și publicată în revista *Les Lettres et le Théâtre* (18 ianuarie 1914). În iunie 1881, tatăl ei îl invitase pe un procuror la o partidă de călărie. Acesta a venit însoțit de Mihai Eminescu: „era îmbrăcat într-un splendid costum de călărie, de culoare gris, cu cizme negre din lac și purta pe cap o pălărie neagră cu boruri largi".

Profesorul american de origine română George E. Palade a fost oaspetele Academiei R.S.R. Președintele instituției i-a înmânat insigna și carnetul de membru de onoare al Academiei R.S.R.

Inițiat de cercetătoarea Georgeta Roșu, de la Muzeul de Artă Populară al Republicii, studioul găzduit de Ateneul tineretului este menit să mijlocească accesul tinerei generații la valorile din patrimoniul acestei instituții. În atelierele sale (crestături, ceramică, port popular, obiceiuri, textile de interior) sunt prezentate expuneri însoțite de proiecții sau expoziții pe profil.

La Studiourile Buftea se fac pregătiri pentru începerea filmărilor la „Cursa", în care debutantul

Toma Caragiu și Gheorghe Dinică, protagoniștii filmului „Nu filmăm să ne amuzăm"

Mircea Daneliuc apare în rolul unui regizor. Iar tânărul cineast Mircea Veroiu semnează ecranizarea romanului *Mara*, de Ion Slavici. La spectacolele noii promoții a I.A.T.C., clasele Octavian Cotescu și Sanda Manu, s-au remarcat Horațiu Mălăele, Dan Condurache, Maria Ploaie, Vlad Rădescu.

Ov.S. Crohmălniceanu scrie în *Flacăra*: „A vorbi de «subiecte» în era criticii structuraliste, semiotice, tematiste sau hermeneutice, riști să fii considerat drept ultimul ignorant. De asta discută numai manichiuristele. Ce om, cât de puțin trecut prin școli, folosește asemenea termeni compromițători? Poate vrea să spună «problematică», «tramă epică» sau «schemă diacronică a succesiunii signifiantelor». Așa mai merge, deși e cunoscut că altceva decide interesul unei «scrituri». [...] Zeci de prozatori ai noștri subtili, care trăiesc pe seama colecției «Enigma», disprețuind-o suveran, ar face mai bine să tragă o învățătură din uriașa priză la public a genului polițist."

Autoturismul inventat de Justin Capră consumă doar 1,6 l la 100 km

„Nedumeritoare la început, muzica folk sfârșește prin a interesa (ori prin a cuceri), captând cu îndreptățire simpatiile, mai ales ale tinerilor, pentru care s-ar zice că e practicată – este de părere Gheorghe Tomozei. [...] De cele mai multe ori, motivele literare, dar mai ales muzicale au foarte puțin de-a face cu folk(lorul). [...] Din zece piese, abia dacă sunt două cu motive originale. Celelalte opt sunt rememorarea palidă a altor cântece auzite. [...]. Deci: vrem și cântăreți cu... voce, iar dacă tot îi vedem ținând în brațe chitare, n-ar fi rău dacă le-ar mișca strunele și cu ceva pricepere. Altfel, folk-ul poate deveni un fenomen efemer..."

La Observatorul Astronomic din București există o instalație de orologii pe bază de cuarț, unde se stabilește ora exactă. În sala orologiilor de cuarț este o aglomerație de aparate electronice, care seamănă cu pupitrul de comandă al unui zbor interplanetar. Instalația este supravegheată de cercetătorul Victor Stavinschi, „omul care trăiește într-un tic-tac continuu de aparate, ca într-o orologerie în care toate ceasurile au fost reglate aproape la unison." Reporterul, Adrian Dohotaru, face un sondaj pentru *Flacăra*. La „ceas", la Universitate, dă la 40 de persoane o foaie de hârtie, cu numărul său de telefon, și le roagă să îl sune într-o anumită zi să îi răspundă la întrebările: „Cum simțiți presiunea timpului? Cum vă adaptați exigențelor lui?" Iată un fragment din răspunsul unui arhitect: „Ar fi interesant de calculat cât timp pierde un locuitor al orașului București în mijloacele de transport, în căutarea unui local unde să ia masa, în epopeea aprovizionării etc." Și o gospodină: „În cartierul nostru, Balta Albă, mi se pare că sunt încă totuși puține complexe alimentare și numai o singură piață sau două. Și suntem foarte mulți locuitori. Un oraș. Ca să nu mai vorbesc că nu avem decât un singur cinematograf." Reportajul se încheie în atelierul de pe strada 13 Decembrie al bătrânului ceasornicar Gheorghe Vasilache. A câștigat la Berlin, în 1938, un concurs internațional cu un ceas realizat de el, învingându-i și pe elvețieni. „Din 1918 tot repar la ceasuri – se confesează el. [...] Au trecut prin atelierul meu regi, miniștri, savanți, artiști, saltimbanci de circ și foarte mulți oameni simpli cu ceasurile lor îngrijite ca ochii din cap. Am străbătut drumul de la ceasul de buzunar, la ceasul de mână, de la ceasurile-rarități la ceasurile-bunuri de larg consum. Meseria noastră într-un fel s-a depreciat. Nu mai merge ceasul? Nu mai vrea să meargă? Îl arunc și-mi cumpăr altul. Ceasurile sunt prea ieftine astăzi pentru un meseriaș ca mine. Eu mă pricep la ceasurile vechi, mai vechi ca mine. Acolo, înăuntrul lor timpul trece mai în liniște, tacticos. Și eu intru în ele ca într-un palat. Acum mai mult stau decât lucrez. Acum nici nu mă mai grăbesc." ■

Rubrică realizată cu sprijinul Bibliotecii Academiei Române

MARTIE ■ APRILIE 1975

OFENSIVA BRUSILOV DIN 1916... LA BLOSDORF

Dr. ADRIAN-SILVAN IONESCU

În mica localitate Mladějov na Moravě din Cehia – numită Blosdorf altădată, în vremea Imperiului Habsburgic – se află un interesant muzeu tehnic în aer liber, Prumyslové Muzeum Mladějov, în a cărui incintă sunt organizate, anual, reconstituiri militare de anvergură dedicate Marelui Război. Atracția de bază a muzeului, plasat în preajma unei pitorești halte, o constituie cele câteva locomotive istorice, funcționale, și vagoanele lor, în care vizitatorii pot să se plimbe pe o rută destul de lungă, prin pădure și printre dealuri.

În spațiul generos din spatele muzeului, în ultima decadă a lunii august a anului 2024, s-a întins tabăra trupelor Puterilor Centrale și aceea a celor rusești. S-a decis să fie înscenată Bătălia de la Luțk, cu care a debutat Ofensiva Brusilov din intervalul 4 – 6 iunie 1916. Chiar dacă vara era pe terminate, vremea a fost foarte caldă și evenimentul a atras un public numeros și entuziast.

Minusculul contingent românesc era format din doar cinci amatori de a retrăi istoria așa cum a fost. Dar și aceștia s-au separat prin uniforma pe care optaseră să o poarte, doi erau militari cesaro-crăiești, ceilalți erau infanteriști români (chiar dacă în acea campanie nu au fost implicate trupe din țara noastră). Cum taberele oponente erau plasate la oarecare distanță unele de altele, cei doi „austrieci" și-au întins cortul în zona camarazilor lor de arme din Puterile Centrale, unde se afla chiar un grup de ardeleni din Regimentul 33 Infanterie din Arad, pe când ceilalți trei au campat în zona muscălească.

Vecinii petrecăreți (cu excepția fotografiilor din p. 88 jos și 89 sus, celelalte sunt ale autorului)

După un drum lung, cu microbuzul, ajunsesem pe la orele 14.00 la Blosdorf. Erau doar puține corturi ridicate, încă nu sosise grosul trupelor. Fiind o zi de vineri, mulți dintre participanți încă nu-și terminaseră orele de serviciu și aveau să sosească spre seară.

Coordonatorul evenimentului, Radim Dufek, se afla deja sub umbrarul său, care avea să devină, curând, cartierul general al armatelor Puterilor Centrale, el deținând gradul de general-locotenent în armata germană. Ne-am îmbrățișat cu afecțiune, bucuroși de reîntâlnire după câțiva ani de la anterioara noastră participare la această campanie. Apoi ne-am echipat în tihnă și, după un prânz frugal, ne-am făcut siesta. Prin ceața stării de trezie, auzeam cum tabăra prinde

viață, cum zumzăia, din ce în ce mai mult, prinsă de febrilitatea instalării. Chiar lângă cortul nostru se așezase un grup voios, cu un cort mare și un umbrar vast, sub care aduseseră mese, bănci și scaune pliante, pe care se așezaseră și dăduseră cep unui butoiaș de bere care le augmenta voioșia.

Concert de fanfară

Ne-am prezentat la cortul jandarmeriei militare, unde ne-am înscris și am primit câteva bancnote vechi, austriece sau rusești, cu care ne puteam achiziționa bere sau alte produse, la tavernă. Ne-a fost dat și un bon de masă pentru cina zilei următoare.

Am dat o raită prin tabără, să văd cine a mai sosit și ce obiecte erau expuse în fața corturilor. Unii își plasaseră mitralierele grele, o motocicletă sau chiar un camion în fața locuinței temporare. Pe stâlpul unui mic cort de o persoană, piramidal, locatarul așezase o oală de noapte, din tablă smălțuită. Cortul unde era taverna avea un afiș îmbietor, cu o ospătăriță ce aducea o halbă înspumată, amintind de stilul artistului ceh Alfons Mucha (1860 – 1939). Alături se afla cortul unde putea fi făcut un duș, cu un la fel de atractiv afiș. Trecând pe lângă un grup de soldați germani care stăteau de vorbă, fumând, unul dintre ei mă observă și strigă, autoritar, „Achtung!". În acel moment, toți au aruncat țigările (sau și le-au ascuns în palmă) și au luat poziția de drepți, lucru care m-a surprins și m-a flatat. După lampasul meu roșu și după decorații își dăduseră seama că sunt general!

Când s-a lăsat întunericul, la cartierul general a fost ținut un consiliu de război, la care au fost invitați toți capii grupurilor participante, indiferent de uniforma pe care o purtau. Un felinar arunca o lumină caldă, anemică, pe chipurile celor adunați. Generalul Dufek a făcut o prezentare succintă a programului, au fost distribuite niște pagini cu orarul evenimentelor, au fost puse întrebări de unul și de altul dintre cei prezenți. Din păcate, toată prelegerea și dialogurile s-au ținut doar în limba cehă, nimeni nu s-a gândit că acolo se aflau și câțiva străini, puțini, ce-i drept. La final, generalul a deschis două sticle de șampanie și a servit pe toți cei prezenți. Ca gest de mare curtoazie, mie mi-a oferit băutura într-un pahar de cristal, în vreme ce altora le-a turnat-o în cănile de tablă, ostășești.

Taverna...

La ora 21.00 a avut loc o luptă, exact ca în Ofensiva Brusilov, când în prima noapte un baraj rusesc de artilerie a devastat sistemul defensiv austro-ungar. Trupele țarului se aflau demult pe pozițiile lor, cele austro-ungare s-au încolonat și au pornit spre tranșee. Câmpul era măturat de niște reflectoare care căutau pe inamici. O rachetă a luminat în roșu cerul nopții și imediat a fost deschis focul, cu furie, din ambele părți. A început să toace o mitralieră chiar în dreapta mea. Alte rachete colorate au brăzdat întunericul. La lumina lor se vedeau soldații care se mutau de pe o poziție pe alta, se târau spre tranșeea înaintată, mutau mitraliera sau târau un camarad rănit. Deodată, din liniile austriece s-au desprins vreo zece soldați, care, cu mâinile ridicate sau cu pușca ținută deasupra capului, în semn de predare, au luat-o la fugă spre pozițiile rusești. Un reflector îi urmărea și câțiva dintre foștii camarazi au tras după ei, dar se pare că nu i-au nimerit, căci au fost preluați, cu gesturi mai mult sau mai puțin brutale, de muscali.

După episodul dezertării, lupta a luat sfârșit și trupele au revenit în tabără, însetate. S-au adunat la tavernă, unii chiar cu întregul echipament și armament. Se făcuse coadă la tejghea-

... și baia

ua unde se dădea berea, iar mesele erau toate ocupate. Neavând vreo șansă a ne potoli setea, ne-am întors la cort, cam bosumflați. Dar ni s-a dus repede amocul la auzul unor triluri vesele ce veneau dinspre vagonul sanitar, garat în extremitatea taberei. Spațiul din fața vagonului era puternic luminat. La un pian luase loc un ofițer care interpreta melodii la modă, iar pe un covor amplu întins pe iarbă începuseră să danseze niște damicele atrăgătoare, fluturându-și fustele, cu multe volane și pliuri. Totul a evoluat spre un can-can dezlănțuit, care-i făcea pe spectatorii în uniformă să aplaude, să chiuie, să fluiere, când picioarele erau ridicate deasupra capului, revelând jartierele înflorate și pantalonașii cu dantelă. Un domn cu țilindru alb, în vestă, cu un fular aruncat, cu voită neglijență, în jurul gâtului și cu baston, făcea prezentarea starurilor serii, lăudându-le calitățile artistice și... fizice! În timp ce acestea evoluau pe ringul improvizat, el se arunca, ostenit, pe un scaun și sorbea, cu poftă, dintr-o halbă cu guler de spumă. Unul dintre camarazii noștri, care se cam întrecuse cu paharele, se clătina în spatele său, în vreme ce le ovaționa, cu frenezie, pe grațioasele dansatoare, iar când prezentatorul se ridica spre a face noi comentarii, el se așeza pe locul rămas liber. Elegantul patron dădea să se reașeze pe scaunul său, dar îl găsea ocupat. Prin gesturi ferme, îl făcea să înțeleagă pe obositul nostru tovarăș de arme că trebuie să se mute. Iar acesta, ascultător, se muta la un metru mai încolo, dar cu scaun cu tot. Însă domnul, agil, înhăța scaunul și se arunca pe el tocmai când valahul intenționa să se așeze... Această scenetă amuzantă am savurat-o la maximum, mai ales că îl cunoșteam pe protagonist.

În drum spre ceremonie (foto de J. Rezac)

Orele fiind înaintate, am mers la culcare. Dar petrecăreții de la tavernă au cântat și au pălăvrăgit, cu glasuri răgușite, distonante, până pe la orele 4 din ziuă. La 07.30 s-a dat deșteptarea și tabăra a prins viață. Micul dejun ostășesc a constat din crenvurști cu muștar și ceai sau cafea. Se făcuse o lungă coadă la taraba unde erau date rațiile. Nu se ținea seama de ierarhie, de armă sau de apartenența la una sau alta dintre tabere: cazaci alături de honvezi, artileriști alături de infanteriști sau dragoni, ofițeri superiori alături de soldați și gradați. Generalul Dufek împreună cu delicata și eleganta sa soție, Frau Libuše, își așteptau, cu stoicism, rândul... În armata imperială nu sunt admise favoritismele!

Adunarea pe platou fusese stabilită la orele 10.30. Încolonate, unitățile se îndreptau spre locul de adunare. Generalul Dufek a rostit o scurtă alocuțiune. În acest timp, un băiețaș de vreo 3 ani, cu o bonetă militară prea mare pentru căpșorul său, s-a desprins din mâna mamei, care se afla în afara careului, și a luat-o la fugă, diagonal, pe spațiul gol din mijloc, spre a se lipi de genunchii tatălui său, soldat, aflat în flanc. Scena a fost deosebit de nostimă și toți au zâmbit, inclusiv aparent severul Dufek, care și-a întrerupt discursul spre a-l urmări, cu privire amuzată și zâmbet fin, pe micuțul viitor militar.

Apoi trupele au pornit în marș, au părăsit tabăra, au străbătut incinta muzeului și au ieșit pe șosea, îndreptându-se spre centrul localității, unde se

„Defilarea trupelor prin fața noastră, pe care le-am salutat cu mâna la cozoroc mai mult de 20 de minute, până ce aproape ne-a amorțit brațul“ (foto de Cristi Kindilide)

află un monument ridicat în memoria eroilor din 1914 – 1918. Generalul Dufek m-a invitat, în rolul ce mi-l asumasem de arhiduce și comandant al trupelor cesaro-crăiești, să-l însoțesc în elegantul automobil decapotabil, marca Laurin&Klement. Această valoroasă piesă de colecție, model produs în intervalul 1905 – 1925, avea volanul pe dreapta. Șoferul purta haină de piele neagră și șapcă. Doi jandarmi militari, cu căști bej, din plută, și acvila bicefală, din alamă, s-au urcat de-o parte și de alta, pe treptele automobilului, spre a ne asigura protecția. Mașina mergea încet, în urma coloanei, precedată de alte două vehicule, o camionetă cu câțiva militari pe platformă și o mașină blindată rusească. La o cotitură, automobilul nostru a luat-o, în viteză, pe un drum ocolit și a ajuns la monument mult înaintea trupelor. Fiind soare torid, s-a parcat la umbra unor arbori, până ce s-au adunat toate unitățile și s-au aliniat de-o parte și de alta a drumului. Am coborât din automobil, ajutat de unul dintre jandarmi, și am urcat cele câteva trepte, în preajma monumentului. Acolo se aflau oficialitățile locale, cărora Dufek le-a strâns mâinile. O fanfară a intonat imnurile imperiale german, rusesc și... „God Save the King“, care nu-și prea avea locul aici (bănuiesc că a fost o eroare a capelmaistrului...). Trupele au dat onorul. Apoi au fost depuse trei coroane de flori la monument: una a fost adusă de doi băieți de vreo 7 – 8 ani, cu pălăriuțe de pai și papioane negre la gât, o alta de o doamnă tânără, durdulie, îmbrăcată în rochie cu crinolină și însoțită de o fetiță cu guleraș de dantelă și funde în păr, și, în sfârșit, ultima, adusă de un maior și un căpitan cesaro-crăiesc. Când doamna a urcat treptele, și-a sumes rochia și a dat la iveală picioarele încălțate cu șlapi, contrastând flagrant cu eleganta sa toaletă de mare ceremonie la Curtea imperială! În cinstea eroilor, o secție de soldați ruși a tras trei salve. După care, în sunetul marțial al fanfarei, a urmat defilarea trupelor prin fața noastră, pe care le-am salutat cu mâna la cozoroc mai mult de 20 de minute, până ce aproape ne-a amorțit brațul. Ceremonia sfârșindu-se, ne-am urcat în mașină și am revenit în tabără. Bancheta fiind foarte moale, m-am afundat în ea și, la destinație, abia m-am putut ridica, ajutat de același jandarm, care mi-a eliberat și bocancul, prea mare, ce se blocase în spațiul îngust al portierei.

Au urmat două ore de pauză în care fiecare a făcut ce a dorit. Am dat o raită pe la poșta militară, să cumpărăm niște vederi și să ne ștampilăm livretul, apoi pe la tavernă, să ne răcorim, căci temperatura se ridicase la 28° C. De căldură, lumânarea din felinarul aninat în fața cortului se îndoise! Se serveau doar citronadă sau cola, băuturile alcoolice, inclusiv berea, fiind interzise la comercializare înaintea bătăliei prin regulamentul de participare. Am admirat această rigoare organizatorică menită a elimina orice pericol de accident în timpul confruntării. În fața vagonului sanitar unde avusese loc programul de cabaret în seara anterioară, acum fanfara interpreta muzică de cafe-concert.

Pentru prânz ne-a fost dată o iahnie de cartofi cu felii de salam, foarte gustoasă, gătită la cazan. La ora 15.00 era programată bătălia, așa că de la 14.30 a început agitația în tabără: soldații își strângeau centironul,

În tranșee

luau ranița și pușca la spinare, după care se îndreptau spre tranșee. Camarazii se ajutau unii pe alții la aranjarea echipamentului. Publicul se adunase pe marginea câmpului unde urma să se dea lupta. Trupele ruse erau amplasate în apropierea taberei, în vreme ce austro-ungarii erau pe muchea dealului. Muscalii au deschis foc de artilerie și primele proiectile au căzut pe un pâlc de corturi izolate, întinse pe o pantă lină. De când venisem în tabără m-am întrebat ce este cu acele corturi stinghere, dar abia acum am înțeles că ele făceau parte din scenografia confruntării. Efectele pirotehnice erau impresionante: corturile au fost spulberate, în aer s-au răspândit fâșii de pânză ce pluteau printre norii denși de fum negru. Austriecii aveau *brandt*-uri (aruncătoare de mine) pe care le foloseau cu eficiență. Un blindat rusesc s-a îndreptat spre tranșeele inamice, dar a fost primit cu foc intens și a trebuit să se retragă. Mitralierele clănțăneau din ambele părți. Un camion austriac, cu muniții, a apărut de după coama dealului, iar artileria rusă l-a urmărit cu focul ei, fără a-l putea opri: în spatele său se ridicau fuioarele de fum ale exploziilor. A ajuns nevătămat la camarazi. De la explozia corturilor, câmpul pe care încă se aflau cioturile uscate ale cerealelor treierate luase foc. Fumul forma o perdea aproape impenetrabilă. Se auzeau doar ordine, împușcături și gemetele celor răniți, dar nu se vedea nimic. Rușii au pornit la asaltul flancului drept, pierzându-se în vălul compact de fum. Dar, în același timp, la orizont s-au profilat siluetele trăgătorilor austrieci, care declanșaseră și ei atacul frontal. Au înaintat vreo 200 m, dar au fost nevoiți să se replieze sub intensul foc inamic. În același timp și trupele cesaro-crăiești din flanc au fost respinse pe pozițiile inițiale, după ce ieșiseră în întâmpinarea asaltului rusesc. Tocmai când lupta părea pierdută de austrieci, s-a auzit un șuierat și, pe calea ferată, și-a făcut apariția o garnitură de tren care a oprit în dreptul tranșeelor austriece. Drapelul german, cu crucea de fier, flutura lângă locomotivă și de pe platforme au sărit, vioi și hotărâți, soldați ce purtau căști cu țui, acoperite cu husă de pânză. În flanc se aflau soldații ardeleni din Regimentul 33 Infanterie Cesaro-Crăiască și, de acolo, au izbucnit urale și strigăte de îmbărbătare: „Băieți, ne-au sosit întăriri... Ura!“ Trupele, încurajate de intervenția viguroasă germană, înaintau prin perdeaua de fum, dorind să dea piept cu rușii.

Sosesc întăririle germane

Dar, cum focul înainta cu repeziciune, întețit de vânt, și risca să ajungă până în zona publicului, pe câmp a apărut o mașină de pompieri care, cu tunul de apă, a trimis jetul chiar peste combatanții porniți la atac. Nu pot ști dacă i-a udat sau nu și nici dacă intervenția pompierilor a pus capăt luptei ori așa fusese scenariul, ca totul să se încheie brusc. La ora 15.30, ostilitățile au luat sfârșit și combatanții au părăsit câmpul în aplauzele publicului. Peste vreo jumătate de oră, confruntarea a fost reluată, fără public, doar pentru „plăcerea“ participanților, în pădure, la umbră, trupele fiind transportate cu trenul forestier, la oarecare distanță de tabără.

Așa s-a terminat Ofensiva Brusilov pusă în scenă la Mladějov/Blosdorf. Seara, osteniți, ne-am adunat în jurul unui frumos foc de tabără și ne-am împărtășit experiența de front. ■

Pompierii pun capăt luptei

TELEX TELEX TELEX TELEX TELEX

PRIMII CREȘTINI LA NORD DE ALPI

În decembrie 2024, arheologii au anunțat descoperirea unui cimitir roman cu câteva sute de morminte în apropierea orașului Frankfurt, Germania, datat în jurul anilor 230 – 270. În mormântul 134, alături de bărbatul decedat, au fost îngropate și tămâie și un vas de lut.

Sub bărbie, avea o amuletă mică de argint, probabil purtată la gât. În interiorul amuletei, s-a găsit o foiță de argint înfășurată. Arheologii au descifrat conținutul prin tomografie – foița era prea fragilă ca să poată fi desfășurată. Este un text latin, scris pe 18 rânduri: „Sfinte! Sfinte! Sfinte! În numele lui Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu... Apără-l pe bărbatul care se supune voinței Domnului Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, căci toți genunchii se pleacă în fața lui Iisus Hristos."

Inscripția este deosebită, fiind realizată în limba latină – majoritatea primelor scrieri creștine erau în greacă sau ebraică. Având în vedere limbajul elaborat, arheologii sunt de părere că decedatul era un scrib. Majoritatea acestor amulete timpurii amestecau preceptele credinței creștine cu religii păgâne sau cu iudaismul, însă aceasta se referă strict la Iisus Hristos. Este prima dovadă a religiei creștine la nord de Alpi, cea mai veche descoperire de până acum fiind datată în jurul anului 300.

CETATE ABANDONATĂ FĂRĂ MOTIV

Cetatea antică Shakhi Kora, din Irak, este cea mai mare și mai longevivă așezare din mileniul al IV-lea î.H. de la râul Diyala (cunoscut și drept râul Sirwan). A fost o așezare puternic influențată de Uruk, unul dintre primele și cele mai importante orașe mesopotamiene.

Arheologii au descoperit mai multe dovezi ale unei autorități centralizate. S-a găsit o cantitate mare de boluri de ceramică, din care mâncau în grup muncitori, într-o încăpere comună, cu resturi de mâncăruri bogate în proteine. Există urmele unor animale sacrificate, cărora li s-a extras măduva și grăsimea. S-au descoperit ruinele unui monument, o structură înaltă cu coloane și un sistem avansat de scurgere a apei.

Cu toate acestea, orașul a fost abandonat. Arheologii nu au descoperit nicio urmă de distrugeri, de violență, de schimbări climatice sau evenimente meteorologice care ar provoca foamete sau alte semne că societatea aceasta ar fi fost supusă unei agresiuni. Cetatea a fost, pur și simplu, abandonată intenționat. Următoarea așezare avansată în regiune apare la 1.500 de ani distanță. Este singurul exemplu de societate centralizată la care locuitorii au renunțat intenționat, în absența unor factori externi.

MORMÂNTUL VAMPIRULUI

În timpul săpăturilor la un cimitir din veacul al XVII-lea din satul Pien, Polonia, arheologii au descoperit mormântul unei femei înstărite pe care au poreclit-o „vampir". Se pare că sătenii se temeau că femeia ar putea să se scoale din mormânt, așa că i-au pus o seceră la gât, astfel încât s-ar fi tăiat dacă s-ar fi ridicat. De asemenea, degetul ei mare de la picior a fost prins cu un lacăt.

Nu este primul exemplu de mormânt de „vampir" descoperit în Polonia, însă este neobișnuit; de obicei, li se bătea un țăruș în cap, nu li se punea o seceră la gât. Profesorul Dariusz Poliński, de la Universitatea „Nicolaus Copernicus" din Torun, conducătorul cercetărilor din sit, consideră că degetul mare de la picior prins cu lacăt ar simboliza „încheierea unei etape și imposibilitatea întoarcerii [la viață]".

TABLA ÎNMULȚIRII ÎN JAPONEZĂ

În 2001, arheologii au descoperit o bucată dintr-o tăbliță de lemn în palatul antic din Fujiwara (astăzi orașul Kashihara), capitală a Japoniei (694 – 710). Se afla în biroul șefului gărzilor de la poarta exterioară a palatului și are 16,2 cm lungime și 1,2 cm lățime.

În urma analizelor infraroșu, au fost descoperite inscripții pe tăbliță, scrise cu caractere chinezești, precum: „9 x 9 = 81", „4 x 9 = 36" și „6 x 8 = 48". Inițial, cercetătorii au crezut că era doar o „ciornă" de exerciții, întrucât caracterele nu erau scrise regulat și calculele au fost făcute pe o coloană verticală – majoritatea tablelor înmulțirii vechi din Japonia aveau două sau trei ecuații pe fiecare rând.

Ulterior, în urma unui studiu publicat în septembrie 2024, și-au dat seama că tăblița urmează modelele tablelor înmulțirii din China din vremea dinastiilor Qin și Han (221 î.H. – 220 d.H.). Dacă s-ar fi păstrat în întregime, ar fi avut 33 cm lungime. Din această cauză, cu toate că a fost descoperită alături de artefacte de la finalul secolului al VII-lea, este posibil ca tăblița să fie mai veche, din perioada Kofun (secolele III – VII). Astfel, ar fi cea mai veche tablă a înmulțirii descoperită pe teritoriul Japoniei. Cercetătorii consideră că era utilizată de șeful gărzilor pentru a calcula taxe și salarii. ■

HOOVER INSTITUTION
ON WAR, REVOLUTION AND PEACE
STANFORD UNIVERSITY

SCRISORI DIN EXIL

Continuăm prezentarea unei ciorne, nesemnate, adresată de membrii Comitetului Național regelui Mihai, în 1953. Provine din fondurile aflate la Hoover Institution on War, Revolution and Peace. Le mulțumim doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU pentru această posibilitate.

Rostul lui principal este să reprezinte națiunea, exprimând, în plină legitimitate, ideea de independență a statului și vorbind autorizat în numele poporului român. Autoritatea constituțională a suveranului, secondată de răspunderea fruntașilor partidelor politice democratice – calificați a reprezenta aceste organizațiuni prin delegații speciale ori prin locul de conducere ce au deținut în țară în ierarhia lor – sunt temeliile pe care se razimă caracterul politicește reprezentativ al actualului Comitet Național, ca și al formațiunilor ce se vor dovedi necesare în viitor.

Cealaltă misiune esențială a Comitetului este să promoveze în străinătate cauza libertății țării. În scop de a atinge maxima eficiență în această activitate, condițiunile exilului impun cuprinderea în Comitet a unor distinse personalități neîncadrate în partidele politice, care, prin talentul lor, prin rolul public ce l-au avut și legăturile ce și-au creat în străinătate, pot aduce servicii deosebit de folositoare cauzei.

Procedura [subliniat în text] de constituire a unui nou comitet, iarăși nu poate fi alta decât cea constituțională. Fazele procesului sunt bine cunoscute: regele, acceptând demisia Cabinetului, încredințează pe omul considerat mai potrivit, în împrejurările date, cu formarea unei echipe corespunzătoare necesităților.

Practica – nu legea – era ca această încredințare s-o dea suveranul după ce a ascultat părerile șefilor de partide, liber fiind a consulta și alți fruntași ai vieții naționale, socotiți buni cunoscători ai sentimentului public.

În cazul nostru, problema este din nefericire simplificată prin faptul că nu se află în exil niciun șef de partid, nici președinți de Corpuri legiuitoare a căror părere Majestatea Voastră s-ar putea simți îndemnat s-o ceară în prealabil, nici diversele „categorii de bază ale vieții statului și a[le] neamului românesc: Școala, Biserica, Armata, Administrația și Economia“ (punctul 7, b) nu au în exil reprezentanți îndrituiți a vorbi în numele instituțiunilor respective, ori cari să se fi ridicat prin valoarea lor personală în chip necontestat peste ceilalți colegi de profesiune. Consultarea, spre a nu crea supărări inevitabile, ar trebui să se extindă la mult-puțin toți membrii în exil ai instituțiunilor amintite, la care s-ar adăoga și alte categorii profesionale ca: medicii, avocații, inginerii, artiștii etc. Practic, așa ceva nu-i cu putință și, dacă s-ar încerca, n-ar putea produce decât rezultatele dezastruoase arătate în raportul din 5 iunie al d-lui președinte C. Vișoianu.

Subliniem, îndeosebi, că supremul organ politic al națiunii trebuie constituit pe criterii și prin metode politice, ferindu-ne și de aparența unor încercări de a reface imaginea parlamentelor și adunărilor profesionale care aparțin trecutului și care, suntem siguri, sunt străine de gândul și intențiunile Majestății Voastre.

Factorul care, în exil, ar putea fi considerat ca un substitut pentru șefii partidelor și consultat privitor la constituirea unui nou Comitet Național ar fi Consiliul Partidelor (punctul 7, a).

(Va urma)

UNIREA BASARABIEI

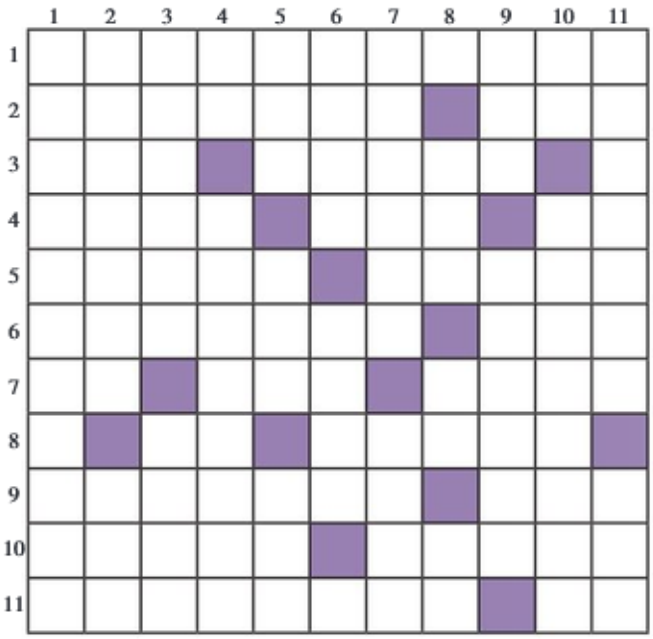

ORIZONTAL: 1) Periodic în limba română, apărut din 1913 la Chișinău, redactat în perioada Unirii de Pantelimon Halippa (Cuvânt...). 2) Medic, singura femeie ce a făcut parte din Sfatul Țării, fondatoarea Ligii Culturale a Femeilor din Basarabia (Elena, 1873 – 1955) – Începe acrobațiile! 3) Siglă în limba engleză pentru „Radio Television Luxembourg" – În 1995, poezia *Limba noastră*, scrisă de Alexei Mateevici, poet și preot ucis de bolșevici în 1917, a devenit... Republicii Moldova. 4) Localitate din Israel – Siglă în limba engleză pentru „Armenian Environmental Network" – Berza Mihai. 5) Pastor protestant, medic și istoric, lider al germanilor basarabeni, ales în 1926 senator în România (Daniel, 1877 – 1939) – Român basarabean persecutat de regimul țarist, luptător pentru Unirea Basarabiei în Vechiul Regat și colaborator cu Puterile Centrale, al doilea președinte al Sfatului Țării (Constantin, 1865 – 1936). 6) Primul președinte al Sfatului Țării, inițial susținător al regimului lui Kerenski, care, alături de Pantelimon Erhan, a solicitat intervenția armatei române în Basarabia în ianuarie 1918 (Ion Constantin, 1884 – 1940) – ... victis! 7) Simbolul chimic al lutețiului – Exclamație care exprimă neplăcere – Muzica lui George Enescu, marele compozitor susținând un concert la Chișinău, fiind invitat de Onisifor Ghibu, la 24, 25 și 28 martie 1918. 8) Anton Rugină – Parlamentul revoluționar ucrainean, ce a avut o relație dificilă cu mișcarea românească din Basarabia, colaborând împotriva bolșevicilor, dar având și diferende teritoriale (genitiv-dativ). 9) Susținător al regimului țarist de origine armeană, membru al Sfatului Țării, care a susținut intervenția armată a României în Basarabia, dar s-a abținut în privința Unirii (Petre Bajbeuc-, 1872 – 1944) – Din nou! 10) Cheltuite de Vasile Stroescu, unul dintre puținii boieri care au sprijinit mișcarea națională din Basarabia – Basarabia, din pricina haosului și distrugerilor provocate de bolșevici și de dezertorii din armata rusă în 1917 – 1918. 11) Doctor care a vorbit în numele sfaturilor muncitorilor și soldaților din Chișinău la ședința Sfatului Țării ce a hotărât Unirea – Continuu în final!

VERTICAL: 1) Prim-ministrul României care a primit actul Unirii cu Basarabia (Alexandru, 1854 – 1925). 2) General român, comandantul Regimentului Turda alcătuit din voluntari ardeleni, trimis în 1918 la comanda postului de graniță de la Tighina (Marcel, 1872 – 1943) – Începe evenimentul! 3) Mamifer zburător nocturn, asociat într-un articol din februarie 1918 de publicistul N.N. Beldiceanu, alături de corbi, cu un nor întunecat asupra Basarabiei ce este izgonit de lumina profesorilor ardeleni și bucovineni – Membrii Sfatului Țării, pe baza votului direct, egal, secret și universal (sg.). 4) Dan Sluşanschi – Regimul țarist în Basarabia pentru români, supranumit „cnutul rusesc". 5) Localitate din Estonia – Ființă supranaturală din mitologia germanică – Începe kilometrajul! 6) Punct de trecere al frontierei, locuri unde au avut loc numeroase ciocniri sângeroase între români, bolșevici și ucraineni – Moneta Uniunii Europene. 7) Generalul român ce a comandat trupele române chemate în ajutor în Basarabia (Broșteanu, 1869 – 1932) – Constructor de avioane britanic din Primul Război Mondial, ce a proiectat bombardierul de tip 504. 8) Produs derivat din lapte, furnizat de basarabeni soldaților români în timpul intervenției din 1918 – Anno Domini – Singur! 9) Idealul la mijloc! – Membrii unui grup etnic stabilit în Basarabia, supuși mai multor pogromuri în timpul regimului țarist, ce au avut, după români și ucraineni, cei mai mulți reprezentanți în Sfatul Țării (acord.). 10) Sberea Chiril – Prim-ministrul român care a aprobat sprijinul militar pentru Basarabia în 1918 (Ion I.C., 1864 – 1927). 11) Peninsulă din nordul Mării Negre, unde au avut loc manifestări ale românilor basarabeni, marinari staționați la Sevastopol – Prutul, granița desființată în urma Unirii Basarabiei.

Dicționar: GEIA, VAE, LU, OTI, ELF.

Andrei OPREA

DIALOG CU CITITORII

MANDATE POȘTALE

Îi rugăm pe cititori să trimită mandatele poștale pe adresa: Gheorghiță Puiu Anghel, O.P. Tunari, Strada Mihai Eminescu, nr. 1, com. Tunari, jud. Ilfov.

AMINTIRI DE FAMILIE

Doamna MARIA CRISTEA, **din** Iași, **ne scrie:** Sunt o cititoare a revistei *Magazin istoric* aproape de la începuturi, împreună cu alți membri ai familiei. Consider că este o revistă deosebit de interesantă, datorită informațiilor pe care le conține fiecare exemplar, până la ultima pagină.

Din rubrica *Dialog cu cititorii* am aflat multe lucruri interesante, ceea ce m-a determinat să trimit și eu amintiri, o mică pagină de istorie.

În primul rând, vă transmit o fotografie făcută la Cernăuți la 7 martie 1920, semnată „plutonier Comănescu, fiu de preot din satul Poiana, jud. Vaslui". Originalul

l-am donat Institutului „Bucovina" din Rădăuți, jud. Suceava, unde am fost profesoară. Această fotografie a fost păstrată în familie de mama mea Maria (Lupu, după căsătorie).

Plutonierul era fratele bunicii mele materne, Elena, căsătorită cu Mihai Cantemir, fiul preotului Vasile Cantemir, din jud. Fălciu, stabilit în com. Domnești, jud. Vaslui, prin căsătorie cu străbunica mea Smaranda Butnaru. Îl amintesc pe preotul Vasile Cantemir, decedat la sfârșitul secolului XIX, deoarece ne-au rămas cărți (multe în slavonă), un tablou mare cu preoții din jud. Vaslui din 1886, cât și o mică colecție din revista *Albina* din anii 1885 – 1886. Preotul a avut cinci fii, rămași orfani prin anii de școală, dar nepoți mai mult fete, încât nu știu pe nimeni din această familie să poarte numele Cantemir.

ȘCOALA PRIMARĂ DE ..... DIN Dumești

BREVET

Se acordă elevei Cantemir Maria din clasa III premiul I cu medalie de bronz pentru silință la învățătură și bună purtare.

Direcțiunea Gh. S. Lavid

Comuna Dumești la 29 Iunie 1925

Vă transmit și „brevetul" (diploma) mamei mele Maria, din 1925. Mama a păstrat mai multe mici „documente" de familie de care noi, urmașii, ne-am bucurat.

Îmi exprim încrederea în continuarea și calitatea revistei *Magazin istoric*, cu cele mai alese gânduri și urări de bine! Sănătate redacției și colaboratorilor! Să nu dăm uitării trecutul! ■

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei Magazin istoric **prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista** Magazin istoric **figurează în catalogul Poștei Române, la poziția 19.356. Abonamentul se poate realiza și online, pe website-ul Poștei Române: https://www.posta-romana.ro/abonamente-presa/magazin-istoric-328.html.**

Revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin, camerele M364 și M366, sector 5 (interior 3706 de la intrare sau numerele de telefon 0755.290.606 și 021.312.68.77).

Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea online a revistei. Pe website-ul nostru, www.magazinistoric.ro, la rubrica Abonamente la ediția online **găsiți cum se poate realiza abonamentul. Se poate face pe o perioadă de trei luni (9 lei), șase luni (18 lei) sau un an (36 lei). Pe perioada abonamentului, aveți acces la toată colecția revistei, de la primul număr, aprilie 1967, accesând rubrica** Arhiva **de pe website.**

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele în format tiff sau jpeg pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești. Toate materialele trimise sau predate redacției nu se returnează.

CONTENTS (Romanian History) **I. Colan** The duplicity of politicians ● **I.-A. Pop** The new offensive against history and geography ● **T. Păcuraru** Major Ilie's mission in Greece ● **D. Noveanu** Behind the scenes of king Carol I's enthronement ● **S. Rădulescu, D. Preda** Negotiations with Russia before entering the First World War ● **M.E. Ionescu** 1848 – 2010. The different schools of thought in Romanian foreign policy (XXIV) ● **R.C. Pop** The story of Sibiu ● **P. Popescu Kitchener** Tenants forced in one's home by the Communist regime ● **M. Mihailide** The history of medicine and the historians of medicine ● **G. Filitti** Letters from former days ● **R. Zidaru** The National Heritage Institute: objectives and projects ● **C.M. Florian** General von Choltitz regarding the Romanian-German collaboration on the Stalingrad front ● **D. Lupu** Stories of Bucharest: The Lazaru brothers of Ioannina, printers in Bucharest ● **E. Teodorescu** An invitation to the Romanian Academy Library: Arthur Rubinstein holds a concert in Bucharest ● In Bucharest, 50 years ago ● Romanian documents at Hoover Institution (CCXXVII)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) **И. Колан** Лицемерие политиков ● **И.-А. Поп** Новое наступление на историю и географию ● **Т. Пэкурару** Миссия майора Илие в Греции ● **Д. Новяну** Восшествие Кароля I на престол Румынии – за кулисами ● **С. Рэдулеску, Д. Преда** Переговоры с Россией перед вступлением в Первую мировую войну ● **М.Е. Ионеску** 1848 – 2010. Школы мышления во внешней политике Румынии (XXIV) ● **Р.К. Поп** История города Сибиу ● **П. Попеску Киченер** Наниматели жилого помещения, насильно навязанные коммунистическим режимом ● **М. Михаилиде** Ятроистория и ятроисторики ● **Дж. Филитти** Когда-то люди посылали письма друг другу ● **Р. Зидару** Институт Национального Наследия – цели и программы ● **К.М. Флориан** Генерал фон Хольтиц о румыно-германском сотрудничестве на Сталинградском фронте ● **Д. Лупу** Истории Бухареста: Братья Лазару из Янины, печатники в Бухаресте ● **Е. Теодореску** Приглашение в Библиотеку Академии: Артур Рубинштейн выступает в Бухаресте ● В Бухаресте 50 лет тому назад ● Румынские документы в Институте Гувера (CCXXVII)

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție (pentru cititorii din București).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacție, pe adresa Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin, camerele M364 și M366, cutia poștală 45, cod 050711, București, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Unic, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar. Prețul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicați adresa poștală unde doriți să primiți revista și data de la care să înceapă abonamentul

ISSN 0541 – 881X **Lei 12.00**

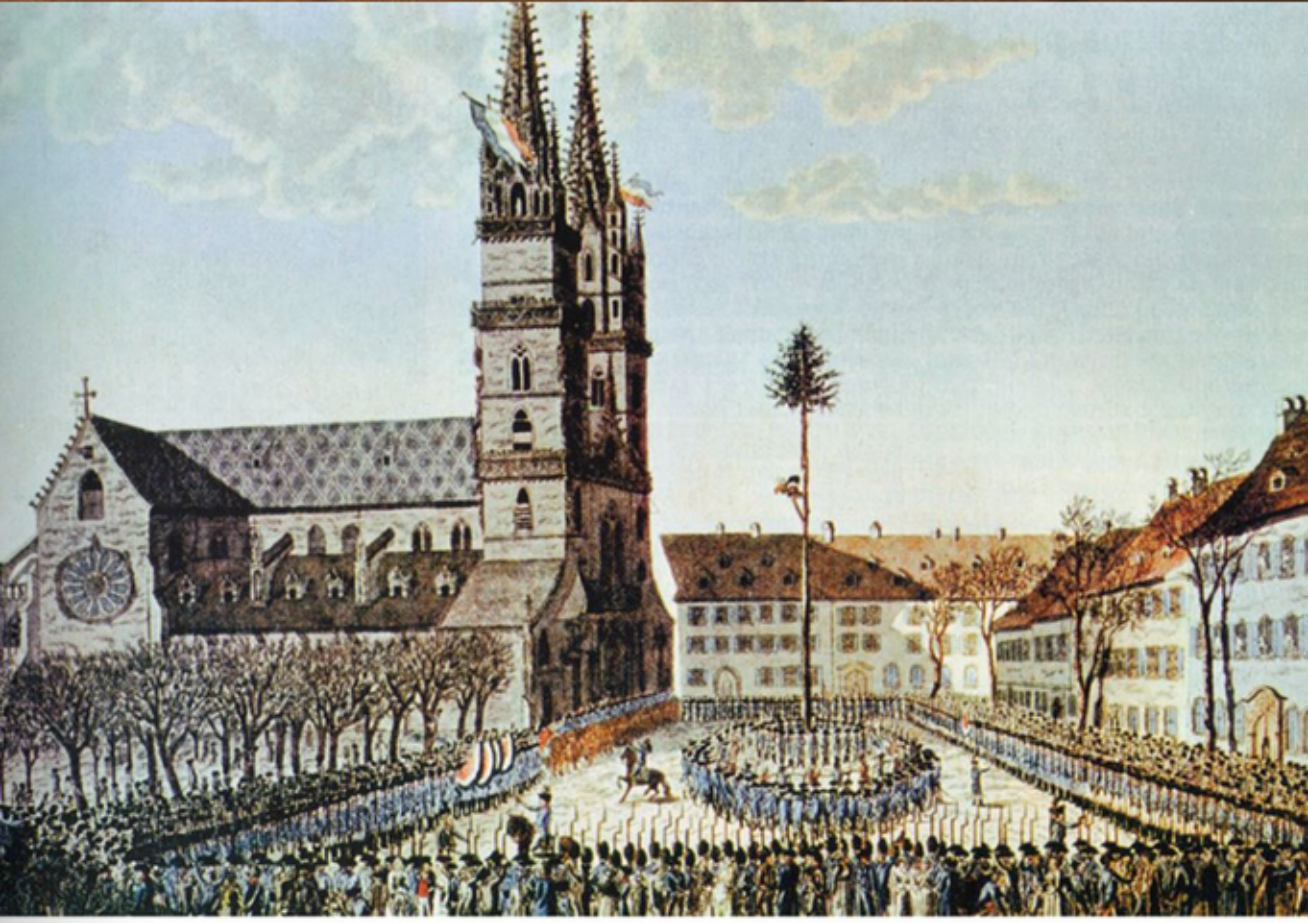

magazin istoric

5 948384 040081 25003